

GEDİZ AKDENİZ 2003-2004 ÖZGÜR HAYAT SÖYLEŞİLERİ

Özgür Hayat Gazetesi (2003-2004), Toplumsal Özgürlük ve Davetsiz Misafir Dergileri, (2004 Bahar ve Kış sayıları) yılında yayımlanmış söyleşiler.

GEDİZ AKDENİZ'LE SÖYLEYİŞLER - I

Sayın Gediz Akdeniz, bir teorik fizikçi olarak son yıllarda kaos kuramı¹, karmaşıklık bilimi² üzerine çalışıyorsunuz, ayrıca bu konuların felsefesi üzerine de dersler veriyorsunuz, bu konuların toplumla, çevreyle ve insanla ilgili uygulamaları üzerine modeller geliştirdiğinizi, bunlarla ilgili özgün simülasyon (benzetişim) örneklemeleri yaptığınızı biliyoruz. Bu konularda bazı otonom gruplarının toplantılarında yaptığınız konuşmalar, bazı alternatif dergilerde yazdığınız yazılar ilgi ile takip ediliyor.

Yayın yaşamına yeni başlayan dergimiz adına bunlar üzerine söyleşi yapmamızı kabul etmeniz bizler için çok değerli gerçekten. Bu konuşmaları dergimizin her sayısında parça parça yayımlamayı düşünüyoruz.

Söyleşi dizimizin ilk bölümünde sizinle modernite-küreselleşme ilişkisi üzerine konuşmak istiyoruz.

Özgür Hayat (Ö.H.) : Sizce modernite nedir?

Gediz Akdeniz (G.A.) : Moderniteyi bir yerden başlatalım diyorsanız. Galileo derim. Galileo, Pisa Katedrali'nde her pazar tekrarlanan ayindeki düzenden etkilenmiş olmalı ki sağa sola savrulurken sallanan şamdanda da düzeni görebilmek için, varlıklarını bildiği sürtünme ve hava direnci gibi düzensizliği oluşturanları (non-lineerlikleri) nazarı itibara almamıştır³. Galileo'nin aradığı düzen yer çekiminin bir kütle üzerindeki etkisinin havanın direncinden ayrılmasıydı. Galileo'dan bu yana fizikçiler doğaya baktıklarında düzensizlik içinde ölçülmesi mümkün düzenliliği aramışlardır. Fizikçiler doğada gerçekte mevcut olmayan bir düzenliliği görmek istemişler, bunun için düzen ile düzensizliğin birbirinden ayrılabilceği ideal bir bilim dünyası icat etmişlerdir. Newton bu fizik dünyası için "sonsuz küçükler matematiği" teknolojisini geliştirmiştir. Mekanikçi düşüncenin özü özü bu teknoloji ile sistemde düzeni bozan aykırılıkların ayıklanıp devre dışı bırakılmasıdır. Bu ideal fizik dünyasında doğayı yorumlamak için oluşan fizik yasaları gerçeğin kendisi değil, esasında bir yaklaşıktır. Bunlar modern fiziğin, en temel paradigmalardır. Kuantum fiziğinin kurucuları olarak anılan, Einstein, atomaltı parçacıklar dünyasının sırlarını keşfedenler hep bu paradigmalara bağlı kalmışlardır. Bu paradigmaları,

- Düzeni verecek yasayı bulma adına sistemde düzensizliği ortaya çıkaran unsurların ihmalî (sapkınlıklar, aykırılıklar),
- Küçüklerin büyüklerin yanında ihmalî (sıralama, hiyerarşi),
- Küçük değişimlerin ona bağlı olan yapılarda küçük sonuçlar vereceğinin kabulü,

¹ Kaos kuramına yabancı olanlar için Türkçe kaynak: James Gleick, *Kaos*, TÜBİTAK Yayınları (1987); Ruelle David, *Rastlantı ve Kaos* TÜBİTAK Yayınları (1990); M.Mitchell Waldrop, *Complexity: The Emerging Science at the Edge of Order and Chaos*, Simon&Schuster (1992).

² Akdeniz K. Gediz, "Karmaşıklığın Gizemi", www.gedizakdeniz.com (2005).

³ Galileo'nin bu konudaki düşüncelerini anlamak için bkz., "Bilim Felsefesi Ders Günlükleri", www.gedizakdeniz.com

- Sistemin üzerine kurulduğu yapıların normalleştirilmesi (Tek biçimlilik ve toplanabilme özelliği).

Başlıkları altında ifade edebiliriz.

İşte Galileo'den bu yana doğayı anlamada çok başarılı olan ideal fizik dünyası fikri ve sonrasında yerlerine oturan bu paradigmlar diğer bilim alanlarına ve düşün dünyalarına da taşındı. Yeni "bilim alanları" ortaya çıktı. Descartes bu taşınmanın ilk öncülerdendir. Küçük non-lineerlikleri, aykırılıkları, sapkınlıkları ihmal etmek insanlara, özellikle iktidarda olanlara zor gelmiyordu. Deneylerde ve uygulamalarda düzenliliği araştırmak bilim adamlarının asıl uğraşlarını teşkil etti. Lineer ilişkileri, düzeni bir grafik üzerindeki bir doğru ile ifade etmek mümkündü. Düzenli ilişkilerin mantığını anlamak da kolaydı. Düzenli sistemleri parçalara ayırabilirsiniz, sonra da tekrar bir araya getirebilirsiniz, parçaları birbirine ekleyebilirsiniz. Bunun için küçükler gözden çıkartılabilir, azlar ihmal edilebilir. Düzenin ve kurdukları sistemin başına bir şey gelmesinden korkanların ders kitapları için modern bilimin bu paradigmları en uygun malzemeyi teşkil eder. Modernite bu şekilde Galileo'den bu yana alınan yoldur, aydınlanmadır. Yapılanmadır. Bu yapılanma bugün için Batı Uygarlığı dediğimiz temsildir. Unutmayalım, bu yapılanma insani sistemlerini (toplumları) dağılmaya kapalı karmaşık sistemler olarak kabul etmiştir, diğer taraftan da ideolojisini yaşattığını kabul ettiği toplumun dinamiklerini (hareketlenmeyi ve ilerlemeyi) paradigmları (evrendeki "altın hareketleri" taklit eden metodoloji) ile sınırlamıştır. Aydınlanma, düzensiz dinamiklerin toplumun yapılanmasında (değişimde ve dönüşümde) katkısı olamayacağını, aksine yeni yapıyı hakim sınıf (iktidar) adına düzenli dinamiklerin belirleyeceğini kabul etmiştir. Yani, aydınlanmada ve ilerlemede düzensiz dinamikler toplumun tarihsel sürecine yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefi, dinî, moral, estetik düşünceler bütünün dışında tutulmuştur. Bu tutmanın bütününe aydınlanma, yön ve biçim (doğrusallaştırılabilme ve normalleştirilebilme) verilmesine ilerleme denmiştir. Ve "aydınlar" bu bilim alanlarının bilim insanları olmuştur. İşte şimdi tartışmalar buradadır. İnsanın ve dünyanın bugün geldiği yapılanmadaki tıkanma, bu paradigmların bazı alanlara uygulamadaki iflası.

Ö.H. : Bunu şimdi açalım biraz. Kuantum Fiziği ile başlayalım. Kuantum fiziği de bu paradigmlar üzerine mi kurulmuştur?

G.A. : Evet.

Ö.H. : Yani bu modernite dışında bir şey değil. Peki Alev Alathı gibi Kuantum fiziğine paralel düşünceler ile değişimden bahsedenler var, ikinci aydınlanmadan falan bahsedenler var. Sonra bazı din adamları da Kuantum fiziğinin peşindeler.

G.A. : Değişimin "yeni fizik"ten geçeceğini, bu değişimin Kuantum fiziğindeki belirsizlik ilkesi üzerinden; Tao'culuktan, Zen'cilığe ve oradan Sufi'liğe kadar uzanarak olabileceğini söyleyenler, "İkinci Aydınlanma" taraftarları ve Kuantumdan metafizik yapmaya çalışan din adamları, Kuantum fiziğinin Galileo ile gelen yukarıda başlıklarını söylediğim paradigmlar üzerine kurulduğunu bir yana bırakıyorlar, Kuantum fiziği ortaya konulurken de klasik fizik gibi; düzensizliği ortaya çıkaran unsurların ihmal edildiğini, küçüklerin büyüklerin yanında ihmalî ile düzeltmeler yapıldığını, küçük değişimlerin ona bağlı olan yapılarda küçük sonuçlar vereceğinin kabul edildiğini ve en önemlisi sistemin üzerine kurulduğu yapıların normalleştirildiğini görmezlikten gelmektedirler. Bunları Kuantum fiziğinde yokmuş gibi düşünmek, belirsizlik gibi atomu anlamada zorunlu kabul olarak ortaya konmuş, bazı teknik sonuçlarına öne çıkartmak popülerlik yapmaktır. Bu söylemlerle, Kuantum fiziğinin atom dünyasını anlamada modernitenin en mükemmel teorisidir gerçeğini kaybeden popülerlikten de öte düşsel (simulatif) ve metafizik

ürünler ortaya konmaktadır. “Kuantum fiziği gelecek yüzyıldan itibaren insanın kendisine, kendi bedenine, topluma, kainatı oluşturan canlı cansız tüm varlıklara hatta ‘canlılık ve ölümlük’ durumlarına bakışını radikal bir biçimde değiştireceğinin işaretlerini veriyor. Bu ‘Yeni Fizik’ düşünce biçimi sosyal bilimciler tarafından göz ardı edilmediğinde, bu düşünce biçimi diğer bilim alanlarına uygulandığında ve Kuantum fizikçileri ile sufilere el ele, kol kola dolaşacakları bir çağ (İkinci Aydınlanma) gerçekleşecek.” Diyerek bu simülatif ürünleri hiper-gerçeğe çevirme çabaları, gerçekte çökmekte olan modernite iktidarını kurtarmaya çalışmaktadır aslında. Yani bir çok Batı düşünürünün “Batı Uygarlığı tamalanmıştır” teşhisini, bilinçli veya bilinçsiz boşa çıkarma uğraşlarıdır.

Modern insan teknolojisini sorgulamadan, bilgi-iktidar ilişkisine karşı durmadan, insanlığa egemen olmak isteyen, dünyamızı yağmalamak isteyen kapitalist küreselleşmeci iktidarlara karşı durmadan nasıl bir değişim olabilir ki! Bu bir özgürlük yolu olabilir mi? Bu bir değişim beklentisi de olamaz, bu ancak modernite iktidarlara karşı duruşların hedeflerini saptırmaktır.

Ö.H. : Bunları modernite üzerine kurulmuş Batı Uygarlığı iktidarını devam ettirme çabaları olarak görüyorsunuz. Peki! Bizim gibi ülkelerde, Batı’nın bilim anlayışıyla oluşan modernite ile ülkeyi yönetenler, yani iktidarlar arasındaki ilişki nedir?

G.A. : Çok güzel bir soru. Bunu anlamak, ortaya koymak çok önemli. Bu çok yönlü ilişki üzerine ben bazı çalışmalar yapıyorum. Yalnız şunları burada kısaca söyleyebilirim. Bizim gibi moderniteyi Batı’dan ithal etmiş ülkelerde modernite bilimle örtülmüştür. Batı bizim gibi ülkelerde farklı düşünülmesini engeller. Küresel iktidarları için geliştirdikleri eğitim ve bilim programları dışına çıkmamızı istemezler. Gerekli önlemleri alırlar. Mekanizmaları harekete geçirirler. O yüzden bizde bağımsız ekoller oluşmamıştır. Bağnazlık antitez olarak ele alınmıştır. Batıdan, özellikle soğuk savaşla başlamasıyla, bilim tarihçisi Thomas Kuhn’un tanımladığı normal bilimle⁴ çerçevesi çizilmiş ve kapitalist küreselleşmede büyük bir rol üstlenen bilimi, ben buna “bilinmiş gibi bilim” diyorum, ithal ettik. Bilinmiş gibi bilim yapmaya başladık. Belli bir süre sonra bilinmiş gibi bilimi gerçek bilim zannetmeye başladık. Bilinmiş gibi bilim kapitalist küreselleşmecilerin yanında, bizim gibi ülkelerde iktidarların, sistemin, moderniteden geçinenlerin, sistemden geçinen bilim adamlarının işine gelmektedir⁵. Üniversitelerimiz de üniversitelerinde bilinmiş gibi bilim yapılmasından mutludurlar. Bilinmiş gibi bilimle yapılan makalelerin sayısı arttıkça kendimizi bilim toplumuna dönüşüyoruz zannetmeye başladık. İşte bilinmiş gibi bilim yapmak bir hiper-gerçektir. Bir simülasyonun sonucudur. Küreleşmenin, yani Batı iktidarının hiper-gerçek olan bilimi kullanmasıdır. Tabii bu kurgu için kullandığı parametreler ve programlar vardır. Bir üniversiteden McDonaldları kovarken, üniversitelerin küreselleşmenin gerçek McDonald oldukları gerçeğini kaybetmemek de gerekir. Gelecek söyleşimizde küreselleşme mühendisliğini ele alalım, bilinmiş gibi bilimin ve eğitimmiş gibi eğitimi daha geniş konuşalım. Bunların iktidarlara olan ilişkilerini tartışalım.

Ö.H. : Evet bu sayımız için burada kesebiliriz. Gelecek sayıda modernite-küreselleşme ilişkisi üzerine söyleşimize kaldığımız yerden devam eder, küreselleşmenin simülasyon kurgularına karşı kaos kuramı ve karmaşıklık bilimi ile insan, toplum ve çevre için geliştirdiğiniz modelleri tartışırız. Dergimiz adına teşekkürler.

⁴ Thomas Kuhn, *The Structure of Scientific Revolutions*, (1970); “Bilimsel Devrimlerin Yapısı”, Alan Yayıncılık (1995).

⁵K. Gediz Akdeniz, *Globalization in Physics and Its Role in South*, International Conference on New Technologies in Physics Education Proceedings, Eds. J.Huo and S.Xiang, Hefei-China, p. 221-226 (1999); ve *Globalization in Science Education*, International Conference on Science Education for 21. Century Proceedings, Eds. K.Papp and Z.Varga, Szeged-Hungary, p. 95-100 (1999).

GEDİZ AKDENİZ'LE SÖYLEŞİLER – II

Gediz Akdeniz ile yaptığımız söyleşiyi geçen sayıda kaldığımız yerden yayımlamaya devam ediyoruz.

Özgür Hayat (Ö.H.) : Türkiye’de bilim yapılmıyor, “bilimmiş gibi bilim” yapılıyor diyorsunuz. Bu çok ilginç bir yaklaşım. İlk kez sizden duyuyoruz.

Gediz Akdeniz (G.A.) : Bunu yalnız Türkiye için söylemiyorum. Bu bilimmiş gibi bilim, bizim gibi Galileo sonrası bilimi, yani Batı’nın tekeline girmiş modern bilim paradigmaları üzerine kurulmuş bilimi ve adına modernite diyebileceğimiz uygulamalarını, dışarıdan ithal etmiş ülkelerde bilimin bugün geldiği durumdur. 1950 sonrası Batı’nın iktidarı için oluşturduğu yeni bilim anlayışına, Thomas Kuhn’un “normal bilim” diye tanımladığı bilime, kapitalist küreselleşme bizim gibi ülkelerde önemli roller vermiştir. İşte bu bilim ve eğitim programlarının uygulanması (bizde 1960’lar sonrası uygulanmıştır) ile bizim gibi ülkelerde bilimmiş gibi bilim ortaya çıkmıştır. Şunu da eklemek gerekir; bilinmiş gibi bilim bir simülatif üründür. Jean Baudrillard’ın tanımına uygun bir “simülakr” dır⁶. Yani bilimmiş gibi bilim bizim gibi ülkelerde gerçek bilimin yerini almıştır. Yani gerçek bilimin dışında bir hiper-gerçek bilim oluşmuştur. Biz bilim denildiğinde bunu anlıyoruz artık. Akademik kariyerleri buna göre veriyoruz. Deney aletlerini buna göre Batı’dan satın alıyoruz. Buna göre Batı’nın dergilerine makaleler yazıyoruz. Buna göre “bilim toplumu yolunda ilerliyoruz” diye ilânlar veriyoruz. Eğitim programları yapıyoruz. Bilimmiş gibi bilimden herkes mutlu: Üniversitelerimiz, bilimmiş gibi bilimle itibarlarını artırıyorlar. Biz bilimmiş gibi bilimin bilim insanları ayrıcalıklarımızdan dolayı mutluyuz. Ancak; bilimmiş gibi bilim toplumun önünü açmış gibi gözükürken, toplumun refahının yanındaymış gibi davranırken ülkeyi çağdaşlaştırmış gibi havalara sokarken, gerçekte kurumları ile, lobileri ile ve bilim insanı görünümlü SS’leri ile evrensel barışı engellemektedirler, her yerde değişime karşı durmaktadırlar, küreselleşmeye karşıymış gibi durup, küreselleşmeyi ortaya çıkartan moderniteyi bırakın çöktürmeyi onu zor duruma sokacak, onu sorgulayacak her türlü hareket ve oluşuma saldırmaktadırlar. Yani medyası ile, iletişim teknolojisi ile, internet ile çok parametrelili bir simülatörler ile gelişen bir sistemle karşı karşıyız.

Ö.H. : Geçen konuşmamızda söylediğiniz McDonald olayı bu simülasyonun bir parçası mı?

G.A. : Evet. Bakın simülasyon evreninde bilim adına çalışan bu simülatörler ne kadar güçlü. Üniversitenizde öğrenci olarak McDonald’ın dükkan açmasına karşı çıkıyorsunuz. Karşı çıkarken farkında olmadan gerçekte okuduğunuz üniversitenin ABD’nin kontrolünde gerçekleşen küreselleşen eğitimin en önemli bir McDonald’ı olduğu gerçeğinin kaybolmasına yardımcı olduğunuzun farkında olmuyorsunuz. En azından bunu kendi kafanızda kaybettiriyorsunuz. Bilimden yana gözüküyorsunuz, kapitalist küreselleşme için devreye sokulan, farklı duruşa hak tanımayan, yeni bilgi üretmenizi engelleyen bilimmiş gibi bilime istemeden militanlık yapıyorsunuz. İstemeden bilim iktidarlarına hizmet ediyorsunuz. Bu örnekle görüyoruz ki bugün medya ile, iletişim teknolojisiyle, TV si ile oluşan simülasyon evrenini anlamadan bu iktidarlara karşı eylem içine girmek faydasız. Bu karşı çıkışlar simülasyon evreninde kendiliğinden küresel sistemi kuvvetlendirmeğe dönüşebiliyor.

⁶ Jean Baudrillard, *Simulacres et Simulation*, (1981); *Simülakrlar ve Simülasyon*, Dokuz Eylül Yayınları (1998).

Ö.H. : Peki ne yapacağız?

G.A. : Şunu bilmemiz gerekiyor. Bu yeni evrende, küresel iktidarlara karşı antitezleri, karşı çözümleri modernitenin bize sunduğu en mükemmel yapılaşma olan küreselleşme ile donatılmış bilim paradigmalarına bağlı kalarak, normalleştirici düşünce ile beslenen modellerde ısrar ederek üretemezsiniz. Burada kaosu devreye sokmalıyız. Düzenli duyarlı simülasyonları bozacak düzensiz duyarlı simülasyonlar üretmek lazım, bunun için de karşı duruşları karmaşıklık teorileri ile geliştirmek gerekir. Yoksa otoriter moderniteye dayanmanın yanında, küresel kapitalizm iktidarını yücelten ve meşrulaştıran sistemi “istemeyerek” simülasyon evreninde güçlendirmiş olursunuz.

Ö.H. : “Bilimmiş gibi bilim” için bir düzenli duyarlı simülasyon üründür diyorsunuz. Bilimmiş gibi bilimin, 1950 sonrası simülasyon dünyasında ortaya çıktığını ve gerçekliğinin Batı bilim iktidarı tarafından geliştirilen normal bilim olduğunu söylüyorsunuz. Bilimmiş gibi bilimin, Normal Bilimin bizim gibi ülkelere dayatılan görünümü (simülakr) diyorsunuz. Peki, bu simülakr nasıl ortaya çıktı bizim gibi ülkelerde?

G.A. : Çok iyi toplaradınız. Simülatör mekanizmalarına oluşturan bilim programlarını anlamak lazım. Ama isterseniz ilk önce bilim dünyasındaki bu simülatörlerin gerçekliği olan normal bilimin bilim tarihçisi Thomas Kuhn’un tanımını gözden geçirmek lazım.

Ö.H. : Devam etmeden önce, okurlarımıza faydası olması açısından Kuhn hakkında kısaca bilgi verebilir misiniz?

G.A. : Tabii. Thomas Samuel Kuhn 1922’de Cincinnati kentinde doğdu. Harvard Üniversitesinde fizik okudu. Harvard Başkanı James Bryant Conant -başkan Truman’ı Hiroşima’ya atom bombasını atmak için ikna eden kişi- hocası oldu ve onu işe aldı. Bilim savunucuları ile bilimi eleştirenler arasındaki savaşı başlatan kıvılcım olarak kabul edilen *The Structure of Scientific Revolutions* (Bilimsel Devrimlerin Yapısı, 1962) kitabının yayımlanmasıyla üne kavuştu. Ama şunu unutmamak lazım. 1950’lerde, Kuhn’un üniversite çağlarında, ABD’de büyük siyasi baskılar yaşanmaktaydı. Amerikan üniversiteleri devlet terörünün hakimiyeti altındaydı. McCarty’nin dönemi. “Amerika Karşıtı eylemler Komisyonu” üniversitelere baskı yapıyordu. Üniversitede çalışanlar tek kuruş bile tazminat ödemedi işten atılma haksızlığına uğruyordu. Bilimin sosyal tarihi üzerine çalışan akademisyenler tehdit ediliyorlardı. Kuhn işte eserini bu ortamda kalem almıştı.

Devam edersek. Kuhn bir Batılı olarak, 1950’lerde, bilimin tekelinde olduğunu ilân eden ve geliştirdiği bilim ve eğitim programları ile bunu bütün dünyaya kabul ettirmiş olan Batı bilim toplumuna (bizlere değil tabii) şunları söyler; “Bilim yeni bir şey üretmemektedir. Benzer deneyler tekrarlanmaktadır. Teorik olarak kazanılanlar bir tuğla bile değildir. Yapılan gerçek bilim değil, normal bilimdir. Normal bilim temel kabullerini sarstığı için esaslı yenilikleri bastırmaktadır. Bilimdeki bu kriz ancak, eski paradigmanın yeni bir paradigmanın oluşumuna izin verdiğinde bir devrimle aşılabılır.”

Ö.H. : Paradigma nedir?

G.A. : Evet. Burada paradigmayı konuşmamız gerekir. Bilim tarihçisi Kuhn bilimin, kendi ideal dünyasında bulmaca çözmek için dayandığı inanç sistemini tanımlamak üzere “paradigma” terimini kullandı. Kuhn bilim adamlarının ne tür deneyler yapacaklarını, hangi soruları soracaklarını ve hangi sorunları önemli sayacaklarını belirleyen şeyin paradigma olduğunu söyler.

Kuhn paradigma teriminin bilim tarihindeki önemini de şöyle açıklar: “Ben, kabul edilmiş bazı bilimsel pratik örneklerinin -yasa, kuram, uygulama ve araçları birlikte içeren örneklerin- farklı ve tutarlı bilimsel araştırma geleneklerine kaynaklık eden modeller yarattığını söylemeye çalışıyorum. çalışıyorum. Bunlar, tarihin ‘Kopernik Astronomosi, Newton Dinamiği, dalga optiği ve benzeri başlıklar altında incelediği geleneklerdir.”

Kuhn'un yıllar önce, daha 1960'larda, 1962 yılında yayımladığı *Bilimsel Devrimlerin Yapısı* kitabında Kopernik'i bu şekilde vurgulaması ne kadar ilginçtir. Bugün Avrupa bilim tarihçileri ve bilim sosyologları Kopernik'i “kendi politik ve kültürel geleceğini hazırlayabilmek için bir birlik arayışında olan Avrupa'nın en önemli simgelerinden biri olarak görmektedirler.” Ama Kopernik, *Gök Cisimlerinin Dolanımları Üzerine* adlı eserinde güneş merkezli evren görüşünü anlatırken, “Hareketsiz olmakla birlikte, her şeyin ortasında duran Güneş'tir. Çünkü bu en güzel tapınakta, kim bu lambayı her şeyi aynı anda aydınlatabileceği bir yerden alıp başka ve daha iyi bir yere koyacaktı?” Bu habercinin (Hermes) gösterdiği hareket içindeki yeni yolu, aklın yeni becerisi olan doğrusalcı ve indirgemeci düşünce yoluna çıkışı, Galileo ile Kepler bulmuş ve modern bilimlerin oluşumu başlamıştır.

Sonrasında da Kuhn Batı'nın bilimdeki tekelinin sonunun geldiğinden “endişe” duyar. Yani Batı'nın kendi iktidarı ve hegemonyası için bilimi kullanma geleneğinin sonu gelmektedir. Batı artık bilim üretmemektedir. Benzer deneyleri tekrarlamaktadır. Teorik olarak da söylenenler de bilim binasına bir tuğla yerleştirmek bile değildir. Teknoloji bilim değildir. Batı tıkanmıştır. Bunu Mayıs 1968 Paris eylemlerinde Foucault gibi radikal teorisyenleri de başka bir dille söyler. Modern bilim paradigmaları iflas etmiştir. Kuhn tanımıyla “normal bilim” gerçekliği ortaya çıkmıştır.

Ö.H. : Yani!

G.A. : Yani, paradigmaları ile modern bilimin bir kültür olarak iktidarlara olan ilişkisinin küreselleşme iktidarına olan uzanımıdır.

Ö.H. : Paradigmaların dogmatikleşmesi mi demek istiyorsunuz?

G.A. : Çok yerinde söylediniz. Evet. Modern bilimin paradigmaları ve onun sonucu olan modernite bizim gibi sistemin dışında durabilme şanslarını hâlâ koruyan ülkelerde iktidarlardan dogma olarak dayatılmaktadır. Bu dayatmalar, örneğin geçen konuşmamızda geniş olarak ele aldığımız, bizim gibi ülkelerde bilimin yerini almış “bilimmiş gibi bilim” simülasyonunun dinamikleridir. Şimdi bize bu dogmalarla bir yerlere gidin diyorlar. Bunlarla öğrenin, bunlarla okuyun, bunlarla öğretin diyorlar. Düzenin ve kurdukları sistemin başına bir şey gelmesinden korkanların ders kitapları ve eğitim programları bu dogmalarla doludur şimdi. Batı Uygarlığı denen bu yapılanmaya 400 yıla yakın zamanda gelindi. Bu dogmalarla iktidarlara devam etme şansı var. İşte iktidarlara bize hâlâ bu dogmalarla bilim yapın diyorlar. Bu dogmaların sınırları içinde düşünün diyorlar. Bu dogmalar için savaşın diyorlar. Bu dogmalar için bu dünyadan gelin geçin diyorlar. Bunun dışında durmanıza bile tahammülleri yok.

Ö.H. : Yoksa!

⁷Colin A. Ronan, *Dünya Kültürlerinde Bilimin Tarihi ve Gelişmesi*, Çev. E. İhsanoğlu ve F. Günergun, TÜBİTAK Yayınları. Ankara (2003).

G.A. : Yoksa şu, küresel iktidarların ve modernitenin konjonktörü dışına çıkmış olursunuz. Size sistemde yaşam hakkı tanınmaz. Bu sistem yalnız siyaset dünyası değildir. Bu sistem üniversite olabilir, bu sistem sanat dünyası olabilir, edebiyat dünyası olabilir. Sistemde en azından, en hafifinden, simülatif mekanizmalar devreye girer, “postmodern bir şekilde sonunuz” hazırlanır. Kimsenin gıkı bile çıkmaz bu durumda. Sonunuz kendiliğinden olmuştur.⁸ Bunu geçen konuşmamızda da söylemiştik: Bir bakmışsınız; toplumun önünü açarmış gibi gözükken, ülkeyi çağdaşlaştırıyormuş gibi davranan, ülkeyi “bilgi toplumuna” evrimleştirmek istiyormuş gibi çabalayan kurumları ile, lobileri ile, bilim adamı, akademisyen, aydın, sanatçı görünümlü sistemden geçenleri ile, medyası ile, iletişim teknolojisi ile, interneti ile çok parametrelili simülasyonlarla gelişen bir sistem tarafından “miş” gibi yok edilmişsinizdir. Bu iktidarların kullandıkları yeni tekniklerdir. Yani şimdi çok parametrelili simülasyonlarla geliştirdikleri sitemlerinin içinde bizim daha da köleleşmemizi istiyorlar.

Ö.H. : Haklısınız. Acele içinde değiliz. Özgürleşmede “acele” diye bir şey yoktur. Tekrar Thomas Kuhn’a dönebiliriz!

G.A. : Kuhn’un bir şekilde, bilim Batı iktidarı ilişkisinde ortaya çıkan krizi çözme peşine düşmüştür. Moderniteyi kurtarma çabasıdır. Bunu, “Bu dogmatik istikrar arada sırada gerçekleşen devrimlerle bozulur! Normal bilim temel kabullerini sarstığı için esaslı yenilikleri bastırır. Kriz ancak, eski paradigmanın yeni bir paradigmanın oluşumuna izin verdiğinde bir devrimle aşılr. bununla beraber, bir zamanlar devrimci olan yeni kabuller dizisi ‘yeni normal bilim olarak’ yerleşir.” Sözleryle açıklar.

Yani Kuhn modernitenin tıkanmadan böyle döngüsel biçimde ilerleme şansının olabileceğini söyleyerek Batı insanına moral verir. Bu da “bilimsel devrimdir” diyerek Batı Uygarlığı’nın tamamlanmış olması diye korkulacak bir şey olmadığını anlatmaya, bu arada kendini kandırmaya çalışır. Kuhn’a göre; zaten bilim denen şey sonraları mit olan, bugün mit dediğimiz şeyler geçmişte kalmış inançların o zamanın bilimidir. Kuhn’un bu çalışmaları, 1960’ların ortalarından bu yana çok çeşit bilim eleştirilerine ilham kaynağı olmuştur. Dahası, Kuhn, genellikle bilimi yıkmaya çalışan bir akademisyen olarak görülmüş ve öyle gösterilmiştir. Fakat Kuhn’un yaklaşımının radikalliği gerçek olmaktan ziyade görünürdedir –ben de aynı fikirdeyim. Bilimde reform çağrısında bulunanların aksine Kuhn bilimde değişimin bilimin içinden geleceğini söyler. *Bilimsel Devrimlerin Yapısı* kitabıyla din, etik ve teknoloji gibi bozucu etkileri dışlama amacındaydı. Halkın bilimin iyi ve doğru olduğu yönündeki inancını korumalıydı, aksi takdirde toplumsal açıdan yıkıcı sonuçlar ortaya çıkabilirdi. Hatta halkın bilime olan inancını yitirmesi bugün bildiğimiz uygarlığın sonunu getirebilirdi. Kuhn’un, kamuoyunun zihnindeki bilim imajını koruma kaygısı içine girdi hayatının son günlerinde.

Fakat, Foucault Batılı bir aydın olmasına karşın, bir soğuk savaş oryantalisti olarak da olsa, (bilmiyorum “soğuk savaş oryantalisti” deyimini başka biri kullandı mı onun hakkında) 1968 Mayısında, Paris’te Batı Uygarlığı’nın tamamlandığını söyleme cesaretini göstermiştir. Ve Kuhn’un bu moderniteyi kurtarma çabalarını bir kenara koymuştur.

Ama hâlâ Batı Uygarlığı’nın sonunun gelip gelmediğinin tartışmalarını sürdürüyorlar. Konferanslarında feminist epistemolojiyi (bilgi kuramı) “ölü doğmuş çocuk”, “bilimin eleştirisini “yaygın bir saçmalık” ve bilimi eleştirenlerin çoğunu da “şarlatan” ilân edip dursalar da, bilim ile kapitalist küreselleşme iktidarları ilişkisinin sömürdükleri, kirlettikleri ülkelerde, doğal

⁸ Yaşar Çabuklu; *Postmodern Toplumdan Kesitler*, Paloma Yayınevi (2010).

zenginliklerini yağmaladıkları ülkelerde “sosyal-kültürel” yapının sanal bir parçası olduğu gerçeğini biz biliyoruz artık. En azından ben öyle anlıyorum.

Ö.H. : Kuhn’un şemasından ben şunu anlıyorum: Bilimdeki dogmatik istikrar arada sırada gerçekleşen devrimlerle bozulur! Bilim dünyasına hakim olmuş olan normal bilim temel kabullerini sarstığı için yenilikleri bastırmaya çalışıyor. Kriz ancak, normal bilim yeni bir paradigmanın oluşumuna izin verdiğinde bir devrimle aşılabilecek.

G.A. : Ben aynı fikirde değilim. Normal bilim sınırlarının zorlaması, modernitenin kendini kurtarma çabalarıdır. Ancak yeni kabuller dizisi “yeni normal bilim olarak” yerleştirilmeye çalışılıyor. Kuhn bilimin böyle döngüsel biçimde ilerleyebileceğini söylüyor. Normal bilimi yeni bir paradigma, bilimsel devrim izler, sonra yine normal bilim, sonra yine devrim. Kuhn bilim denen şeyin sonraları mit olduğu, bugün mit dediğimiz geçmişte kalmış inançların o zamanın bilim olduğunu söylüyor. Normal bilimin tamamlanması veya sona ermesi gibi düşüncesi yok yani. Kuhn’un farklı diye tanımladığı paradigmalar içerisinde aynı olan da vardır. Örneğin farklı paradigmalar arasında küçüklerin ihmalı, düzensizlikte düzen arama. Küçükler küçükleri üretir korunur. $dF = dF/dx \cdot dx + dF/dy \cdot dy$, determinizmin, analitik mekaniğin tabusu tam diferansiyel. Farklı paradigmaymış gibi algılanan Newton Mekaniği’nden Kuantum Fiziği’ne ve Einstein’ın genel Rölativite Teorisi’ne kadar hepsi bu formülün eseridir. Başka bir deyişle, esiridir. Ama Kaos Teorisi bu esareti reddeder. Yani Kaos Teorisi, Kuhn’un paradigma tanımının ötesinde gerçek bir bilimsel devrimdir. Galileo ile başlayan iktidarlarla uyum ve kilise ile iyi geçinen bilim anlayışına son vermiştir. Kozmosun kaos üzerindeki hakimiyetine son vermiştir. İyinin kötü üzerindeki, güzelin çirkin üzerindeki, cesurun korkak üzerindeki hakimiyetine son vermiştir.

Kuhn’un yakındığı Normal Bilim, bilim topluluğunu dışardan tecrit eder diyor. Bana göre soğuk savaş sırasında süper güçler arasında başlayan bilim ve teknoloji yarışıyla normal bilim daha da ileri gitmiş küreselleşen kapitalizmin çıkarlarına hizmet eder olmuştur. Bir oportünist bilim insanı azınlığı ortaya çıkmıştır. Bu bilim insanlarını nükleer santralin yanında ve siyanürlü altın aramanın destekçisi olarak görüyoruz.

Ö.H. : Sigorta şirketleri için konuşan “depremciler bilim insanları” da ortaya çıktı bugünlerde.

G.A. : Haklısın. Bunlar da insanların ölüm korkusunu pazarlıyorlar.

Ö.H. : Kuhn’a dönersek.

G.A. : 1960’ların sonunda, bilimdeki soğuk savaşın sona ermesiyle, Kuhn’dan hız alan bilim tarihçilerinden çok ilginç yeni düşünceler de ortaya çıkmaya başladı. Örneğin Ian Hacking, bilimin bir tek gerçek dünyayı araştırdığını; dünya hakkındaki gerçeklerin insanların düşüncelerinden bağımsız olarak doğru olduğunu, bilimsel kavramlar ile diğer inanç sistemleri arasında keskin bir ayrımın olduğunu kabul (realizm) edilmesini, bilimin birikimsel bir sonuç olduğunu ve şimdiye dek bilinenler üzerinde yükseldiğini, Einstein’ın Newton’un genelleştirilmesi olduğunu, bilimde kullanılan terimlerin değişmez anlamaları olduğunu kabul (kesinlik) edilmesi gerektiğini söylüyordu.⁹

⁹ Ziyaüddin Serdar, “Thomas Kuhn and The Science Wars”, *Postmodernism And Big Science*; Edited by Appignanesi Richard, The Icon Books UK (2002). *Thomas Kuhn ve Bilim Savaşları*, Everest Yayınları (2001).

Bir ilginç olayda New York Bilimler Akademisi'nin 1995 yazında New York'ta düzenlediği "Bilimden ve Akıldan Kaçış" başlıklı konferans oldu. Bu konferansta: feminist epistemolojiyi (bilgi kuramı) "ölü doğmuş çocuk", "bilimin eleştirisini "yaygın bir saçmalık" ve bilimi eleştirenlerin çoğunu da "şarlatan" ilân ettiler.

Biyolog Gross ile matematikçi Levitt'e göre ise; "Amerikan akademik topluluğunun geniş ve nüfuslu bir kesimi olan akademik sol'un, aslında doğuştan bilim karşıtı olduğunu savunuyorlardı. Onlara göre, bu bilim karşıtlığının temelinde, sadece akademik solun, bilim ve teknolojinin siyasal ve iktisadi güçlerce kullanılmasından duyduğu hoşnutsuzluklar – askeri donanım, gözetim, izleme, sanayinin yarattığı çevre kirliliği gibi hoşnutsuzluklar- yatmıyordu. Akademik solun bilim karşıtlığı, bilimi kurumsallaştıran sosyal yapıya, bilimsel bilginin hâlihazırdaki kapsamına ve eğitilmiş insanlar arasında evrensel olarak kabul gördüğü sanılan bilimsel bilginin mantıksal olarak güvenilir olduğuydu, sağlam bir metodolojiye dayandığı varsayma karşı açık bir düşmanlık söz konusuydu. Akademik solun ve anarşistlerin bilim düşmanlığı Ortaçağ'dan kalmaydı ve aydınlanmanın sağlam mirasının bir reddi ve ilerleme karşıtlığı anlamına gelmekteydi¹⁰. Bana göre göre o yıllarda Türkiye'de bunun tersi oluyordu. Türkiye üniversitelerinde etkin olan akademik sol, sol, bilimi eleştirenleri yobazlıkla, gericilikle suçluyordu. Bilimi sorgulayan anarşistlere bile saldırıyorlardı.

Bilimin cinsiyetçilik yüklü varsayımlarını, bilimsel amprizmin kapitalist temellerini, bilim ve teknolojinin toplum ve çevre üzerindeki yıkıcı etkilerini sorgulamaya kalkan herkesi ağına düşürmek isteyen korku filmi senaryosunu yazanlara karşı "bilim savaşları" özel sayısı çıkartıldı. New York Üniversitesinden Andrew Ross, derginin bu sayısında: "Bu, bilimin otoritesinin çöktüğünü, akıldışı güçlerce dört bir yandan sarıldığını iddia eden kampanya değil, bilim yeni bir din haline geldi. Bilimi sorgulamak artık uygarlığa yönelik açık bir tehlike olarak söyleniyor." diye yazıyordu.

Alan D. Sokal (New York Üniversitesi Fizik Profesörü) aynı dergide yayımladığı makalede, birbirine zıt olan Kuantum mekaniği ve genel görelilik kuramlarının birleştirilmesinin, postmodern, postmodern, 'özgürleştirici' bir bilim yaratabileceğini savunuyordu. Ancak başka yaptığı bir yayında, makalesinin bir aldatmaca olduğunu, postmodernist düşünürlerin¹¹ ne kadar sıradan ve bilimsiz olduklarını kanıtlamak için bunu yaptığını yazdı.¹²

Ö.H. : Birinci Dünya Savaşı'na dek, yaklaşık bir asır boyunca, bilime neredeyse evrensel bir kahramanlık rolü biçilmişti, değil mi?

G.A. : Evet. "Bilim adamı" sözü ilk kez fizikçi ve bilim tarihçisi William Whewell tarafından 19. yüzyılda ortaya atılmış. Bilim tarihi denince de 1950-1960'lara kadar büyük bilim adamlarının yaptığı buluşlarla, bu buluşların bilimin nesnelliği, bütünlüğü ve evrenselliğiyle meşrulaştırılmasına ağırlık verilmiş. Bu süreç Türkiye'de de çok iyi takip edildi.

Ancak o yıllarda bilimin mutlak saflığına herkes tamamen ikna olmuş değildi. Birkaç bilim adamı, adamı, bilimin gelecekte alacağı yönle ilgili endişelerini dile getirdiler. Ernest Mach (1838-1916), deneysel fizikçilerin sanayi ve orduyla kaynaşmaya başladığı Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki on on yıllarda, bilimin insanın gereksinimlerini karşılamaya yönelik, daha kullanıcı dostu olması gerektiğini savundu –Soğuk Savaş sırasında bilim misyonerliği ile başlayan programlar Üçüncü

¹⁰ Paul Gross ve Norman Levitt, *Higger Superstition: The Academic Left and its Quarrels with Science*, Baltimore, Johns Hopkins University Press, 1994,

¹¹ Perry Anderson, *Postmodernitenin Kökenleri*, İletişim Yayınları (2002).

¹² Alan Sokal ve Jean Bricmont, *Son Moda Saçmalıklar*, İletişim Yayınları (2002).

Dünya ülkelerine uluslararası şirketlerin araştırma aleti satılan pazarlara dönüştü. Bilimin daha fazla özerkleşmesi idealini savunan Kuantum fiziğinin kurucularından diğer bir Alman fizikçi de Max Planck (1858-1947), ampirik kanıtların ortaya koyduğu şeylerin dışında gerçek ya da gerçeklik hakkında iddialarda bulunamayacağımızı söylüyordu, Kuantum kuramı üzerine epistemolojik ve siyasal konuları kapsayan tartışmalar oluyordu.

Birinci Dünya Savaşı bilimin saflığına dair bu mitsel inancı ciddi bir şekilde sarstı. Savaş Britanya İmparatorluğu'nun teknolojik zayıflığını ortaya çıkardı. Hükümet! (derin devlet) bilimin yönlendirilmesine doğrudan müdahale etti. İngiltere de Ulusal Bilim İşçileri sendikası, Bilim İşçileri Birliği kuruldu. Bu sendika bilime yapılan harcamaların artırılmasının, bilimin özgürleştirici potansiyelini ortaya çıkaracağını savunuyordu.

Bilim ile ideoloji arasındaki ilişki, 1931'de Londra'da düzenlenen, bilim tarihi konulu bir konferansta, Boris Hessen *Newton'un Principia'sının Toplumsal ve İktisadi Kökenleri* konulu bildirisinde Newton'un bu temel eserinin, o kadar da bilimsel bir dehanın ya da bilimin iç mantığının ürünü olmadığını, daha ziyade, on yedinci yüzyıl Britanya'sındaki toplumsal ve iktisadi koşulların bir sonucu olduğunu savunuyordu. Ona göre Newton, sadece Britanya burjuvazisinin ihtiyaçlarını karşılamıştı.

1939'da J.D. Bernal'in *The Social Function of the Science* (Bilimin Toplumsal İşlevi) isimli eserinin yayımlanması ile radikal bilim hareketi doğdu! Bilimin işlevi, insanlara hizmet etmek ve kapitalizmden özgürleşmelerini sağlamaktı. Kapitalizme hizmet etmek uğruna yoldan çıkmadığı sürece, bilimin, bütün sorunlarına karşın herkes için barış ve bolluk getirecek, nesnel ve tarafsız bir arayış olduğu inancındaydı.

İlk olarak Sovyetler Birliğinde atılan “sosyalist bilim” fikri Britanya’da da yaygınlaşmıştı. Fakat kalıtımın çevre değişikliği ve aşılama yoluyla dönüştürülebileceğini savunan Sovyet genetikçilerinin karıştığı 1940’larda ve 1950’lerdeki Lysenko olayı, sosyalist bilim fikrine büyük zarar verdi. Daha sonra radikal olduğunu açıkça beyan eden Britanya Bilimde Toplumsal Sorumluluk Derneği “Sosyalist Bir Bilim Var mıdır?” konulu bir konferans düzenleyebildi.

İkinci Dünya Savaşı, Birinci Dünya Savaşı’nın başladığı işi tamamladı! Bu kez, savaş meydanındaki kavgayı bilim sürdürüyordu. Bilim adamları bu kez biyolojik ve kimyasal silahlar geliştirmekten değil, Atom Bombası’nı tasarlamaktan, onu üretmekten ve savaş meydanlarına sürmekten de sorumluydular. Hiroşima ve Nagazaki’ye atılan atom bombaları bilimsel masumiyet çağının kapandığını ilân ediyordu. Bilim ve siyasetin (iktidar diyemiyor! Modernite iktidarının) suç ortaklığı su yüzüne çıkmıştı. Halk biliminin (modernitenin yarattığı) yıkıcı yüzüyle karşı karşıya gelmişti.

ABD’de Manhattan projesi’nden dışlanan fizikçiler (çoğu Hitler’den kaçan bilim insanları) bilimin militaristleşmesini protesto etmeleri üzerine, kurulan sivil toplum kuruluşları (Pugwash Hareketi ve Russell) kapıda bekleyen bilim savaşlarının tetiğine basıldı. Böylece bilim bu kez tarafsız olduğu iddiasına başvurdu. Bilim ne iyi idi ne de kötü; onu iyi ve kötü yolda kullanan toplumdu. 1960’larda böylece bilim adamları siyasal açıdan radikal olduklarını söylerken diğer taraftan savunma kurumlarından burs almaları sağlandı.

Bu yıllarda bilim savaşları Batı’nın derdiyken, bizim gibi diğer ülkeler bilime dört elle sarılıyor, programlar ile yurtdışına bilimsel gelişmeyi takip etmek için adamlar gönderiyorlardı. Bu şekilde Batı’ya gidip yetişen oryantalist bilim insanlarını Batı’daki bilim savaşları ilgilendirmiyordu. Bilim dünyasından bu tartışmaları duymazlıktan geliyorlardı. Batı’nın aranan nasıl misyonierleri

olurlar ona bakıyorlardı. Daha iyi bilimi öğrenme, takip etme ve yayma Soğuk Savaş'ın sonlarında bizim gibi ülkelerde bilim taşeronu azınlık hegemonyasına dönüştü. 1968 işte burada devreye girer. Bu kavgalar olurken Batı iktidarı bilimi kullanma geleneğini sürdürürdü. Batı biliminin köklerinde İslâm biliminin olduğu gibi çalışmalarla bu sorgulamaların üstü de kapatıldı.

GEDİZ AKDENİZ'LE SÖYLEYİŞLER - III

Özgür Hayat (Ö.H.) : Tekrar Kuhn dönemiyle başlasak.

Gediz Akdeniz (G.A.) : Evet. Kuhn, bilimin giderek endüstrileştiği ve bir yetenekten ziyade kariyer kariyer halini aldığı bir ortamda yetişti. Bu dönemde bilim felsefesinde baskın ekol, analitik felsefeyi öneren Viyana Çevresi'nin ve Karl Popper'in (1902-1994) çalışmalarıydı. Viyana Çevresi Çevresi 1920'lerde kurulmuştu. Entelektüel soykütüğü Ernst Mach'la başlıyordu; Popper'in Viyana Çevresi ile bağları gevşekti. Viyana Çevresi'nin bir üyesi suikasta kurban gitmişti. Hitler Avusturya'yı işgal edince ABD'ye kaçtı üyeleri. Popper, Yeni Zelanda'da iş bulmuştu. Popper 1945 de Batı bilim dünyasını sarsan eserine yazdı¹³: Bu "Anti-komünist" başyapıtı olan *The Open Society and Its Enemies* (Açık Toplum ve Düşmanları) idi. Kitabın yarattığı etki sonucu 1948'de London School of Economics'te profesörlüğe getirildi.

Kuhn başlangıçta bilim adamlarını ve bilim felsefecilerinin hücumuna uğramıştır. Fakat 1960'ların sonunda (yani bilim dünyasındaki soğuk savaşın sona ermesi ile) *Bilimsel Devrimlerin Yapısı* bilim felsefesinde devrim kabul edildi. Ve bu devrimin bilim tarihçisi Ian Hacking'e göre, Realizmin (Bilimin bir tek gerçek dünyayı araştırdığını; dünya hakkındaki gerçeklerin insanların düşüncelerinden bağımsız olarak doğru olduğunun), bilimin ayırıcı sınırlarının (bilimsel kavramlar ile diğer inanç sistemleri arasında keskin bir ayrımın olduğu kabulünün), birikimin (bilimin birikimsel bir sonuç olduğu ve şimdiye dek bilinenler üzerinde yükseldiği, Einstein'ın Newton'un geliştirilmesi olduğu fikrinin), kesinlikle (bilimde kullanılan terimlerin değişmez anlamları olduğu kabulünün) sonunu ilân etmişti.

Ö.H. : Ian Hacking Kuhn'u bayağı yüceltmiş. Buna itirazlar yok mu?

G.A. : Var tabii. 1965'te Londra'da yapılan bir konferansta (bu konferansta paradigma'nın 23 muhtemel anlamı sunulmuş. Şimdi 50'yi bulmuştur sanırım.) Popper, Kuhn'un Normal Bilim'ini bilim ve uygarlığın düşmanı olarak tanımladı. Katılan bilim felsefecilerinin arasında Imre Lakatos ile Paul Feyerabend de vardı.

Ö.H. : Lakatos ve Feyerabend önemli felsefeciler. Biraz bahsetmeniz mümkün mü?

G.A. : Lakatos (1922-1974) Macaristan'da Nazi karşıtı direniş hareketi içinde yer almış ve daha sonra komünist hükümetin önde gelen isimleri arasına girmiş. Ancak sonra Stalinistler tarafından hapse atılmıştı. 1956 yılında Macar ayaklanması sonunda Londra'ya kaçmış, School of Economics Economics de bilim felsefesi merkezini kurmuş, analitik felsefenin önemli öncülerinden sayılıyor. O sırada Popper de LSE'de bulunuyordu. Lakatos genç yaşta, 51 yaşında öldü. Feyerabend (1924-1994) ise Viyana ekolünden¹⁴, 1968 yılındaki Amerika'da Berkeley'deki University of California'da, savaş karşıtı ve radikal protestolardan etkilenmiş. Bilimin gerici hegemonyası dediği dediği şeye karşı anarşist bir duruşu benimsemiş. Popper'in fikirlerini de Kuhn'un fikirlerini de

¹³ Karl Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, Liberte Yayınları (2013).

¹⁴ Paul Feyerabend, *Vakit Öldürmek*, Ayrıntı Yayınları (1997)

bilim iktidarının hizmetinde olduğu için eleştiriyordu, Feyarabend. 1975 yılında yayımladığı *Against Method: Outline of an Anarchistic Theory of Knowledge* kitabında bilimsel yöntem ilkelerinin bazı büyük bilim adamları tarafından çiğnendiğini söylüyordu. Ona göre başgünahkâr da Galileo'ydu. Hemen hemen tüm kitapları Türkçe de var. Kendi yaşamını *Vakit Öldürmek* kitabında yazmıştır.

Rachel Carson, 1965'te *Silent Spring* (Sessiz Bahar) kitabı ile Kuhn ile gelen tartışmaların yönünü değiştirdi. Bu kitapta bilimi temel alan teknolojinin çevreye verdiği zararı açıkça ve güçlü bir şekilde sergiledi. Kuhn'un bulmaca çözücülerinin maaşlarını kimin ödediğini, hangi sorunlar üzerine çalışacaklarını kimin kararlaştırdığını, vardıkları sonuçların yayımlanmasını kimin denetlediğini düşündüğümüzde, Kuhn'un akademik Normal Bilim'inin yerini şirketteleşmiş, endüstrileşmiş bilimin aldığı aşikâr gözüküyordu.

Bilim tarihçisi ve felsefecisi Jerry Ravetz 1971 tarihli *Scientific Knowledge and Social Problems* (Bilimsel Bilgi ve Toplumsal Sorunlar) kitabında ise hakiki bilimsel bilgi büyük bir kısmı araştırmanın tamamlanmasından sonra gerçekleşen uzun bir toplumsal sürecin ürünüydü. Bilim ve insanlık farklı iki kültürdü. Bu da en geniş anlamıyla araştırma ya da akademisyenlik olarak tanımlanan bilimin, “zanaat” olarak düşünülmesiydi. Ravetz dört kategori saptıyordu. **1)** Kalitesiz Bilim, **2)** Girişimci Bilim (oyun kuralı para toplamak.) **3)** Pervasız Bilim ve **4)** Kirli Bilim.

Ö.H. : Bir de Post-Kolonyal Bilim kavramı var değil mi? Biraz ondan da konuşsak.

G.A. : Evet. Geleneksel (Batı) bilim tarihi, farklı uygarlıklar ya da kültürler ait bilimleri tanınamamış; Batı Uygarlığı tarihi bilimin zirvesi olarak Batılı bilimi gösterirken (Bakınız *Kara Athena*¹⁵) temelde dört yolla batı biliminin tekeline dayatmıştır. 1) Batılı olmayan kültür ve uygarlıkların başarıları, gerçek bilim olarak kabul edilmeyerek, batıl itikat, mit ve folklor denilerek denilerek dışlanmıştır. 2) batılı olmayan kültürlerin bilim tarihleri, genel bilim tarihinden dışlanmıştır¹⁶. 3) Avrupa uygarlığının kökenleri, bu uygarlığın kendiliğinden doğduğunu gösterecek biçimde yeniden yazılmıştır. Newton ve Kelvin gibi ünlü bilim adamları bu programlarla desteklemişlerdir. 4) Avrupa uygarlığının kökenlerine dair revizyonist bir tarihin yazılması ve yayılması ile Aryan modelin yaratılması işine karışmışlardır. Bu modele göre; Avrupa Uygarlığı, Antik Yunan kültürü ve Hristiyanlık üzerine oturtulmuş, Afrikalıların (Mısırlılar) ve Samilerin (Sümerler) klasik Antik Yunan uygarlığının yaratılmasıyla hiçbir ilgisi olmadığı savunulmuştur. Söz konusu Batılı bilim tarihi programları Türkiye’de Batılaştırma, çağdaşlaşma adına uygulanmıştır.

Ama son kırk yıl içerisinde “üçüncü dünya”da bulunan bu “post-kolonyal akademisyenler” veya oryantalist olmayan araştırmacılar Batılı olmayan bilim tarihini yazmaya çalışmışlardır. Daha ileri giderek sömürgecilikle Batı biliminin gelişmesi arasında ilişkiler kurmaya çalışmışlardır. Pakistanlı fizikçi Abdus Salam bunu kırmak için hayatının son günlerine kadar uğraşmıştır¹⁷.

Ö.H. : Bize soğuk savaşla başlayan bilim savaşlarını anlattınız. Peki, bunun sonrasında ne olacak?

G.A. : İlk önce şu soruya yanıt bulmak gerekiyor. Bilim savaşlarında paylaşılamayan şey nedir? Bilimin gücü ve saygınlığı mı? Bilimin iktidarı ve otoritesi mi? Kurmacıların yanlışları ve aptalca

¹⁵ Martin Bernal, *Kara Atena*, Kaynak Yayınları (1987)

¹⁶ Korkut Tuna, *Batılı Bilginin Eleştirisi Üzerine*, Da Yayıncılık (2004); K. Gediz Akdeniz, “Küreselleşme-Bilgi ve Eğitim ve Türkiye”, www.gedizakdeniz.com (1999).

¹⁷ K. Gediz Akdeniz, “ABDUS SALAM: Üçüncü Dünyalı Son Fizikçinin Ardından”, www.gedizakdeniz.com

matematiksel hataları mıdır? “Postmodernistler”in bilim üzerindeki yıkıcı etkisi midir? Yoksa çokuluslu araştırma merkezlerinin büyük bütçelerini paylaşma kavgaları mıdır?

Ayrıca son yıllarda kültürel araştırmalar son derece anlamsız bir hâl aldı ve postmodern eleştiri adına herkes bilimsel araştırmalar üzerine istediğini söylemeye başladı. Bu bilimin yararlandığı finansal düzen ve kamusal destek üzerinde etkili olmaya başlamış mıdır? Bizdeki Bergama hareketine bakın, Akkuyu hareketine bakın, bırakın finans dünyasını akademik dünyanın da tınladığı yok. Bilim savaşları iktidar ve otorite için verilmemiş miydi? Bir yandan da bilim toplulukları, bilimin geleneksel meşruiyetinin eriyip gittiğini, bilimin otoritesinin tamiri mümkün olmayacak şekilde sarsıldığını gördükleri için ayağa kalkıyorlar. Kolaysa deprem tezgâhılarını eleştir Türkiye’de! Anında bilim düşmanı ilân edilirsin.

Artık bilimin kaderi başka bir yerde yatıyor. Bilim basitçe, gerçekçi ve idealistlerin olduğunu söylediği şey değildir. Bilimin ideolojik ve askeri değerlerle yüklü karakteri şüphe götürmeyecek kadar ortadadır. Ama Türkiye’de buna karşı çıkan ekoloji aktivistleri ve anarşistler bir avuç kadar. Çağdaş bilimin büyük bir kısmı, Kuhn’u terimlerle artık normal bilim bile değildir. Bakın Batı’ya, deli dana vakalarından genetik müdahalelere, çevre problemleri ve afetlere kadar zamanımızın problemlerine kesin ve pratik çözüm bulamıyor. Koşullar inceldikçe belirsizlik artıyor. Ve halka karşı hesap verilemiyor. Kesinlik ve güvene dayanan o eski bilim paradigması yüksek teknoloji ile nano teknolojiyle, yüksek enerjilerle artık geçerli olmadığı bir yere geldi bilim. Bilim, “Olguların kesin olmadığı, değerlerin tartışmalı olduğu, çıkarların büyük olduğu, kararların ise acil olduğu” bir döneme girdi. Buna “POST-NORMAL” BİLİM diyorlar¹⁸. Yani Kuhn’un normal bilim sonrasında tekrar bilimsel devrim dediği döngünün sonuna gelindi. Bunu kaos teorisi çoktan ilân etti de bilim insanlarının çoğu hâlâ buna kulaklarını tıkıyor. Buradan nasıl çıkacaklar? Bilim insanları yüksek teknolojinin getirdiği bu yeni gerçeklikle yüzleşmek durumunda. Bilime olan kör inancın ve onun insanlarda uyandırdığı güvenin ebediyen kaybolduğunu söyleyenlere daha ne kadar saldırabilirler ki? Post-Normal bilimi veya indirgemeci düşüncüyü reddeden Non-linear Science’ın (doğrusal olmayan bilim) farklı değerlendirme süreçlerini, bakış açılarını ve bilgi türlerini içerecek şekilde bilimin sınırlarının genişletmesine razı olmalıdırlar. Artık siborg bilimciliğini terk edip post-fizikçi olmalıdırlar¹⁹.

Özellikle kaos teorisi ve karmaşıklık bilimi ile kamuoyunun kaygıları arasında köprü kurulmaları gerekir. Ancak doğrusal olmayan bilim, bilim insanlarından sosyal bilimcilere, gazetecilere, sosyal medyaya, eylemcilere (çevreciler, sivil inisiyatifler) ve ev kadınlarına dek vasıfları ne olursa olsun, nereye üye olurlarsa olsunlar, bir sorunun etrafındaki tüm taraflar arasındaki bir diyalog oluşturabilir. Yani doğrusal olmayan bilim, kendiliğinden bilimsel bir çalışmanın niteliksel açıdan bir değerlendirilmesini sadece bilim adamlarına bırakmaz. Çünkü çok çabuk tehlikeli hale gelen belirsizlikler ve akıl sır ermez riskler karşısında bilim adamlarının da yapacakları bir şeyin olmadığını söyler. Bu genişleme yeni bir postmodern düşünce pratiği ya da mitolojideki Odysseus’un koşullara adapte olarak sağladığı métis pratiği -ya da yeni anarşi- ve yeni bir bilim insanı tanımı (post-fizikçi) getirir. Bu yeni anarşi teorileri kaçınılmaz olarak bilimin demokratikleşmesini de beraberinde getirecektir. Bilim, üniversitesinin ve laboratuvarların dışına çıkacak ve toplumsal (çevre), siyasal (ekolojist ve anarşist minvalde) ve kültürel sonuçların herkes tarafından tartışıldığı bir kamuoyu tartışması içine girecektir. Ravetz ve Funtowicz’in dediği gibi:

¹⁸ Ziyaüddin Serdar, “Thomas Kuhn and The Science Wars”, *Postmodernism And Big Science*; Edited by Appignanesi Richard, The Icon Books UK (2002). *Thomas Kuhn ve Bilim Savaşları*, Everest Yayınları (2001).

¹⁹ Gediz Akdeniz, “SİBORG BİLİMCİ ve/ya POST-FİZİKÇİ”, www.gedizakdeniz.com/tr/dosya/ekolojidergisi.pdf, “Post-Fizikçi Manifestosu”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi, 3. Dizi, 15. Sayı, 2007/2, 31-39.

Bazıları bu yeni pratiğin bilim olarak görülmesinden rahatsız. Fakat bilim geçmişte evrildi, gelecekte de evrilecek. Bilimi temel alan sanayi uygarlığımızın yarattığı sonuçları çözecek şekilde zenginleşecek. Ama Türkiye’de bunun tersi geçerlidir. Kurumlar buna izin vermez. Oportünizm öylesine yüksek ki bu tartışmalar olmaz Türkiye’de. O nedenle bilimi kurumların dışına, üniversitelerin dışına çıkarmak gerekir. Bu tartışmaları yapacak komünler gerekli. Ekolojistler ve anarşist komünler, post-fizikçiler. Bu bilim dernekleriyle de olmaz. Başkanlığım sırasında, 1990’lı yıllarda. Türk Fizik Derneği böyle bir şeye kalkıştı. Ama kendi üyelerinden bile bilim dünyasına yakışmayacak orantısız müdahaleler gördü ve kaybetti. Benim bildiğim kadarıyla bu kalkışma bilim dünyasında ilk tipik Spartacus olayıdır. Ama bugün bunu akademik dünyanın dışında duran, özellikle Karaburun’da, komün tipi bir araya gelmeler ile sürdürmeye çalışıyoruz.

Ö.H. : Demek içinde bulunduğunuz bu Türk Fizik Derneği kalkışmasını bilim dünyasında ilk anarşist kalkışma diyorsunuz.

G.A. : Evet ilk diyorum. Biraz ukalalık olacak, bilim anarşisti olarak bilinen Paul Feyerabend’in böyle bir pratiği yok mesela. Trieste’de böyle bir ev komünü bile kurmuştuk. Umarım bir gün bu kalkışma birileri tarafından ele alınır ve incelenir.

Ö.H. : Bugünkü konuşmamızı özetlersek. Diyorsunuz ki! Kuhn ve taraftarları tarafından öne sürülen POST-NORMAL BİLİM’i modernite üzerine kurulmuş Batı Uygarlığı iktidarını devam ettirme çabaları olarak görüyorsunuz. Şimdi de küreselleşmenin bilimi esir almasıyla yaygınlaşan ahlaki değer ve sorumluluk kaybından ancak “doğrusal olmayan bilim” ile ve yeni bilim insanlarının (post-fizikçi) ortaya çıkması ile kurtulabiliriz diyorsunuz. Politik bir tercih olarak işlenecek olan bilimsel verilerin nitelikli olduğu garantisini, sadece uzmanların değil, sorunla ilgili tüm tarafları kapsayan genişletilmiş bir toplulukça verilmeli. Sadece geleneksel yöntemlerle elde edilmiş sonuçlar değil, herkesin yerel bilgiler, topluluklara dair araştırmalar, kamuoyuna sızmış belgeler ve araştırmacı gazeteciliği de kapsayan kapsayan kendi “geniş kapsamlı olgular”ın ortaya koyulması gerekir. Bunun da kılcal damarları kurumların ve akademik yapıların dışında duran bilim komünleri olmalı. Evet, bu sayımız için burada kesebiliriz. Aralarında didişip dursunlar, bunu çözdük ve biliyoruz en azından diyorsunuz. Peki, sonrasını nasıl getireceğiz? Sistemin dışına çıkarak mı? Burada kaos ve karmaşıklık kuramlarının yeri nedir? Bunlara yanıtlarınızı gelecek sayılarımıza bırakalım.

GEDİZ AKDENİZ’LE SÖYLEYİŞLER – IV

Özgür Hayat (Ö.H.) : Geçen sayıda yayımlanan konuşmanızda “paradigma” üzerinde yoğunlaşmıştık. Demiştiniz ki: “Bilim tarihçisi Kuhn’a göre; bilimin kendi ideal dünyasında dayandığı paradigmalardan oluşmuş bir inanç sistemi vardır ve bilim adamlarının ne tür deneyler yapacaklarını, hangi soruları soracaklarını ve hangi sorunları önemli sayacaklarını bu inanç sistemi belirler.” Sonra; Kuhn’un bunları söylemesi arkasında yatanın “gerçekte modernite iktidarını kurtarma çabası olduğunu, tıkanan Batı Uygarlığı’nın tekrar sıçrama yapabileceğine kendini ve modernite taraftarlarını inandırma olduğunu ve Batı Uygarlığı taraftarlarını gerçekçi olmaya bir çağırma olduğunu” eklemiştiniz.

Birçok bilim felsefecisi, bilim tarihçisi ve bilim sosyologuna göre Kuhn bir post-modernist. Söylediklerinizden anladığım kadarı ile size göre Kuhn bir postmodernist değil! Sizin postmodernite tanımına gelince bunu tekrar tartışırız. Ama burada şunu söyleyebilir misiniz? Örneğin; size göre Kuantum fiziği , Einstein Genel Görecelik kuramı bir bilimsel devrim değil mi?

Gediz Akdeniz (G.A.) : Bakın Kuantum fiziği modern bilimlerin atomaltı sınırını zaten. Kuhn hem bilimin inanç sistemini paradigmalara çiziyor, hem de geçen konuşmalarımızda geniş bir şekilde ele aldığımız modern bilimi oluşturan paradigmalara inanç sisteminin mikro dünyadaki sınırlarını belirleyen yeni bir mekaniğe, Kuantum fiziğine “bilimsel devrim” diyor. Modern bilimlerin sınırları makro düzeyde belirleyen, bu inanç sistemi içinde en iyi yapılaşmanın, her yerden aynı görünen, merkezi kaybolmuş ve sürdürülebilir şekilde şişen küresel yapılaşma olduğunu söyleyen Einstein Görecelik kuramına “bilimsel devrim” diyor. Bu nasıl bir devrim anlayışı!

Bence bilimsel devrim Galileo ile başlayan, tamamlanması nerede ise dört yüz yıl süren, bugün dogmaları ile üzerimize gelen, dayatmaları ile üstümüze çökmüş modern bilimin yerine yeni bir şeyin konması olacaktır. Modernitenin yıkılması olacaktır. Aristo ile başlayan, tamamlanması bin beş yüz yıldan fazla yıl süren, sonra kilisenin iktidarı elinde dogmalaşan düşüncenin Galileo ile yıkılması, modern bilimlerin ortaya çıkması, bir devrimdir denirse bunu kabul edebilirim. Galileo ile başlayan bu devrim de sürecini çoktan tamamlamıştır. Nasıl Aristo düşüncesi tamamlanıp din iktidarı elinde insanlara karşı bir dayatma ve sömürü aracı olarak kullanılmışsa, bugün tamamlanan modern bilimler, bir bilim inanç sistemine dönüşmüştür. İnanç sistemlerinin en güçlü olabileceği küresel yapılaşmayı oluşturmuşlardır. Hegemonyacı iktidarlar küreselleştirdikleri inanç sistemi ile, modernite adı altında toplayacağımız dogmalar ile insanları esir almaktadırlar. Yeniden özgürleşme, yani devrim ancak bu küresel inanç sisteminin ve dogmaları olan modernitenin yıkılmasından geçer artık bana göre.

Ö.H. : Thomas Kuhn’un telaşı bu yüzdendir diyorsunuz!

G.A. : Evet tamamen öyle. Tamamlanmış olan Batı Uygarlığı iktidarının yıkılmasının korkusu. Kuhn "Bu dogmatik istikrar arada sırada gerçekleşen devrimlerle bozulur! Normal bilim temel kabullerini sarstığı için esaslı yenilikleri bastırır. Kriz ancak, eski paradigmanın yeni bir paradigmanın oluşumuna izin verdiğinde bir devrimle aşılar. Bununla beraber, bir zamanlar devrimci olan yeni kabuller dizisi “yeni normal bilim olarak” diyerek, yani Kuantum Fiziği, Einstein Genel Görecelik kuramı bir “bilimsel devrimdir” diyerek, bu tıkanmanın, Batı Uygarlığı iktidarının , yani modernitenin yıkılmasına gerek kalmadan, döngüsel biçimdeki devrimlerle aşılabileceğini söylemektedir. Kuhn bununla bir şekilde Batı Uygarlığı’nın ilerlemesinin neredeyse sonsuza kadar süreceğini söylemektedir, modernitenin ölümsüz olduğunu söylemektedir. Bir şekilde Nietzsche felsefe anlayışı etkisinde. Şunu demek istiyor: “Modern bilim paradigmaları ile çizilmiş inanç evreninde her şey tekrarlanacaktır, her tekrarlanmada bir şeyler değişecektir, yenilenecektir. Bunun adı da “devrim” olacak.” Satır aralarında şunu söylüyor: “Her tekrarlanmada insanın Batı Uygarlığı’na, moderniteye olan bağlılığı ve hayranlığı daha da artacak.”

Ö.H. : Bu nedenlerle Thomas Kuhn bir postmodernist değildir demek mi istiyorsunuz?

G.A. : Evet. Modernite inanç sistemi içinde aranan ve ortaya konan bir kuram, bir söylem, bir metin post-modernizm olamaz. Bakın burada şunu tekrarlayım. İster kendisine modernist, ister post-modernist desin, Batı Uygarlığı’nın iktidarından vazgeçmeden çözüm arayanlar için, modernite nimetlerinden faydalananlar için bu farklı olabilir. Bu onların sorunu.

Ö.H. : Batı Uygarlığı tamamlandı diyorsunuz. Modernite dogmaları ile dayatıyorlar, iktidarlarının sürdürmek istiyorlar diyorsunuz. Sizce dört yüz yıllık iktidarın yıkılması, yani sizin anladığımız anlamda devrim nasıl gerçekleşecek. Konuşmanızın geçen sayıda yayımlanan bölümünde modernite inanç sisteminin dışına çıkmaktan bahsetmişsiniz.

G.A. : Bakın buna yanıt aramadan önce şunu vurgulamalıyız. İki süreci; Galileo öncesi süreci, Galileo sonrası bugüne kadar gelen süreci. Bunlarla insanlığın ciddi kazanımları da var. Kütle çekim yasasını sil baştan yapamayız. Moderniteyi yıkmak uğruna kendimizi ölmeyebiliriz diye uçurumdan aşağıya atamayız. Fotonun varlığını inkâr edemeyiz. Atomu biliyoruz. Siyanürün doğayı nasıl tahrip edeceğini biliyoruz. Bunlar düzensizliği ihmal ederek, küçükleri yok sayarak modernite ile geline yerler. Ama bir de ortada bu paradigmalara, bu inanç sistemi ile inşa edilmiş iktidarların elinde simülatif ve sanal mekanizmalar var. Hapishaneler var, akıl hastaneleri var, okullar var. Cinsellik, siyah-beyaz, azınlık-çoğunluk ayrımları var. Ve en önemlisi simülasyon dünyası var.

Ö.H. : Burada araya girmek istiyorum. Konuşmamız dört sayıdır sürüyor. Bu konuşmaları bir toplamak istiyorum. Sonrasını gelecek sayılara bırakırız. Şimdiye kadar söylediklerinizden şu çıkıyor: “Galileo ile başlayan modern bilimler paradigmaları inanç sistemi üzerine inşa edilmiş olan dört yüz yıllık Batı Uygarlığı tamamlandı. Batı Uygarlığı elindeki modernite dogmalarını, son yıllarda küreselleşme yapısallaşması içinde, dayatarak iktidarını sürdürmek istiyor. Sosyal medya, sinema, internet gibi simülasyon dünyasını, “miş” gibi yapan lobileri ve partileri, bilimsel gibi bilimi, üniversiteleri, simülatif ve sanal mekanizmaları kullanıyorlar. Gerçek devrim inanç sisteminin temel paradigmalarını yıkmakla olur.

G.A. : Burada bir şey eklemek istiyorum. İnanç sistemine başka bir inanç sistemi antitez olamaz. Yani bugün dinler modernitenin antitezi olamaz.

Ö.H. : O zaman antitez ancak modernitenin dışın çıkmakla olur diyorsunuz. Bu da hiyerarşiyi reddeden, büyük küçük ayrımı yapmayan kaos teorisi ve karmaşıklık bilimi ile olur diyorsunuz. Umarım son dört sayıda konuştuğlarınızı biraz toparlayabildim. Gelecek konuşmamızda bunları bize biraz daha açacaksınız sanırım.

G.A.: Evet çok güzel topladınız. Gelecek sayıda kaos teorisi ve karmaşıklık biliminin buradaki yerini açmaya çalışacağım.

GEDİZ AKDENİZ’LE SÖYLEŞLER - V

Özgür Hayat (Ö.H.) : Geçen sayıda yayımlanan konuşmamızda “Galileo sonrası bugüne kadar gelen sürecin kazanımlarını inkâr edemeyiz. Newtonsal kütle çekim yasasını sil baştan yapamayız. Kuantum fiziği ile anladığımız atomu yok sayamayız. Fotonu bugünden itibaren kullanmamayım diyemeyiz.” dediniz ve şunları da bilmemiz gerekir diye eklediniz: “Galileo ile başlayan süreç tamamlandı, modern bilim paradigmalarının iktidarlar elinde insana, çevreye, topluma olan dayatmaları ile geline bir dünyada yaşıyoruz şimdi. Yani adına Batı Uygarlığı denilen modernite inanç sistemi iktidarı her yere uzanıyor ve kapsıyor. Dört yüz yılda oluşan bu inanç sistemi şimdi dogmaları ile dayatıyor. Bu inanç sistemi iktidarlarının elinde bugün; hapishaneleri, akıl hastaneleri, okulları, cinsellik, siyah beyaz ayrımlar, akıllı akılsız sınıflandırmaları yanında sinemasıyla, medyasıyla, iletişim teknolojisiyle, internetiyle desteklenen simülatif mekanizmalar ve bunların sanal ürünleri var. Bu iktidarın bizim gibi ülkelerde bu inanç sisteminden geçinen taraftarları var.” Sonra da korkudan bahsettiniz!

Gediz Akdeniz (G.A.) : Evet bugün modernite inanç sisteminden geçinen Batı korku içinde. Bizim gibi ülkelerde bu sistemden geçinmiş ve geçinmekte olan taraftarları da çok tedirgin şimdi. Gittikçe Gittikçe rahatsızlıkları artacak. Kaç yüzyıllık iktidarları tehlikede. Modernite inanç sisteminin

yıkılmasından korkuyorlar. Bunlar dört yüz yıl sonra gelecek Batı Uygarlığı iktidarına son verecek devrimi düşündükçe telaşlanıyorlar. Halbuki Batı Uygarlığının kontrolü dışında ilk kez bir devrim şansı bizim elimize geçti. Bunu engelleme peşindeler. Efendilerine yaranmak için her türlü saldırıyı yapıyorlar.

Modernite inanç sistemi ayakta kalması için Batı simülatif programlarla (simülatör) modernitenin karşısına dikilebilecek her şeyi “miş gibi”leştiriyor, sanallaştırıyorlar. Düzensizliği ihmal ederek, küçükleri yok sayarak geldikleri yerlere mihlanmışlar, kilitlemişler. Ellerindeki modernite dogmalarını küreselleşme yapısallaşması içinde dayatarak iktidarını sürdürmek istiyor. Kendilerini kaybettiriyorlar.

Ö.H.: Sizce dört yüz yıllık modernite inanç sistemi iktidarının yıkılması, yani sizin anladığınızı anlamda devrim nasıl gerçekleşecek. Modernite inanç sisteminin dışına çıkmaktan bahsettiniz. Gerçek devrim inanç sisteminin temel paradigmalarını yıkmakla olur dediniz. İnanç sistemine başka bir inanç sistemi antitez olamaz dediniz. Bu mudur sizce sistemin dışına çıkmak? “Kaos teorisi ve kaotik elemanların bir araya geldiği karmaşık sistemleri açıklamaya çalışan karmaşıklık biliminin önemi burada mı ortaya çıkıyor. Kaos da sıralama yok, büyük küçük yok, az çok kavramının yeri yok.” diyorsunuz.

G.A. : Daha kaos teorisine ve karmaşıklık bilimine gelmeyelim. Bunları moderniteye inanmış olanlar da çok iyi biliyor, bu kuramları yerinde kullanabilmek için nerede olduğumuzu bilmeliyiz ilk önce. Modernite inanç sistemi kendisini en güçlü kılacak ve sürdürülebilir büyütecek simülasyon evreninde küresel yapılaşmayı oluşturmuştur bugün. Bu hegemonyacı iktidarlar simülasyon evreninde küreselleştirdikleri inanç sistemleri ile, modernite adı altında toplayacağımız dogmaları ile insanlığı esaretleri altında tutmayı, dünyamızın güzelliklerini yağmalamayı ve dünyamızın zenginliklerini yok etmeyi sürdürmektedirler. Ancak modern kavramlar veya gerçekler üzerine kurulan bir simülasyon kuramlarıyla insani davranışlardan ortaya çıkan bu karmaşık fenomenlerden ortaya çıkanları öngöremezler.

Dört yüz yıl sonra insanlığın yeniden özgürleşmesi, yani insanlığın yeni evrimi ancak bu küresel inanç sisteminin ve dogmaları olan modernitenin yıkılmasından değil, onun dışına çıkabilmekten geçer artık bana göre.

Ö.H. : Sistemin dışına çıkmak anarşist teorilerde çok kullanılan bir kavram. Bununla, anarşistler gibi yeryüzüne geçişi mi söylemek istiyorsunuz?

G.A. : Sistemin dışına çıkmak yeryüzüne geçişle olmaz? Bakın yeryüzü doğrusaldır. Yeryüzüne geçmek modernite inanç sisteminin getirdiği gerçeklik ilkesi kurallarının dışında olmaktır, o gerçek ahlak kurallarına uymamaktır. Ama yeryüzünün kendisi de gerçektir. Dostoyevski'nin yeryüzü notları sanal değildir, gerçektir. Aşağılanması gerçektir. Bu onun gerçek içinde kendini bulmasıdır. Bu *Suç ve Ceza* romanında da vardır. Gerçek ilkesi içinde başka gerçeğe dönüşmek. Gerçek bir yapılanma kapalıdır. Düzenlidir, doğrusallaşır sonunda. Değişime karşı durur, bir kaos oluşsa bile ucu karmaşaya kapalıdır. Gerçeğin öncesi vardır. Şimdiye sıkı sıkı bağlıdır. Gerçeğin geleceği rastlantısalmış gibi olsa da belirlenmiştir. Olasılıklara bağlı geçilen yeni bir durum da bir gerçektir. Kuantum fiziği de atom için bunu söyler.

Halbuki bugün küreselleşmiş modernite inanç sistemi içindeyiz ve bu sistem simülatiftir bugün, gerçeğin yerini sanal yapılaşmalar almıştır. Sineması ile, medyası ile interneti ile mekanizmaları ile, partiyimş gibi partileri ile, bilimmiş gibi bilimi ile, “miş gibi”leriyle inanç sistemi iktidarlara simülasyon sistemi kurmuştur. Bu mekanizmalardan çıkan görünümle kendini kaybettirmiştir. Şimdi bu sistemin dışına modern bir gerçek ilkesiyle çıkmazsınız. Simülatif bir dünyanın dışına

çıkacaksınız şimdi. Yeni bir gerçeklik ilkesi getirmelisiniz. Bu da ancak modernitenin dışında duran kaotik farkındalıklardır. Ancak insanda ve toplum mevcut kaotik farkındalıkları duyarlı ve aykırı insan davranışların içinden çıkartıp bulmamız gerekir. Bunu arzulayanların ayrıca yapması gereken ise aydınlanmanın yapısalcı dayatmalarına (ideolojilerine) karşı çıkarak, hiçbir ayırım yapmaksızın sistem için “aykırı” ürünler verebilecek kaotik farkındalık gerçeğine sahip düzensiz duyarlı insan davranışları dinamiklerine sahip çıkmak, onların yaşamasını ve çoğalmasını sağlamaktır.

Ö.H. : Geçen sayıda yayımlanan konuşmada modernite iktidarlarının kapitalist küreselleşmenin simülasyon mekanizmalarını önce ortaya koymak, onları anlamak, tespit etmek gerekir dediniz. Bunun için Jean Baudrillard’ın simülasyon kuramı bilmek önemli dediniz. Bunları tespit ettik diyelim. Partiymiş gibi partileri, gerçek McDonaldları kaybettiren simülatif McDonaldları, bilimmiş gibi bilimleri, ABD’ye karşıymış gibi duran Amerikancıları tespit ettik diyelim... Tamam bunları bilmek modernite dışında ideolojik çözüm bulmak için, strateji için gerekli diyelim. Peki de! Sistemin dışına çıkmanın kuralları ne olacak? Simülatif inanç sisteminin dışına çıktığımızı nasıl anlayacağız?

G.A. : Bunun kuralı yok. Sistemin dışına çıktığınızı düşündüğünüz an sistemin içindesinizdir. Siz ancak başkaları için sistemin dışında olacaksınız. Başkaları sizden rahatsız olacak veya başkaları sizinle değişecek bunu da bilmek gerekmez. İçinde yaşadığımız sistem insanların kurduğu, iktidarların sürdürdüğü bir gerçektir bir zamanlar. Bu yüzden sistemleri değişime kapalıydı. Nietzsche bile bu kapalılık içinde değişim aramıştır. Yani entropi kavramı gibi. Şimdi inanç sistemi simülatiftir ve dışı gerçek değildir. Yani açılmış gibi kapalı. Bu sistem insanları tutsak almıştır bugün. İnsanlar özgürmüş gibidirler bu sistemde. Gerçek özgürlük kaybettirilmiştir. O yüzden özgürleşme ancak sistemin dışına çıkmakla olur. Kaotik farkındalığın düzensiz duyarlı simülasyonlarıyla olur. Ama şunu da bilmek gerekir. Sistemin dışına çıkma simülasyonu gerçeği anlaşıldığında, sistem o gerçeği de kapsar. Sistemin dışına çıkış yeniden gerçek oluşmuştur. Özgürleşme kendiliğinden sona ermiştir.

Ö.H. : Burası biraz karıştı. Bir örnekle açıklasınız.

G.A. : Balıkçıymış gibi balıkçı olma simülasyonu örneğini verebiliriz. Mavi Sürgün kitabında Bodrumdaki o ilk gece anlatılır. O gece Bodrumda Cevat Şakir uzun yıllar yaşadığı düzenli duyarsız simülasyonların sonuna varmıştır ve ortaya çıkan kaotik farkındalık geçmişi silinmiştir, geçmiş onun için gerçek değildir artık. Bu kaotik farkındalık düzensiz duyarlı simülasyonları onu balıkçıymış gibi balıkçı (Halikarnas balıkçısı) olarak özgürleştirmiştir. Ama bu bir zuhur değildir. Çünkü belli bir süre özgürdür ve sistemin dışındadır. Ta ki Halikarnas balıkçısı da kendini balıkçı olarak görünceye kadar. O zaman kendisi, kendi için tekrar bir gerçektir artık. Onu için geçmiş gerçek, gelecek belirli olmuştur yeniden. Gerçeğin önünde olmak sona ermiştir. Özgürleşme tamamlanmıştır. Yaşar Kemal’in bize anlattığı Menekşeli Selim balıkçı ise gerçek bir balıkçıdır. *İhtiyar Balıkçı* gibi bir romana, *Deniz Küstü* romanına konu olmuştur. Selim balıkçının rastlantısal olarak sevdalandığı yunus balığı, ihtiyar balıkçının oltasının ucundaki zokayı rastlantısal olarak yutan kılıç balığı da gerçek balıktır.

Ö.H. : Evet. Bazı şeyler ortaya çıkıyor, anlaşılıyor gibi. Ama hâlâ kafam karışık hocam.

G.A. : Evet gelecek sayıda sistemin dışına çıkmayı başka örneklerle anlamaya çalışalım.

GEDİZ AKDENİZ’LE SÖYLEYİŞLER - VI

Özgür Hayat (Ö.H.) : Geçen sayıda yayımlanan konuşmamızda “Modern bilim paradigmalarının insana, çevreye, topluma dayatıldığı bir dünyada yaşıyoruz şimdi” dediniz. Dört yüz yıllık Batı Uygarlığı iktidarının “modernite inanç sistemine” dayandığını söylediniz. Bugün sineması ile, medyası, iletişim teknolojisi, interneti ile desteklenen simülatif mekanizmalardan oluşan bu sistemin içinde olduğumuzu söylediniz. Bu sistemin yeraltı olamaz dediniz. İlk önce bunu açalım.

Gediz Akdeniz (G.A.) : Yeraltı doğrusaldır. İndirgemecidir o da. Doğrusal sistemin dışında doğrusal durmaktır. Burada bilinen bir örnek alalım. İki iki daha dördttür. Bu doğrusal düşüncenin, yani doğrusal modernite inanç sistemin matematiksel bir gerçek dayatmasıdır. İki iki daha dört değildir dersiniz bu sistemin dışında düşünüyorsunuzdur ama bu da bir matematiksel gerçektir.

Ö.H. : Bu örnek biraz matematiksel olmadı mı?

G.A. : Evet haklısın. İsterseniz gene Dostoyevski’ye gidelim. *Yeraltından Notlar*²⁰ Dostoyevski kahramanı ağzından kendini şöyle anlatır:

“Benim nasıl bir adam olduğum da belli değil: Ne ters adamım ne uysal, ne alçağım ne onurlu, ne kahramanım ne korkak... Kendi köşeme çekilmişim; zeki insanların önemli bir iş tutmayacakları, tutanlarınsa aptal oldukları gibi kin dolu, boş bir avuntuyla günlerimi doldurup gidiyorum. Evet efendim, 19. yüzyıl insanı en başta iradesiz olmalıdır, böyle olmak onun boynunun borcudur; iş beceren, iradeli adam aptal, dar kafalıdır. İşte benim kırk yıllık yaşamımda vardığım sonuç! Kırk yaşımıdayım artık; şaka değil, kırk yıllık koca bir ömür, yaşlılığın ta kendisi! Kırkından fazla yaşamak ayıptır, aşağılıktır, ahlaksızlıktır. Kim yaşar kırkından fazla? Haydi, bana açıkça, elinizi vicdanınıza koyarak söyleyin! İsterseniz size ben açıklayayım: Aptallar, namussuzlar yaşarlar kırkından sonra. Bütün ihtiyaçların, o ak saçlı, güzel kokular sürünmüş saygıdeğer ihtiyaçların yüzüne karşı söylerim bunu! Hatta çıkar, sokaklarda haykırırım! Buna hakkım var, çünkü kendimde altmış yaşına kadar yaşayacağım. Üstelik yetmişimi, seksenimi bulacağım!”

Dostoyevski kendini sistemin dışında anlatmaktadır. Ama bu anlatımda ölçüleri modernite inanç sisteminin gerçek ahlak kurallarına göredir. Yani Dostoyevski’nin yeraltının kendisi de gerçektir: Doğrusal kurallarının dışında doğrusal yaşamayı aramadır. Onunla hayatını götürmektir. Yeraltını daha zengin ve anlamlı yapıp zevkini yaşamaktır. Bu anlatımda da görülmektedir; yeraltını yaşayan adam onun farkındadır. Yeraltına geçiş yeni bir gerçeğe geçiştir. Sonunda gerçek başka bir doğrusal gerçeğe dönüşür. Yani yeraltı da kapalıdır. Bu nedenle yeraltında kaos yoktur, yani karmaşıklık çıkmaz ve kaotik farkındalık simülasyonu oluşmaz. Zuhur olmaz. Atom da böyledir. Kaosa kapalıdır. Olasılıkla dahi olsa, bir kararlı durumdan başka bir kararlı duruma geçer.

Ö.H. : Dostoyevski, *Yeraltından Notlar* kitabında kaosa yer vermemiş mi?

G.A. : Dostoyevski; “şimdi size niçin bir böcek bile olamadığımı anlatmak istiyorum. Şunu bütün ciddiyetimle belirteyim, pek çok kez böcek bile olmak istemişimdir.” demiştir, ama bunun öncesinde kaotik bir durum yoktur. Kendini her davranışında suçlu bulmak istemiştir. Suçsuzken bile kendinde suç aradığını söylemiştir; ama ondaki bu oluşum bir kaotik farkındalık simülasyon ürünü değildir. Yani kendini suçluymuş gibi sanıp suçlu hissetmemiştir. *Suç ve Ceza* romanındaki işlediği suç gerçektir.

²⁰ Fyodor Dostoyevski, *Yeraltından Notlar*, Çev. Mehmet Özgül, İletişim Yayınları (2014).

Ö.H. : Yani *Yeraltından Notlar*’da sistemin dışına çıkan bir özgürleşme yok diyorsunuz. Geçen sayıda Halikarnas Balıkçısı örneğini, “balıkçıymış gibi balıkçı olma” özgürlüğünü kaosun uç vermesiyle ortaya çıkan bir simülasyon ürünü olarak vermiştiniz. Peki. Kafka da böcek olmuştu bir gecede.

G.A. : Kafka’nın böcek olmasında da “mış” yoktur. Yani böcek olma öncesi, bir canlıdır, ama böcekmiş gibi davranışları yoktur. Böcek oluşumu simülatüf değildir. Zaten o yüzden böcek de fazla yaşamaz. Ama gene de Kafka simülasyon kuramını hissetmiş olmalı. Bu noktada Kafka Dostoyevski’nin önüne geçmiştir. En azından Kafka o zamanın modern fiziğindeki o büyük gelişmeleri yakından takip eden biri. Prag’da Einstein’la görüşmüş falan deniyor. Kafka’nın bu böcek olma olayını simülasyon kuramı açısından daha ilerideki konuşmalarımızda geniş olarak inceleyeceğiz. Dostoyevski ile Kafka arasında zaman farkı var tabii. Ama bunlar düşüncelerinde kaotik sıçramalar yaparak zamanın önünde gidebilen ender insanlardır.

Ö.H. : Biz bugüne dönelim.

G.A. : Evet. Bugün onların zamanından çok farklıdır. Bugün her tarafımızı sarmış olan küreselleşen modernite inanç sisteminin kendisi simülasyon evreninde bir hiper-gerçektir, yani simülasyonlarla yeni bir görünüme dönüşmüştür. Sineması ile, medyası ile interneti ile, lobileri ile, üniversiteleri ile, partileri ile, mekanizmaları ile, “mış”ları ile modernite inanç sistemi iktidarları yeni bir sistem kurmuştur. Bu mekanizmalarla kendini kaybettirmeye çalışmaktadır. Şimdi bizim dünyamız da bu simülasyon evreninin bir parçası. Yeraltına geçmek, orada yaşamak bu simülasyon evreninin dışına çıkmak değildir artık. Yeraltı, simülasyon evreninde iktidarları rahatsız edecek zuhurlar vermez. Şimdi sorduğun yere geldik. Yeraltı şimdide var; ama sistem içindedir. Modernite, simülasyon evreninde yeraltını yalnızlaştırarak kontrolüne almıştır. Şunun altını çizerek söylüyorum. Yeraltı bugünkü simülasyon evreninde modern inanç sistemi gerçeğinde seçtiğiniz bir yaşam tarzından öteye gidemez ve iktidarları rahatsız etmez. O da yeni bir görünümdür. Bir simülakrdir.

Ö.H. : Bu konudaki son iki konuşmanızı özetlersek, dünyamızın geldiği bu yeni durumda, simülasyon evreninde yeraltının yerini kaotik farkındalık simülasyonları almalı ve bunlardan oluşacak zuhurlarla sistemin dışına çıkmalıdır diyorsunuz. Bunun için de Kaos teorisi ve karmaşıklık bilimi önem kazanıyor diyorsunuz. Bu kuramları bilmeli ve üzerinde çalışmamız gerekir diyorsunuz. Hegemonyacı küresel iktidarları en güçlü kılacak ve sürdürülebilir büyütecek simülatif küresel yapılaşmayı gerçeğini bu yeni teorilerle anlamalıyız ve değerlendirmeliyiz diyorsunuz. Siz, kaos teorisi ile simülasyon evreninde kurduğunuz kaotik farkındalık simülasyon kuramı veya zuhur teorisi ile simülasyon evrenindeki küresel modernite inanç iktidarlarından kurtulmanın, insanın yeniden özgürleşmesinin, yeraltına geçmekle değil, zuhurlarla yıkılmasından geçer diyorsunuz. Zuhur teorinizi, başka örneklerle bize daha ayrıntılı açıklarsanız iyi olur. Bunu gelecek sayımıza bıraksak.

G.A. : Evet.

GEDİZ AKDENİZ’LE SÖYLEYİŞLER – VII

Özgür Hayat (Ö.H.) : Doğrusal düşünme ve onun modern bilim paradigmaları üzerine kurulmuş olan dört yüzyıllık modernite inanç sistemi iktidarının küreselleşerek her tarafa yayıldığını ve kendisini sineması ile, medyası ile interneti ile, lobileri ile, üniversiteleri ile, partileri ile

mekanizmaları ile, “mişleri” ile hiper-gerçeğe dönüştürdüğünü söylediniz. Yani gerçek iktidarlar gerçeğin yerine koyduğu sanal yapılaşmalarla kendini kaybettirmiş durumda dediniz!

Gediz Akdeniz (G.A.) : Kurdukları bu simülasyon evreni içinde olduğumuz sürece gerçek iktidarların farkında olmamız olanaksız. Parçası olduğumuz bu evrende özgürlükler bile sanaldır şimdi. Bizi tutsak almış olan bu modernite inanç sisteminin dışına doğrusal yapılaşmalarla ve gerçeğe istesek de çıkamayız artık. Onların ilerleme paradigmalarını kullanarak sistemin dışına çıkmaya çalışmak demek, simülasyon evreninde iktidarlarını daha güçlendirmek demektir.

Ö.H. : Ayrıca konuşmamızın geçen sayıda yayımlanan bölümünde Dostoyevski’nin *Yeraltından Notları*’ndan örnekler vererek, yeraltına geçişin simülasyon evreninde doğrusal yeni bir hiper-gerçeğe dönüştüğünü, bir görünüm olduğunu, bu nedenle “Yeraltı simülasyon evreninde modern inanç iktidarının dışı olamaz, simülasyon evreninde seçtiğiniz yeni bir yaşam tarzından öteye gidemez” demiştiniz.

G.A. : Evet doğru. Yalnız, bunlardan yeraltı “aşağılanıyor” anlamı çıkartılmamalıdır. “Yeraltına geçiş iktidarlara güçlendirir” demekten de kaçınmamız gerekir. Örneğin Londra, İstanbul yeraltı olan metropollerdir. Bu yüzden zengindirler. Londra varoşlarında evler birbirlerine çok benzer ama; kapılarından içeri girdiğinizde her birinde farklı kültür kozmosuna sahip zengin yeraltı ile karşılaşsınız. Oralara girip, kendinizi bir gece bile olsa yeni bir kültürle zenginleştirebilirsiniz. Beyoğlu’nda da kaybolabilir, yaşamınızı sisteme yakalanmadan sürdürebilirsiniz. Bir otonom grupla bir arada yaşamınızı zenginleştirebilirsiniz. Yerin üstünde modernite inanç iktidarlarına fedailik yapıp, tetikçilik yapıp yaşamaktansa kendine yeraltında bir yer bulup, orada yaşamak yeğdir. Ancak yeraltında kurduğunuz bu yeni dünyanızda iktidarlara rahatsız edecek simülatif ürünler üretemezsiniz. Bugün uluslararası tekelleri ile, IMF’siyle, Birleşmiş Milletleri ile, NGO’ları ile, medyası ile, sineması ile, interneti ile, ona buna karşıyMIŞ gibi politika üreten partileri ile, bilim ve eğitim McDonaldlar olan üniversiteleri ile, bilimMİŞ gibi bilim yapan bilim toplumu ile küreselleşen modernite inanç iktidarlara simülasyon evreninde yeraltı ve üstü diye bir ayırım kalmamıştır.

Ö.H. : Yeraltı ile ilgili geçen sayıda yayımlanan söylediklerinize şunu eklemiş oluyorsunuz: “Yeraltına geçmek yaşamı zenginleştirmektir, insanın var olduğunu hissetmesidir, bu nihilist seçime saygı duyulur ancak: simülasyon evreninde yeraltı sistemin dışı değildir artık, bu neden ile özgürleşme özelliğini kaybetmiştir” diyorsunuz. Şimdi kaldığımız yere dönelim mi?

G.A. : Evet... Dönelim.

Ö.H. : Simülasyon mekanizmalarıyla, bazıları buna simülatör diyor, dünyamızı hegemonyasına almış olan iktidarlardan kurtulma, insanın yeniden özgürleşmesi, küresel modernite inanç sisteminin üzerine kurulduğu paradigmaların yıkılmasından geçer diyorsunuz.

G.A. : Simülatif programlarının ve mekanizmalarının beslendikleri gerçekler (Baudrillard’ın dediği dediği gerçeklik ilkeleri) bunlardan çünkü. Onların yapmak istediği simülasyon evreninde bu kaynakları kaybettirmektedir²¹.

Ö.H. : Bunun için de simülasyon evreninde modernite inanç sistemini dışına çıkılmalıdır bir şekilde dediniz. Peki. Nasıl?

²¹ K. Gediz Akdeniz, “Baudrillard’ın Simülasyon Kuramı’nın Karmaşıklık Eleştirisi”, www.gedizakdeniz.com (2005).

G.A. : Simülasyon evreninde modern inanç sisteminin dışına çıkmak için, iktidarların doğrusallığa dayanan modern bilim paradigmalarına (bu paradigmlar hakkında daha önce ayrıntılı bir şekilde konuşmuştuk ve bu konuşmalarımız eski sayılarınızda yayımlanmıştı) karşı, kaos paradigmasına dayanan karmaşıklık kuramlarını ortaya koymalıyız. Bu kuramların pratiklerini geliştirmeliyiz. Karmaşıklık kuramlarını şu an modernitenin etkisinde olan sosyal bilimlere, eğitime, politikaya uygulamalıyız. Ayrıca simülasyon evreninde kendiliğinden ortaya çıkan ve iktidarları rahatsız eden karmaşıklıkların destekçisi olmalıyız. Bu yüz yıl içersinde modernite iktidarlarından dört yüz yıldır geçinenlerle ile bu iktidarları devirmek isteyenler arasındaki büyük mücadeleler olacak.

Ö.H. : Bu şimdiden başlamış durumda değil mi?

G.A. : Evet. Kavga her boyutta başladı. Bilimde, eğitimde, sanatta, politikada. Karmaşıklığın özgürleşme olduğunu insanların fark etmesi gerek. Karmaşıklığın modernite inanç sisteminin tutsaklığından kurtulma, dünyamızın yağmalanmasına son verme olduğunu insanlara göstermeliyiz. Bunun için karmaşıklık kuramlarının doğruluğunu kanıtlayan pratikleri ortaya koymalıyız.

Ö.H. : Son söyledikleriniz çok önemli. Bunları sıra ile açalım. Ama ilk önce karmaşıklık nedir?

G.A. : Karmaşıklık doğrusal olmayan yapılaşmalardır. Kendi sınırlarını kendi çizer. İçinde orantılı etkileşimler üretemezsiniz. Karmaşık bir yapıda bir yeri düzeltme, doğrusallaştırma, modern bilim paradigmalarının uygulanabileceği duruma getirme gibi müdahaleler yapamazsınız. Bir olayda karmaşa olabilmesi için yapının elemanlarının birbirinden önceliği olmaması ve ölçülebilir özelliklerinin farklı olmaması gerekir. Bunlar oluştuğunda karmaşıklık her boyutta, her ortamda, fiziksel, biyolojik, kimyasal ortamlarda, sosyal olaylarda, eğitimde, politikada ortaya çıkabilir. Halbuki moderniteye göre biz ne yapıyoruz. Belirli durumlarla bütünü belirliyoruz. Kuarklarla maddeyi belirlemeye çalışıyoruz. DNA ile canlıları alamaya çalışıyoruz. İnsanlarla toplumu, örgütlenme ile ideolojiyi, okullarla eğitimi... Bu düşünce metodolojisinin doğru olduğunu kabul ediyoruz. Bu yüzden her şeyi birbirine benzetmeye çalışıyoruz. Zenginlikleri kaybettiriyoruz. Halbuki karmaşıklık farklı. Bunun tam tersi. Karmaşıklıkta belirlenememe bütünlüğü yaşatan tek çözüm. Yeniden başlamaya sıçrama. Bir canlı için de geçerli bu.

Ö.H. : Geçen sayılarda konuştuğumuz. Halikarnas Balıkçısı örneği.

G.A. : O gecek karmaşıklık: Özgürleşmek için, yeniden yaşama başlamak için, geçmişi silmek için tek çözüm; “Balıkçıymış gibi balıkçı olma!” simülasyon ürünü ile kendiliğinden sistemden kurtulmak.

Ö.H. : Kafka’dan örnek verecektiniz.

G.A. : Kafka’dan önce diğer bir balıkçı örneğini ele alalım. Yaşar Kemal’in “Deniz Küstü” romanında bize anlattığı, yunus balığına sevdalı Menekşeli Balıkçı Selim’i konuşalım. Madem balıkçılardan başladık.

Ö.H. : Bunu gelecek sayımıza bırakalım desem...

GEDİZ AKDENİZ’LE SÖYLEYİŞLER - VIII

Özgür Hayat (Ö.H.) : Karmaşıklık üzerine konuşmaya devam edelim. Karmaşık sistemleri anlamada kaos teorisi bir paradigma olarak mı alınıyor?

Gediz Akdeniz (G.A.) : Evet, ama Kaos Teorisi karmaşıklığı anlamada tek yaklaşıktır diyemiyorlar tabii. Sonra kaosun karmaşık sistemleri çözüp çözemeyeceği hakkında karmaşıklık bilimi ile uğraşanların aralarında bir uzlaşma da yok. Kaos Teorisi’ni karmaşık olaylarda öne çıkaran bilgisayarlardır. Karmaşık sistemler arasında önemli farklılıklar vardır. Spiritual, felsefi ve bilimsel. Hepsini de anlamada kaos teorisi bir paradigma olarak ortaya çıkabiliyor.

Bakın bunu anlatabilmek için bizden bir örnek vereyim. Ahmet Hamdi Tanpınar’ın *Hikâyeler* kitabını okudunuz mu? *Hikâyeler* kitabında “Rüya” başlıklı hikâyesini? Tanpınar bu hikâyeyi 1943’te yazmış. O yıllarda bunları yazabilmesi bana çok ilginç geldi. Şöyle yazıyor “Rüya”da Tanpınar:

“Yine böyle emin olduğu bir başka şey daha vardı. O da bu çılgının bundan sonraki rüyalarda devam edeceğiydi. Nitekim ertesi akşam eniştesinin ve öbür doktorun tembihlerini dinleyerek erken yattı. Daha doğrusu uykuya çağrıldığını hisseder hissetmez yattı. Ve hemen birkaç dakika sonra genç kadının çılgınlıkları ile uyandı. Bu sefer acayip gölgeler içindeydi. Sanki karanlık çok yapışkan, büyük tutkal kütlelerinden yapılmış gibiydi. Bu tutkal kütleleri birbirinden ayrılıyor, birbiriyle birleşiyor, nereden geldiği bilinmeyen ışıklarla bir tarafından aydınlanıyor, sonra tekrar mutlak karanlığa ve meçhule dönüyordu. Yahut bilmediği bir kapta çok kesif ve galiba karanlık, kesafet ve siyahlıklarından başka bir hususiyetlerini bilmediği bir takım maddeler birbirleriyle kaynaşıyorlar, birbirlerini değiştiriyorlar, kalıptan kalıba giriyorlardı. Ve Cemil bütün dikkatiyle bir şeyler seçebilmek için bu acayip ve korkunç kaosa-çünkü hakikatten bu bir nevi kaostu ve Cemil rüyasında hakikatten fezanın bütün soğuk rüzgârları belkemiğinden esiyormuş gibi titriyordu; ve kendisini hakikaten fezanın boşluğunda imiş gibi bilmediği bir iradeyle muallakta duruyor sanıyordu;- bakıyor, bazen kükürt, bazen safran, bazen fosfor pırıltılarıyla aydınlanan bulanıklığında birtakım şekiller seçmeye çalışıyordu. Bu rüyadan Cemil’de kalan en kuvvetli intiba, bütün bu değişmelerin, kalıptan kalıba girmelerin mutlak bir sessizlikte olmasıydı ve Cemil’i bu sessizlik bir cürüm, bir günah işlemiş gibi eziyordu. Bu sessizlik o kadar ağırdı ki, Cemil onu ister istemez bir yük gibi omuzlarında ve belkemiğinde taşıdığını sanıyordu. Ve Cemil bu sessizliğin her an kırılacağını, bir yerden onu kıracak çok zalim bir şeyin fişkıracağını biliyor ve onu bekliyordu. Nihayet beklediği oldu. Bütün bu karanlıkların arkasından genç kadının sesini duydu. Fakat bu sefer çılgılık değildi, çok sarıh bir konuşma idi: “Kurtarın beni” diyordu. “Nolursunuz kurtarın beni! Bilmiyorsunuz ne kadar zulmediyorlar... Bilmiyorsunuz... Kurtarın...”

Tanpınar *Rüya*’da;

“Bu sefer acayip gölgeler içindeydi. Sanki karanlık çok yapışkan, büyük tutkal kütlelerinden yapılmış gibiydi. Bu tutkal kütleleri birbirinden ayrılıyor, birbiriyle birleşiyor, nereden geldiği bilinmeyen ışıklarla bir tarafından aydınlanıyor, sonra tekrar mutlak karanlığa ve meçhule dönüyordu. Yahut bilmediği bir kapta çok kesif ve galiba karanlık, kesafet ve siyahlıklarından başka bir hususiyetlerini bilmediği bir takım maddeler birbirleriyle kaynaşıyorlar, birbirlerini değiştiriyorlar, kalıptan kalıba giriyorlardı” diye karmaşıklığı bugün tartışıldığı şekli ile öyle güzel ifade etmiş ki. Ve daha önemli olanı ortaya koyduğu karmaşıklığı kaosa açıklamaya çalışıyor, yani kaosu bir paradigma olarak alıyor:

“Ve Cemil bütün dikkatiyle bir şeyler seçebilmek için bu acayip ve korkunç kaosa-çünkü hakikatten bu bir nevi kaostu ve Cemil rüyasında hakikatten fezanın bütün soğuk rüzgârları

belkemiğinden esiyormuş gibi titriyordu ve kendisini hakikaten fezanın boşluğunda imiş gibi bilmediği bir iradeyle muallakta duruyor sanıyordu.”

Tanpınar o yıllarda çok şeyin farkındaymış; kimyayı falan yakından takip ettiği çok açık. Düzensiz yapılaşmalar fenomenini bilmeden bunları söylemesi çok zor. O yıllarda ve o yıllardan önce, veya sonraları karmaşıklıkla kaosun, etimolojik anlamda da olsa, böyle bugün ele alındığı gibi yan yana getiril diğİ başka Türkçe yapıtlar var mı? Nereden bilebiliriz ki. Türkçe yapıtlarda kaos kelimesinin etimolojik bir incelenmesinin yapıldığını duymadım. Kaos kelimesinin ilk kez İsa’dan sekiz yüzyıl önce kullanıldığını biliyoruz!

Ö.H. : Tanpınar’dan verdiğiniz bu örnek gerçekten de çok ilginç. Bu sayı içinde yerimiz doldu.

GEDİZ AKDENİZ’LE SÖYLEYİŞLER – IX

Özgür Hayat (Ö.H.) : Hatırlarsak. 11 Eylül 2001 saldırısı üzerine farklı yorumlar ve tartışmalar oldu. Bunlar hâlâ da sürüyor. Örneğin “İkiz kulelere yapılan bu saldırı ABD’nin Ortadoğu politikalarına karşılık bir tepkidir.” diyenler oldu. “ Bu olay küresel kapitalizme de bir tepkiyi ifade eder” diyenler oldu. Veya “bu saldırıyı 'uygarlıklar çatışması' olarak değil, varlıklı ile yoksul arasındaki çatışmanın radikalleşmesi olarak değerlendirmelidir” gibi çözümlemeler getirenler oldu. Yaşanan çatışmaya “medeniyetler çatışması, Doğu halklarının Haçlılar olan Batı halkına karşı verdikleri dini bir savaştır” türünden tanımlarla yaklaşanlar oldu.

11 Eylül 2001 Dünya Ticaret Merkezinin yıkılması olayını kaos teorisi ile de inceleyebiliriz değil mi?

Gediz Akdeniz (G.A.) : Tabii, ama ilk önce farklı gibi gözüken söylediğiniz bu yaklaşımların temelde modernite paradigmalarına bağlı kalınarak yapılmış açılımlar olduğunu söylemeliyim. Bunlar modernliğin iç çelişkilerini en aşırı noktasına kadar götüren radikal açılımlardır. Ahmet İnsel’in bu yaklaşımlar için söyledikleri önemli: “Bunlar aslında kendi siyasal ufuk ve tahayyüllerinin kısırlığını ve hatta tükenmişliğini dile getiriyorlar. Sorun maalesef çok daha karışık ve sonuçları insanlık açısından çok daha fazla endişe verici.”

Ö.H. : O zaman şimdi 11 Eylül 2001 için sizin yaklaşımınızı dinleyelim. Birçok aydında 11 Eylül 2001 saldırısı sonrası dünyada kaos çıkacağı beklentisi vardı. Beklenen küresel bir kaos çıkmadığına göre?

G.A. : Söylediğiniz bu gözleme göre 11 Eylül 2001 olayı kaotik farkındalık simülasyonu ile ortaya çıkan bir zuhurdur diyemeyiz. Yani olayın gerçekliği onu kapsayan sistemin kontrolü altındaki bir modernite gerçekliğidir. Sistem bu gerçeklik ile olayın sınırlarını belirlemiştir. Bu gerçekliği oluşturan parçalar arasında orantı vardır. Parçalar arasında büyük küçük ayrımı korunmuştur. 11 Eylül 2001 olayının kapalı olduğu da ortaya çıkmıştır. Olayın kendi dışındaki olaylarla bir alışverişi yoktur. Böylece sistem kendisinin de dengede olduğunu görmüştür. Evet, böylece 11 Eylül 2001 oluşumunun gerçekliğinin kaotik farkındalık olmadığını, dengeyi arayan determinist bir gerçeklik olduğunu anlamış oluyoruz. 11 Eylül 2001 olayının dönüşümlere neden olan bir zuhur olmaması da bu dediklerimizi doğruluyor. Aksine 11 Eylül 2001 düzenli duyarlı simülasyonlarıyla modernite iktidarlara kapitalist küreselleşmenin tamamlanması hedeflerine (aranan denge) biraz daha yaklaşmışlardır.

Simülasyon mekanizmalarının (bu mekanizmalar hakkında daha önce konuşmuştuk) ne kadar güçlü ve gelecek ile ilgili kurgularının yerinde olduklarını anlamışlardır. Hintli yazar Arundhati Roy, ortaya çıkan bu simülasyon ürününü “Birinin teröristi çoğu kez ötekinin özgürlük savaşçısıdır” diyerek çok güzel vurguluyor. Artık savaş aynı zamanda barıştır. 11 Eylül 2001 sonrası, Başkan Bush, acımasız hava saldırılarını Amerikan halkına “Biz barışçı bir ulusuz” diye haber verebilecek sanal güveni kendinde bulabilmiştir. Afganistan’ın bombalanması küresel iktidarların oluşturdukları simülasyonun hiper-gerçeklerinden biridir.

Ö.H. : 11 Eylül 2001 olayının bir gerçeklik olarak kapitalist küreselleşmenin tamamlanmasının belirlenmesindeki rolü önemli demek ki! Kapitalist küreselleşme tamamlandı mı sizce?

G.A. : Düzensiz duyarlı simülasyon kuramına göre evet. Modernite iktidarlarından oluşmuş sistemin kapitalist küreselleşme hedefine simülasyon evreninde yaklaştığını görmeliyiz. Sistemin simülasyon evreninde her yere sızdığını bilmeliyiz. Bugünkü konuşmamızın temel amacına kendiliğinden geliyoruz işte.

Ö.H. : Zuhurlarla sistemin dışına çıkmak?

G.A. : Evet. Küresel modernite iktidarlarından oluşan sistem başımıza din savaşları, kültür savaşları gibi küresel savaşları açıp insanlığı tamamen esir almadan, gezegenimizi talan etmeden önce bunu yapmalıyız.

GEDİZ AKDENİZ’LE SÖYLEYİŞLER – X

Özgür Hayat (Ö.H) : Karmaşıklığın doğal olaylarda olduğu kadar yapay olaylarda da, sosyal olaylarda ortaya çıkabileceğini anlatmıştınız. Son yıllarda kaos kuramının bazı karmaşık toplumsal olayları anlamak için paradigma olarak kullanıldığını söylemişsiniz. Bunu, güncel olması açısından 11 Eylül 2001 saldırısını örnek vererek anlatmaya çalışmıştınız. Sonra; Ahmet Hamdi Tanpınar’ın 1940’larda kaleme aldığı “Rüya” hikâyesinde kaos kelimesini karmaşıklığa bir anlam vermek için kullanmasını çok ilginç bulduğunuzu söylemişsiniz.

G.A. : Şöyle bir düzeltme yapalım. Kaos kuramı bazı karmaşık olayları anlamak için paradigma olarak kullanılmaya çalışılmaktadır yerine, kaos kuramının karmaşık olayları öngörmek için bir paradigma olarak kullanıldığını söyleyelim.

Ö.H. : Kaos kelimesinin ilk kez MÖ. 8. yüzyılda Yunan Mitolojisinde bir trajedi de kullanıldığı biliyoruz.

G.A. : Kaos kelimesine karşılık gelen bazı kelimeler daha önce Mezopotamya’da kullanılmış. Yani daha öncesi var.

Ö.H. : Edebiyat dışında spritüel veya felsefi olarak da kullanılmış olabilir. Peki bilimsel olarak, olumlu olarak ilk kim kullanmış kaos kelimesini?

G.A. : Evet Shakespeare bile kaosu *Othello* eserinde olumsuz kullanmıştır. Kaosla uğraşanların yazdıklarına göre; Amerikalı denemeci ve tarihçi Henry Adams ilk kez kaosa bilimsel bir anlam vermeye çalışmış ve olumlu kullanmıştır. Kısaca; “Düzen yaşam ortamını geliştirirken kaos çoğu kez yaşamı geliştirir.” Demiştir. Adams 1858’de doğmuş ve 1918’de ölmüş. Yani yakın bir zamanda sayılır. Bilim dünyasında ise kaos ilk kez, çok yakın bir zamanda kullanılmıştır. 1975

yılında Li ve York, moleküler bir yapıda ortaya çıkan ikili periyot sonrasındaki periyodik olmayan durumu anlatmak için "kaotik" demişlerdir.

Ö.H. : 1975 yılında yazılmış bir makalede ilk kez böyle geçiyor. İlginç.

G.A. : Evet. Görüyorsunuz. Bir kelime ile bu fizikçiler bilim tarihine geçirmişler (gülüşmeler). İşte bu da tipik bir öngörememe olayı. Sonra Robert May 1976 yılında Li ve York'un bu çalışmasına gönderme yaparak, "çok basit bir denklemin çözümlerinin, denklemin aksine, çok karmaşık olduğu durumlarına, kaos diyelim" demiştir. Büyük bir cesaretle.

Ö.H. : Bu ne demek?

G.A. : Daha önceleri bu periyodik olmayan durumlarla bir çok bilim insanı karşılaşmıştır. Ama kaos kelimesini kullanmaktan çekinmişlerdir. 1960'larda "Kelebek Olayı"nı bulan matematikçi Lorentz bile makalesinde kaosu kelimesini kullanmamıştır.

Ö.H. : Peki neden?

G.A. : Bakın bugün nasıl toplumda konjonktür dediğimiz dayatmalar varsa, ki son yıllarda bunu biz çok iyi biliyoruz. Bilim toplumunda da bu vardır. O yıllarda bilimde de determinizm öyle ağır basıyordu ki bu "konjonktür" altında kaos kelimesinin kullanılmasına hiç bir "saygın uluslararası bilimsel dergi" geçit vermezdi.

Ö.H. : Anlıyorum. Bilimde de konjonktür içinde kalır, ona göre yazarsan sistemden geçinirsin değil mi? (gülüşmeler)

G.A. : Evet iyi bir saptama. Bilmem dikkatinizi çekiyor mu ben de devamlı "kaos kuramı veya kaos teorisi" demeye özen gösteriyorum! Ayrıca bakın! Fransız matematikçisi ve fizikçisi Henri Poincaré (1854-1912) 1903 de yayımladığı *Bilim ve Metot* kitabında, "Bazı özel dinamik (zamanla değişen) yapılarda başlangıç koşullarındaki küçük değişiklikler son durumda büyük farklılıklar üretebilir." diye yazmış. Bugün bu yazdıkları nedeniyle Poincaré kaos kuramının babası olarak kabul edilir. Ama bakın o bile kaos kelimesini kullanmamış. Mevlana (1207-1273) Poincaré'den yüz yıllar önce, bugün determinist kaos tanımına karşılık geldiğini kabul edebileceğimiz, "Öfke rüzgâr gibidir, bir süre sonra diner, ama bir çok dal kırılmıştır bile." diye yazmış. Peki neden Mevlana kaos kuramının babası değil? Çünkü Mevlana'nın bir fizikçi, bir matematikçi olarak bir gerçekliği yok. Ama Poincaré, bir fizikçi, matematikçi olmasından öte üç çisim probleminin çözülmemeyeceğinin matematik olarak kanıtlamış biri. Ayrıca bu çözülmezliğe rağmen bu sistemin bir arada yaşayacağını, ancak buradaki küçük değişikliklerim ileride bunların dağılmasına neden olacağını da eklemiş biri. Yani Mevlana'yı kaos'un babası olarak simüle etseniz (lobicilik) bile bunu bilim dünyasında kimse ciddiye almaz.

Ö.H. : Evet. Çünkü gerçekliği yok. Henri Poincaré'nin bu kitabının Türkçesi 1950'ler de yayımlandı değil mi?

G.A. : Çok ilginç değil mi? Elli yıl sonra çevriliyor. O da Hasan Ali Yücel'in 1001 eser projesi kapsamında çevrilmiş. O yıllar filmler de yirmi yıl sonra geliyordu Türkiye'ye. Ama şimdi internet dünyasıyla her şeye erişmek öyle hızlı ki. Bu dünyanın içinde yaşadığımızı unutmayalım.

Ö.H. : Tekrar şu kaos kuramının (gülüşmeler) karmaşık olaylarda paradigma olarak kullanılmasına dönelim.

G.A. : O yılların hemen sonrası üç cisim probleminde bile öngörülemeyen acayip oluşumların anlaşılması bir yana bırakılmış, çok cisim problemlerinde geliştirilen istatistik fizik (Boltzman İstatistiği) ile ve güneş sisteminden metaforal olarak geliştirilen atom yapısı içinde Kuantum fiziği ile anlaşılması istenenlere çare bulunmuştur. 1960'lı yılların başında matematikçi Lorentz bilgisayarda bir meteoroloji probleminin lineer olmayan denklem sisteminin çözümlerinin başlangıç koşullarına duyarlı olduğunu göstererek, H.Poincaré'nin gördüklerini faz uzayında "acayip çekiciler" adı verilen boyutu tam sayı olmayan (fraktal) bir şekle sokmuştur. Lorentz'in denklemindeki başlangıç koşulundaki farklılık öyle küçüktür ki bir kelebeğin kanat çırpmasında ortaya çıkan ısıya eşittir. Bu farklılık çözümlerde determinist olarak beklenenin aksine öngörülme büyük farklılıklar oluşturur. Bu sonuca göre, Kuzey Amerika kıtasında bir kelebek kanatlarını çarptığında bir kaosa neden olabilir, örneğin iklimi duyarlı olan Japon Adaları'nda bir tayfun ortaya çıkabilir. Tayfun ise dinamik yapısı belli olan ve davranışları önceden öngörülebilir bir olaydır. Başka bir deyişle kelebek kanatlarının çarpması ile çıkan kaos sonrası bir düzen oluşur; bu bir sistemde kaosla düzenin birlikte yaşadıklarını bize açıklayan somut bir örnektir. Tam Mevlana'nın söylediğidir. Bu özelliğe sahip kaosa deterministik kaos deniyor. Bu teknik daha karmaşık olan sistemler hakkında da bizi bilgilendirmektedir. Özellikle lineer olmayan denklem sistemlerini bile yazamadığımız yaşayan sistemlerin, organizmaların, ekosistemlerin ve hayvan ve insan topluluklarının başlangıç koşullarına duyarlı olduklarını ve bunların davranışlarının sahip oldukları belli parametreler sınırlarına bağlı olarak öngörülemez olduklarını çekinmeden söyleyebiliriz.

İşte bu son 30 yıldaki kelebek olayına benzer simülasyon (nüfus, av avcı, elektronik devreler problemleri, moleküler yapılar gibi) sonuçları, doğal hayata ve sosyal sistemlere bakarken bize lineerci ve analitikçi dayatmaların dışında yeni bir yolda düşünmemiz gerektiğini söylemektedir.

Ö.H. : 11 Eylül 2001'den kaynaklanan yerel veya küresel bir kaos ortaya çıkmadığına göre; "11 Eylül 2001 olayı başlangıç koşullarına duyarlı değildir diyebiliriz." demiştiniz. "Olay kapalıdır, olayı oluşturan parçalar arasında doğrusal oranlar vardır. Sistem parçalar arasında büyük küçük ayırımı koruyabilmiştir. Böylece sistem kendinin de dengede olduğunu görmüştür. Böylece 11 Eylül 2001 oluşumunun karmaşık bir hareket olmadığını, dengeyi arayan determinist bir sonuç olduğunu anlamış oluyoruz." diye devam etmişsiniz.

G.A. : Şunu da ekleyebiliriz. 11 Eylül 2001 olayı tipik bir etki tepki olayıdır. Yani karmaşıklık örneği olamaz.

GEDİZ AKDENİZ'LE SÖYLEYİŞLER – XI , XII ve XIII

Özgür Hayat (Ö.H.) : Geçen sayıda yayımlanan konuşmanızda kaos kelimesinin bilim tarihindeki yerini kısaca anlatmıştınız. Kaos modernite iktidarının çizdiği yapılaşma dışında kaldığından bilimsel makalelerde kaosun kelime olarak kullanılmasından bile uzun süre çekinildiğini söylemişsiniz. Sonra karmaşıklık üzerinde durmuşunuz.

Gediz Akdeniz (G.A.) : Karmaşıklığın²² "bilimsel" tanımını yapmaya çalışmıştık.

²² K. Gediz Akdeniz, "Karmaşıklığın Gizemi", www.gedizakdeniz.com (2005).

Ö.H. : Evet. Kaosun karmaşıklık durumlarında bir paradigma olarak öne çıktığına ve öngörememe sınırını belirlemede önemi olduğuna değinmişsiniz. Şimdi bunu açabilir misiniz? Özellikle ekolojik ve sosyal karmaşıklıklar da bu bizim için çok önemli biliyorsunuz.

G.A. : Kaosla uğraşanlar, bu sınırı Lyapunov terimi ile belirlemeye çalışıyorlar. Bir düzensiz sistemde veya karmaşık bir olayda Lyapunov terimi pozitif ise bu sistemin veya karmaşıklığın evrimi kaotiktir. Öngörülemez deniliyor.

Ö.H. : Ancak; her şeyden önce düzensiz sistemin veya karmaşanın evrimini ifade eden bir denklem yazılmış olmalı değil mi? Veya elimizde bu sistemle ilgili zamanla değişen veriler olmalı.

G.A. : Doğru. Önce denklem halini konuşalım isterseniz. Kabul edelim. Elimizde sistemin; bu bir doğal olay, sosyal bir olay veya yapay bir olay olabilir, “Newtonsals Paradigma” ile yazılmış determinist bir resmi olmalı. Yani diferansiyel bir denklemi yazılmış olmalı. Ve bu denklem doğrusal olmamalı. Bu denklem için Lyapunov terimini hesapladığınızda terim pozitif olarak bulunduğunda denklemin ifade ettiği olay kaotiktir deniliyor. Yani, bilim toplumunun ikonası olan Newton denklemlerinin kendini oluşturan “Newtonsals Paradigma” yı parçaladığını görüyoruz.

Ö.H. : Demek her doğrusal olmaya denklem kaotik bir hareketi resim etmiyor.

G.A. : Evet. Örneğin basit sarkacın denklemi doğrusal değildir, ama hareketi kaotik değildir. Yani kaos kuramı bir şekilde bize, Newton’la 17. yüzyıl içinde doğan ve o yıllardan bu yana “bilim” adına her şeyi kapsayan ve hükmetmeye çalışan modern bilim ve felsefesinin gerçekte bir kültür olduğu söylüyor. Çok ilginç değil mi? Dört yüz yıllık bu kültür iktidarı istemeye istemeye kendi sonunun geldiğini ironi bir şekilde kendi ilân ediyor. Astroloji ile her şeyi çözebileceklerini sanan ve bu bilgileri ile toplumda ayrıcalıklar elde etmiş olan Mısır rahiplerinin yıldız hareketlerinden iktidarlarının sonunun geldiğini anlamaları, ama bu değişimi engellemek için bunu bir sır olarak saklamaya çalışmaları gibi. Ama onlara göre gökteki yıldızlar ile yerdeki Nil nehrinin suları arasındaki dengenin sırrı Hermetik metinlerde yazılı olan erkek ve dişinin birbirlerinin içinde erimiş olmasındaydı. Antik Yunan’da dişiliğin sırrı ise Afrodite’in kutsal bedeniydi. Bu kutsallığın sırrı ise “Venüs” gezegeninin her dört yılda bir eliptik semada çizdiği beş köşeli yıldızın köşelerini birbirine birleştiren çizgilerin kesişmesindeki “altın oran”da saklıydı.

Ö.H. : Bilim tarihinde buna başka bir örnek var mı?

G.A. : Var tabii. Örneğin İsa’dan önce 6. yüz yılın ortalarına doğru ortaya çıkan ve uzun yıllar egemen olan, sayıların kendilerine has bağımsız bir gerçekleri olduğunu kabul eden, evrenin bu sayıların harmonisi üzerine kurulduğunu söyleyen Pitagorasçı gnostik düşüncenin kendi eliyle düştüğü zor duruma bakalım. Bir dik üçgen düşünelim. Üçgende dik kenarlarının boyları eşit ve “1 birim” olsun. Pitagor teoremine göre dik üçgende hipotenüs boyu dik kenarların karelerinin toplamının kareköküdür. Bu dik üçgende hipotenüsün boyu “2” nin kareköküdür. Ama “2” nin karekökü irrasyoneldir, yani sonu gelmez karekökün. Bu durumda hipotenüsün boyu kesin değildir. Yani iki belirli uzunluktan, hem de Pitagorasçı gnostik felsefede yaratıcı gizemi olan 1 sayılarından belirsiz hipotenüs ortaya çıkmıştır. Harmoni bozulmuştur. İşte bu sonuç Pitagorasçı düşüncenin sonu olmuştur. Ama bu olumsuzluğu bir Pitagorasçı olan Matematikçi Leibniz sona erdirmiştir. Pitagor teoremi zorunlu kabuldür demiştir. Yoksa Öklid geometrisinin sonu olur demiştir. Ve o günden sonra Pitagorasçı gnostik felsefe tekrar itibar kazanmıştır. Bugün hâlâ Pitagorasçı tarikatlar vardır. Bana göre Kuantum fiziğinde belirsizlik ilkesi de atomu anlamamız için zorunlu bir kabuldür. Bu zorunlu kabuller evrenin sırlarıdır ve bu sırlar mistik felesefeleri

besler. Ayrıca bakıyorsunuz Newtonsal paradigmalara geliştirdiğimiz başarılı iki kuram bir olayda yan yana geldiğinde karmaşa, daha doğrusu bir öngörememe oluşturuyor. Geçen konuşmalarımızda değindiğim Kuantumsal çekim kuramında olduğu gibi. şimdi ne yapacağız. Bu kadar fizikte başarılı olmuş Newtonsal paradigmaları terk mi edeceğiz? Bu sonucu, zorunlu kabul diye bir yana koyamayız. Hadi fizik gibi ideal bir dünyada onu bunu yok sayarak bunu bir şekilde halledelim. Fizikteki bu başarılı paradigmalara geliştirilmiş olan, modelleri yapılmış olan diğer “bilim” alanları var. Psikoloji var, eğitim var, politika var, sosyal bilimler var. Buna göre, yani modernleşme adına kùltürler yok edilmiş, cinsel ayrımcılık, ırk ayrımcılığı yapılmış, hapishaneler kurulmuş, insanlar akıl hastanelerine konuyor. Bu yüz yılda bunlar sorgulanacak. Bu yüz yıl modernist iktidarlardan kurtulma zamanı, sisteme karşı durma zamanı. Buna yolları da kaos kuramı, karmaşıklık ve öngörememe üzerine yapılan çalışmalar gösterecek.

Ö.H. : Gerçekten çok iyi anladım. Newtonsal bilim kendini kaos kuramıyla bıçaklamış sırtından (gölüşmeler). Bir de karmaşıklıkta öngörememe sınırından bahsetmiştiniz.

G.A. : Tabii sonuçta her hareket kaotik. Ama öngörememe sınırlarının zaman dilimleri başlangıç koşullarına bağlı olarak çok kısa veya çok uzun olabilir. Kaos kuramı bu sınırı da belirliyor bir şekilde. Örneğin gezegenimizin de içinde olduğu güneş sisteminde bu sınır 5 milyon yıl. Güneş sistemimiz de açık ve kaotik bir sistem ama; 5 milyon yıl içinde güneş sistemimizin evriminde kaotik bir durumun ortaya çıkmayacağını öngörebiliyoruz. Bu sınır meteorolojik olaylarda birkaç gün gibi çok küçük. Bu sınırın ötesinde hava durumunu öngöremiyoruz. Tahmin ediyoruz. Bunu kaos teorisi ile belirliyoruz. Tekrar altını çizelim. Bunları bu olaylar için “Newtonsal Paradigma” çerçevesinde yazılmış olan determinist denklemlere bakarak söylüyoruz. Örneğin bu gün elimizde bu paradigmalara ve gözlemlerimizle evren için ortaya konmuş olan determinist “Standart Kozmolojik Model”, yani “Büyük Patlama Modeli” var. Burada ön görememe sınırı ise yaklaşık 20 milyar yıl. Bu modele göre genişlemekte olan evren için sorulan; evren dağılacak mı? Yoksa tekrar içine mi kapanacak? Sorusuna yanıt verebilmemiz için yaklaşık 20 milyar yıl beklememiz gerekiyor. Ancak o an geldiğinde bunu bilebileceğiz. Yani bir şekilde kaos kuramı bize bunu öngöremeyeceğimizi ilân ediyor. Ama biz bilim insanları bunu şimdiden saptamak için aramızda kavgalar veriyoruz. Aç insanları bir yana bırakıp, hızlandırıcılarda milyarlarca dolar harcıyoruz. Tabii bu küreselci iktidarların işine geldiğinden, kesenin ağzını açıyorlar. Bu uzun hikâye. Sonra bunu konuşuruz.

Ö.H. : Küresel ısınma için de öngörememe sınırını üstünde demiştiniz.

G.A. : Evet. Üzerinde yaşadığımız dünyamızda insanların teknoloji ve ilerleme adına yarattığı küresel ısınma için böyle bir sınırımız da yok. Küresel ısınma öngörme sınırı olmayan kaotik bir sistemdir. Yani küresel ısınmadan dünyamızda bir saniye sonra ne olacağını öngöremiyoruz. Bu küresel ısınmadan dolayı dünyamız için her an yok olma tehlikesi var demektir. Bu yüzden burada insanlının duyarlılığı çok önemli. Bunu anlamak istemeyenler, görmezlikten gelenler var.

Ö.H. : Kaos teorisi insanlını uyarıyor bir şekilde.

G.A. : Evet. Kaos kelimesini felaketler için kullananlar bir gün bunu anlayacaklar. Bu modernite iktidarlarının işine de gelmiyor tabii. Bakın kendilerine “bilim insanı” denilen bazıları ortaya çıkar bu tip karmaşık olaylar için risk sınırından ve olasılıktan bahsederek. Bunlarla insanlını kandırmaya çalışırlar ve böylece iktidarlara olan çıkar işbirliklerini sürdürürler. Ama öngörememe öngörememe diye bir şeyden bahsetmezler. Bir televizyon programında geçenlerde bir “bilim adamı” Bergama’da siyanürlü altın çıkarmada artıklardan çevreye bulaşacak zehir riskinin çok düşük olduğunu söylüyor. Bunu yaptığı “bilimsel tahlillere” bakarak söylüyor. Fakat ön görememe

görememe diye bir şeyden hiç bahsetmiyor. Biri ortaya çıksa, kaos kuramına göre, “Bu artıklardan dolayı Bergama’nın şu köyünde iki nesil sonrası doğacak çocukların sakat doğup doğamayacaklarını öngöremiyorum” dese. Ne olacak? Bilime oraya kadar güveniyoruz, oradan sonra güvenmiyoruz diye bir kadın doğum yapma cesaretini gösterebilecek mi? O zaman köylü direnişi bilimsel bir anlam kazanacak değil mi? Bunu söyleyemezler. Bilim nasıl iktidarların hizmetinde olacak yoksa? İşte karmaşıklık bilimi kaos kuramıyla bu örnekten de görüleceği gibi kendiliğinden iktidarların karşısındadır. Yüz yıllardır devam eden iktidar-bilim uzlaşması yüzünden bilim toplumu konjonktürlü kaos kelimesine karşı yıllarca direnmiştir. Kaos kelimesi bu yüzden iktidar taraftarlarınca felaketler için kullanılmıştır ve hâlâ kullanılmaktadırlar.

Ö.H. : Bugün şunu anladım. Modernite Kaos, karmaşıklık ve bunlara bağlı simülasyon kuramları üzerine çalışmalar yapanları engelleyemezler. Bu insanları modernite adına Kızılderililere yapıldığı gibi yok edemezler herhalde. Gerçekten bu konuda çok önemli gelişmeler olacak bu yüzyılda. Konuşmamıza burada ara verelim. Bu noktayı gelecek konuşmamızda daha ayrıntılı olarak yeniden gözden geçirelim. Ne dersiniz?

GEDİZ AKDENİZ’LE SÖYLEYİŞLER – XIV

Özgür Hayat (Ö.H.) : İçinde bulunduğumuz bu yüzyıl, dört yüz yıllık modernitenin iktidarlarından kurtulma zamanı, onların oluşturdukları evrensel dedikleri, size göre bir kültür olan uygarlığa karşı durma zamanı dediniz. Bu karşı çıkış, kaos kuramının, karmaşıklığın ve bunlar üzerine geliştirilen simülasyon kuramlarının öne çıkmasıyla geliştirilecek bilimsel sonuçlarla ve ortaya konulacak yeni ideolojilerle olacak diyorsunuz. Bu yeni bilim anlayışı ve ortaya konacak yeni ideolojiler modern olma adına ortaya çıkan tüm ayrımcılık duvarlarını yıkacak, sınıfsal ayrımcılığa, cinsel ayrımcılığa, ırk ayrımcılığına son verecek, sistemin üniversiteleri, hapishaneleri, akıl hastaneleri sorgulanacak diyorsunuz.

Gediz Akdeniz (G.A.) : Evet. Bu çalışmalar sistem tarafından örülmüş olan ayrımcılık duvarlarının evrensel olmadığını, insanların hapishanelere konulmasının, akıl hastanelerine konulmasının gerçekte bilimsel bir dayanağı olmadığını, kanıtlayacaktır. Bu duvarların ortaya çıkmasının nedeninin gerçekte 17. yüzyıldan bu yana insanlığı hükmetmeye çalışan bir kültürün sonucu olduğu anlaşılacaktır. Bu yüz yıl bu modernite kültür iktidarının sonu olacaktır. Böylece “bilim” adına her şeyi kapsayan Batı Uygarlığı’nın evrensel olmadığı ortaya çıkacak ve modernite tamamlanacaktır.

Ö.H. : Yani Batı Uygarlığı ironi bir şekilde son mu buluyor?

G.A. : Evet. Beklemedikleri bir antitez oluşuyor. Sıkıntıları buradadır. Bu sonu engellemek için, uygarlıkları elden gidiyor diye küresel kültür savaşlarını, küresel dinsel savaşları bile çıkartabilirler. Onların barış çılgınlıkları gerçekte başlatmak istedikleri bu savaşın çılgınlığıdır. Bunda çok dikkatli olmak gerek.

Ö.H. : Peki Batı Uygarlığı’nın kuruluşunda determinizm yok muydu?

G.A. : kullandıkları yöntemler öyle karmaşık bir duruma geldi ki, sanal dünyada bile Newtonsal paradigmlar ve mekanikçi düşünce üzerine kurdukları müdahalelerinde öngörme alanları her gün daha daralıyor. Son yüz yılda bunlarla kurdukları simülasyon mekanizmaları da yetersiz kalıyor, iktidarlarını sinema, televizyonla, internet ile kontrol etmede gittikçe zorlanıyorlar. “Bir olay belli koşullarda oluşuyorsa aynı koşullar tekrarlandığında farklı bir oluşum ortaya çıkmaz.”

Determinizm kabaca bu şekilde tanımlanıyor. Dünyada bugün bir olayın tekrarı olanaksız. Tekrarlansa bile aynı ürünü vermez. Kolayını bulmuşlar bunları söyleyenlere posmodernistler diye, diye, kendilerine göre aşağılayıp geçiyorlar. Onların tanımına göre determinist sistem karmaşık değildir. Her koşulda gideceği bir denge noktası vardır ve bu tektir. Bugün sistemde her şey simülasyon yapıyor. Yüzlerce denge noktası var. Tek değişmeyen dünyamızın hacmi. Bir de bunların rastgelesi var. Bakın bu da karmaşık bir olay değildir. Bir olayın o an gözlediğiniz durumu ile onun öncesi ve sonrası gözlemlerinizi arasında nedensel bir ilişki kuramıyorsanız, bu olay bir rastgeledir. Şunu kolaylıkla söyleyebilirsiniz. Rastgelelik bir karmaşıklık sonucu değildir, determinizmin zıttıdır.

Fransız matematikçisi ve düşünürü Laplace'ın (1749-1827) determinist dünyasını hatırlayalım. Evrende her şey önceden saptanmıştır. Bugünkü evren de atomlarından galaksilerine kadar geleceğinin nedenidir. Laplace'ın dünyasında belirsizlik yoktur, şansa yer yoktur, özgürlük yoktur, seçme hakkı yoktur, özgür olabilecek yoktur. Ama iletişim ile, üretim ile, tüketim ile gittikçe karmaşıklaşan üzerinde yaşadığımız dünyanın böyle bir dünya olmadığını küçük ömrümüzün içindeki deneyimlerle bile biliyoruz. Beklenmeyen ve bizim dışımızda oluşan çok küçük bir olayın bizi, ailemizi ve toplumumuzu nasıl etkilediğini biliyoruz. Bazılarından farkında olmadan etkileniyoruz. Bu ortaya çıkışlara zuhur diyoruz. Bu durumda belirsizliği ve rast geleliği bir yana koyamazsınız. Bu durumda düzeni değil, düzensizliği anlamaya çalışmalısınız. Bir şey küçük diye, bir şey az diye, bir şey bana aykırı diye, bir hayvan diye onu yok sayamazsınız onu yok edemezsiniz. Kaostan korkmamalısınız. Kaos kuramını bir şekilde geliştirmelisiniz. Bunu düzensiz olayları anlamada paradigma olarak kullanmanın yollarını bulmalısınız. Öngörememe sınırından bahsetmelisiniz. Yoksa ortalığı Batı Uygarlığı'na karşı çıkan hurafelere bırakırsınız veya her yeri hükmetmeye ve yağmalamaya çalışan insanlıktan çıkmış totaliter küresel modernite iktidarlarına gezegenimizi terk edersiniz.

Ö.H. : O zaman devam edelim mi? Karmaşık sistemleri kabaca tanımlamış ve karmaşık sistemlerin ortak denebilecek özelliklerin anlatmıştınız. Karmaşıklığın azı çoğu, bir sıralanması mı var? Yani karmaşıklık bir evrim gösteriyor mu?

G.A. : Sistemleri karmaşıklığa göre belli yaklaşımlarla sıralayanlar var. Örneğin, bu sıralanmayı bilgilenmeye göre yapabiliyorlar. Sonra doğada mevcut olan karmaşıklığın sıralanması var. Bir de toplum yapısının karmaşıklığının evrimi var. Doğada karmaşıklığın evrimi sürekli değil. Evrim sıçramalar şeklinde oluyor. Biz de bilgilenmemizi bu sıçramalara göre düzenliyoruz. Karmaşıklık için bu sıralama yaklaşımlarını ilk kez B.West ve J.Salk önerdi. 1987 yılında.

Bilgimize göre en az karmaşık olan fiziktir. Fizik ideal bir dünyadır. Yani bırakın klasik fiziği, görecelik fiziği, Kuantum fiziği bile bilgimize en az karmaşık olundurlar. Sonra kimya gelir. Kimya için fizik gereklidir ama fizik kimyayı anlamada tek başına yeterli değildir. Bilgi burada sıçrama yapar. Sonra daha karmaşık olan moleküler biyoloji gelir. Moleküler biyoloji için fizik ve kimya bilmek gerekir ama bu bilgi yeterli değildir. Başka bilgiler de gereklidir. Bilgiye göre olan bu karmaşıklık sıralanması biyoloji, fizyoloji, sosyoloji diye gider. Doğadaki karmaşıklık organizasyonu ise şöyledir. En az karmaşık olan kuark, elektron gibi maddenin temel parçacıklarıdır. Sonra atom gelir. Atom için temel parçacıklar gereklidir ama temel parçacıkların bir araya gelmesi atomu oluşturmak için yetmez. Burada karmaşa sıçrama yapar. Başka bir şeyinde olması gerekmektedir. Doğadaki Karmaşıklık sıralanmasında atomdan sonra moleküller gelir. Atom ve atom altı parçacıklar molekül için gereklidir ama kendi başlarına bir molekül oluşturmak için yetmezler. Sonra bu karmaşıklık sıralanması hücre, organizma, topluluklar, insan aklı diye sıçramalar yaparak gider. Her iki sıralamadan da görülmektedir ki; topluluklar ve sosyoloji bütünlüğü olan gezegenimizin üzerindeki canlılık, habitat ve onları oluşturan türleri

anlama, hayvanları anlama, insanları anlama en karmaşık olandır ve burada büyük bir belirsizlik mevcuttur ve buna bağlı olarak öngörememe sınırı yok gibidir. Bir de buna insanoğlunun politik ve teknolojik olarak ürettiği yapay karmaşıklığı eklediğimizi düşünün.

Ö.H. : Yapay karmaşıklığın organizasyonun da bir evrim var mı? İnsanoğlu bu karmaşıklığı hangi sırada üretmiş. Bunun üzerine yapılan çalışmalardan da biraz bahsetsek.

G.A. : İşte burada araya iktidarlar girer. Gelecek konuşmamızda buna bir açıklık getirmeye çalışalım ve karmaşıklık için diğer bir yaklaşım olan geometrik yaklaşım üzerinde konuşalım.

GEDİZ AKDENİZ’LE SÖYLEYİŞLER – XV

Özgür Hayat (Ö.H.) : İçinde bulunduğumuz bu yüz yılda kaos kuramı, karmaşıklık ve öngörememe üzerine ve bunlarla yapılan simülasyon çalışmalarında önemli sonuçlar alınacağını ve geliştirilecek yeni ideolojiler ve modellerle sistemin, kapitalist küreselleşmenin, modernite iktidarlarının doğrusal düşünce ile ördükleri tüm ayrımcılık duvarlarının yıkılacağını söylediniz; böylece “bilim” adına her şeyi kapsayan Batı Uygarlığı’nın evrensel olmadığı anlaşılacak ve modernite ironi bir şekilde tamamlanacaktır dediniz. Peki determinizm ve pozitivism de mi son bulacak?

Gediz Akdeniz (G.A.) : Bu konudaki söyleyeceklerimin yanlış anlaşılması için önce şunu tartışalım. Batı Uygarlığı’nın evrenselliği yalnız determinizme ve pozitivism dayanmıyor ki. Öncesinde Hristiyanlık da var. Hristiyanlık Havva’nın ilk günahını, nehirlerin ortasındaki sel sularında yüzen Davut’un yıldızında gizlenmiş olan erkek ile dışının Hermetik birleşimini iktidarının düzeni adına duvarlarının dışına koymuştu. Magdalah Meryem’in sırrı artık İznik’te yakılan kutsal kitapların sayfalarındaki şifreli kelimelerde değildi, sır doğanın kutsal düzen gizeminin bir metafor tekrarı olan ayinlerdeki düzende idi. Roma Katolik Kilisesi tanrının gazabından korunma doğrusallığını Vatikan’ın duvarları ile sınırladığı ayinlerin düzeninde güçlenecek iktidarına ideoloji yapmıştı.

Bunu onlarda çekinmeden söylüyor artık. Dikkatinizi çekmedi mi? Baksanıza, Papa İtalyan parlamentosunda geçenlerde neler demiş? Bu cumhuriyet sonrası bir Papa’nın İtalyan parlamentosunda ilk konuşması. Konuşmasının tam metnini bilmiyorum ama, Gazetelerden öğrendiğime göre “Avrupa’nın damarlarında Hristiyanlık kanı dolaşır” gibi şeyler söylemiş. Burada Avrupa dediği kıta Avrupası değil, Batı Uygarlığı. Papa’nın bu söylemleri sıradan olabilir mi? Bu mesajlar cumhuriyet sonrası bir Papa’nın İtalyan parlamentosunda yaptığı ilk konuşmada veriliyor. Vatikan da panik içinde olmalı. Vatikan’ın yüzyıllarca karşı çıktığı modernite ve ilerleme paradigmasını çoktandır kabullendiği biliniyor. Yani, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından bu yana, modernite iktidarlarını kendilerinin devamı görüyorlar ve bir uzlaşma içindeler artık. Papa da bunu ilân etmiş İtalyan parlamentosunda.

Ö.H. : Bilim felsefesindeki anarşist tutumu ile tanıdığımız, Viyana felsefe okulundan Paul Feyerabend de *Yönteme Karşı* kitabında bu konuda analizlerde bulunmuştu. Kitabında Galileo’nin Katolik kilisesiyle olan çatışmasını modernite iktidarı ve kilise ilişkisi perspektiften uzun uzun tartışmış ve Galileo’yi sorgulamıştır. Değil mi?

G.A. : Evet. Feyerabend bu çatışmayı analiz etmiştir, ama doğrusal olmayan düşünceye karşı Batı Batı Uygarlığı’nı kurtarmak adına modernite iktidarları ile kiliseler arasında son yıllarda kurulan

ittifakları anlamamıştır. Belki de 1994'te ölmesi, belki de bir Batı Uygarlığı felsefecisi olması bu uzlaşmayı görmeyi engelledi.

Ö.H. : Bunlar çok ilginç. Ama ilk önce Feyerabend hakkında biraz konuşsak.

G.A. : Feyerabend de moderniteyi hem bilim tarihi, hem bilim felsefesi, hem de siyasi açıdan ilk yargılayanlardandır. Bilimin değişmezliğine karşı çıkmıştır, bilimin evrensel kurallara göre yapıldığı düşüncesine katılmamıştır. Bilim şovenizmini entelektüel kirlenme sorununun en önemli sebeplerinden biri olarak görür. Ve *Yönteme Karşı* kitabında şöyle söyler:

“Bilim adamları, kendi oyun parklarını bilimsel yöntemin kuralları olarak gördükleri şeylere uygun olarak işlemekle yetinmez, bu kuralları evrenselleştirmek de isterler, onların baştan sona toplumun bir parçası olması için çırpınır ve amaçlarını gerçekleştirmek için her çareye başvururlar; argüman, propaganda, baskı taktikleri ve korkutma, lobicilik.”

Ayrıca, bu ünlü filozofun *Yönteme Karşı* kitabının Türkçe basımı için yazdığı “Birinci Dünya bilimi: Bilimler arasında bir bilim” başlıklı önsözünü çok iyi değerlendirmek lazım. Örneğin önsözünden şu satırları:

“Batı Uygarlığı, Birinci Dünya'nın altında yatan uygarlık, maddeci ve oldukça saldırgandır. Bu uygarlık doğal olarak, maddeyi anlayan ve silah araştırmalarında mükemmel sonuç veren bir bilimi (Birinci Dünya bilimi) tercih etti. Yine doğal olarak bu bilimin ilkelerini diğer alanlara yaymaya çalışır, örneğin insanların ve diğer canlı varlıkların maddi sistemler olduklarını ilân ederler.”

Ö.H. : Feyerabend “Birinci Dünya bilimi” ile neyi tanımlıyor.

G.A. : Bununla Thomas Kuhn'un daha önce üzerinde konuştuğumuz “normal bilim” tanımına daha kapsamlı bir alternatif tanım getirmek istemiş olmalı. Feyerabend “Birinci Dünya Bilimi” ni şöyle tanımlıyor:

“Birinci Dünya bilimi; Avrupa'daki bilimsel devrimden doğmuş olan ve halihazırda dünyanın dört bir yanında üniversitelerde ve teknoloji kurumlarında öğretilip uygulanmakta olan bilim.”

Ö.H. : Sizin bizim gibi ülkelerde yapılan bilim için getirdiğiniz “bilimmiş gibi bilim” tanımından çok farklı.

G.A. : Feyerabend düşünceleriyle farklı olmamız çok normal. Gerçekliklerimiz farklı. Feyerabend kendi tanımına göre bir “Birinci Dünya” bilim tarihçisi ve felsefecisi ve hatta bir bilim sosyoloğu aralarındaki kavga da “Birinci Dünya Bilimi” toplumu ile sınırlı. Yani modernleşmiş toplumlar için geçerli. Ben onun tanımında “Birinci Dünya”nın dışındaki, onlara göre modernleşmemiş bir ülkenin bir bireyi olarak bilime yaklaşıyorum. “Birinci Dünya” dışındaki ülkeler ve onların bilim toplumunun bulunduğu yer hakkında konuşuyorum. Ama Feyerabend de bilim tarihçisi Kuhn gibi, bilim felsefecisi Popper gibi, hele son günlerde panik içindeki çıkışları ile tanıdığımız fizikçi Alan Sokal gibi tamamlanmış Batı Uygarlığı'nı kurtarma telaşı içinde. Bakın ne diyor Feyerabend;

“Çin Komünistleri bu (bilim) şovenizmindeki içkin tehlikeleri gördüler ve onu bertaraf etmek için harekete geçtiler (Mao'nun kültür ihtilali). Süreç içinde Çin halkının entelektüel ve duygusal mirasının belli başlı parçalarını yeniden ayağa diktiler ve bu arada ve tip pratiğini de geliştirdiler. Keşke diğer yönetimler de aynı şeyi yapsalardı.”

İşte bu keşkeler bugün “bilimmiş gibi bilim” yapan bizim gibi ülkeler. Sistemden farklı durmaya çalışanların, farklı düşünmeye çalışan insanların acımasızca cezalandırıldığı ülkeler. Maocularının bile kültür ihtilalini bu perspektiften değerlendiremediği ülkeler.

Ö.H. : Daha ne denir ki? Önceki sayılarımızda “bilimmiş gibi bilim” tanımınız üzerine uzunca konuşmuştuk. Yeri gelmişken sorayım. Bir teorik fizikçi ve son yıllarda fizik felsefesi ve tarihi üzerine, en önemlisi kaos ve karmaşıklık bilimi üzerine de çalışan biri olarak, Feyerabend’in şu dediklerine katılıyor musunuz?

“Fizikçiler olgusal gerçeği olduğu gibi anlarlar. Kuantum fiziğini düşüncede bir dönüm noktası olarak gören akımlar – gece kuşu gizemciler, New Age peygamberleri ve her türden göreci – kültürel bileşenlere fazla kapılıp, öngörülerle teknolojiyi unutuyorlar.”

G.A. : Feyerabend’in bu dediklerine katılmamam olanaksız.

Ö.H. : Şimdi konuşmamızın başına, Papa’nın İtalyan parlamentosunda geçenlerde yaptığı konuşmaya dönelim. Feyerabend’in bir “Birinci Dünya” felsefecisi olarak göremediği dediğiniz, son yıllarda Batı Uygarlığı’nı kurtarmak adına ortaya çıkan modernizmin iktidarlari ile kiliseler arasındaki uzlaşmayı konuşalım.

G.A. : Bu geniş bir konu, gelecek konuşmamıza bıraksak diyorum. Gelecek konuşmamızda Feyerabend’in anarşist tutumu üzerine de konuşuruz. Sonra da başta sorduğunuz “determinizm ve pozitivizm de mi son bulacak?” sorunuzu kaos kuramı ve karmaşıklık yaklaşımları ile ve simülasyon kuramlarıyla yanıtlamaya çalışırım.

GEDİZ AKDENİZ’LE SÖYLEYİŞLER – XVI

Özgür Hayat (Ö.H.) : Söyleşimizin geçen sayısında Papa’nın “Avrupa’nın damarlarında Hristiyanlık kanı dolaşır” cümlesini Batı Uygarlığı’nın geleceği ile ilgili telaş içinde söylenmiş önemli bir mesaj olarak yorumladınız. Öyle ya; Batılı aydınların arasında bile Batı Uygarlığı’nın tamamlandığı üzerine yoğun tartışmaların başladığı bu günlerde Papa’nın sessiz kalması beklenemezdi. Sonra, “Galileo ile başlayan modernite ve ilerleme paradigmalarının üzerine kurulmuş iktidarlari Vatikan’ın 20. yüz yılın ikinci yarısından bu yana yürütmeye başladığı siyasi işbirliğinin açık bir duyurusu” diye eklediniz. Neden bu açık duyuruya gerek duyulsun ki?

G.A. : Haklısın. Kaos kuramının anlaşılması, karmaşıklık ve öngörmenin sosyolojik, psikolojik uygulamaları üzerine yapılan çalışmalar ile, insanlığın simülasyon evreninin içine her gün daha da gömülmesiyle Batı Uygarlığının evrensel olmadığı üzerine yazan çizen Batılı aydınların sayısı bir çığ gibi büyüyor. En önemlisi bu çağ da modernleşmemiş dedikleri ülkelerin okuyup yazan çocukları da var. Esas bunlara gözdağı vermek istiyorlar. İşleri zor.

Ö.H. : Geçenlerde Fransa eski cumhurbaşkanının Türkiye ile ilgili çıkışı da kendi aydınlarına bir dayatma o zaman. Bu dayatmalar bize değil diyorsunuz!

G.A. : Tabii ki bize değil. Özellikle Katolik kilisesi Batı Uygarlığı’nın öncesinde kendini görür. Etik olarak bir zamanlar karşı çıktığı Batı Uygarlığı’nın iktidari için bilgi üretmek ve bu bilgiyi yayılmak için dayatmak geleneğine karşı değildir uzan zamandır. Modernite iktidarlari gibi kendisi kendisi de doğrusal olmayan düşünce yaklaşımlarının toplumu ve insanı anlamasında kullanılmaya

başlamasından, kaos kuramı ile karmaşıklık üzerine, öngörememe (kehanette bulunma) üzerine yapılan bilimsel çalışmalardan kendisi de rahatsızdır. Aydınlanma adına, modernleşme adına üstlerini örtükleri aymazları simülasyon kuramları kritikleriyle bir bir ifşa ediliyor.

Ö.H. : Feyerabend *Yönteme Karşı* kitabında Galileo ile kilise çatışmasını modernite ve iktidar perspektifinden analiz ederek Galileo'yi iktidarlara yaranmak peşinde olmakla suçladığını biliyoruz. Sonra da aynı kitabında bu etik çizgisinden uzaklaşmaya başlayan Vatikan'ı da uyarıyor. Feyerabend'in doğrusal olmayan düşünceye karşı, kaos kuramı ile karmaşıklık ve öngörme (kehanette bulunma) üzerine yapılan bilimsel çalışmalarda ortaya çıkan sonuçlara karşı Batı Uygarlığını korumak adına modernite iktidarlari ile kiliseler arasında son yıllarda kurulan ittifakı göremediğini söylediniz geçen sayımızda. Bunu 1994 de ölmesine ve Batı Uygarlığı felsefecisi olmasına bağlamıştınız. Yani Feyerabend Kaos kuramını bilmiyordu mu diyorsunuz?

G.A. : Feyerabend'in kaos üzerine söyledikleri var tabii. *Akla Veda* kitabında şunları yazıyor:

“Çünkü bugün doğa biliminin özsel parçaları olarak gördüğümüz kuramların gelişmesinde, şu “aklın kanunları”yla kıyaslandığında “sakarlık”, “kaos” ve “oportünizm” olarak görünen şeylerin önemli bir işlevi vardır. Bu “sapmalar”, bu “hatalar” ilerlemenin önşartlarıdır. Onlar bilginin yaşadığımız karmaşık ve güç dünyada yaşamasına, bizim özgür ve mutlu eyleyiciler olarak kalmamıza izin verirler. “Kaos”suz bilgi olmaz. Akla sık sık kapıyı göstermeden bilim olmaz. Bugün bilimimizin en temelini oluşturan düşünceler sadece geçmişte önyargı, fantezi, tutku gibi şeyler oldukları için varlar; çünkü bu şeyler akla karşı geldiler: Ve kendi yollarında gitmelerine izin verildi. O halde söylemek zorundayız; bilimin içinde dahi aklın her şeyi kuşatmasına izin verilemez, verilmemelidir.”

Bu cümlelerde kaosu epistemolojik olarak olumlu kullanıyor ama; bu cümlelerinden Feyerabend'in Kaos kuramının karmaşıklık ve öngörememe için bir paradigma olarak ele alınması çalışmalarının sonuçlarını görmeğe ömrünün yetmediğini de anlıyoruz. 1994'ten bu yana kaos kuramında çok önemli gelişmeler oldu ve sonuçlar alındı bu konularda.

Ö.H. : Feyerabend'in bilim felsefesindeki anarşist söylemlerinin temelinde kaos bir paradigma olarak mevcut değil demek ki. Anladığım kadarı ile siz bunu bir eksiklik olarak değerlendiriyorsunuz.

“Bu deneme, anarşizmin belki en çekici siyasi felsefe olmasa bile bilgikuramı ve bilim felsefesi için kesinlikle harika bir ilâç olduğu için yazıldı.” dediği *Yönteme Karşı* kitabına da şu cümleler ile başlar Feyerabend;

“Bilim esasen anarşist bir teşebbüstür: kuramsal anarşizm yasa ve düzen öngören alternatiflerden daha insancıldır ve ilerlemeyi daha çok teşvik eder.”

G.A. : Düzensizlik, doğrusal olmama kaos için gereklidir ama yeterli değildir. Sarkacın o kadar düzensizliği ihmaller sonucu teori ile ortaya çıkan Newtonsal hareket denklemi de doğrusal değildir, ama kendi düzenli hareket eder. Sarkacı nereden bırakırsan bırakın aynı denge noktasına gider. O yüzden çok çok küçük açılarla doğrusallaştırılan sarkaç denkleminin bulunan çözümleri büyük açılar içinde geçerlidir. Çok küçük yaklaşıklıkla tabii.

Ö.H. : Feyerabend, *Yönteme Karşı* kitabını yazmak için Lenin'den çok etkilenmiştir. Kitabı yazmasının “sebebi ortada” diyerek Lenin'e gönderme yapar:

“Genelde tarih, özelde devrim tarihi en iyi tarihçi ve en iyi yöntembilimcinin hayal edebileceğinden her zaman içerikçe daha zengin, daha çeşitli, daha çok yönlü, daha canlı ve daha inceliklidir... Tarih rastlantılarla, konjonktürlerle ve tuhaf bir şekilde yan yana gelmiş olaylarla doludur ve bu bize insan değişimini karmaşıklığını ve herhangi bir insani eylem ya da kararın nihai sonuçlarının önceden kestirilemeyen bir karakterde olduklarını gösterir.

Bundan (tarihsel sürecin karakterinden) iki önemli pratik sonuç çıkar. İlki görevini yapmak için devrimci sınıf (yani toplumun bilim gibi bir bölümünü ya da tamamını değiştirmek isteyenlerin sınıfı) toplumsal faaliyetin istisnasız tüm biçimlerine ve cephelerine hakim olmalıdır (sadece belli bir yöntemi değil, hayal edebileceği her türlü yöntemi ve onların tüm değişik biçimlerini anlamalı ve uygulamalıdır)... İkincisi birinden diğerine en hızlı ve en beklenmedik biçimde şekilde geçmeye hazır olmalıdır.

G.A. : Çok ilginç bir yere geldik. Lenin toplum olaylarında rastlantının, karmaşıklığın ve öngörememenin önemini vurguluyor bu cümleleri ile.

Ö.H. : O halde söyleşiye gelecek sayımızda devam edelim.

GEDİZ AKDENİZ’LE SÖYLEYİŞLER – XVII

Özgür Hayat (Ö.H.) : Bilim tarihçisi Feyerabend *Yönteme Karşı* kitabına, “Bu denememe anarşizmin belki en çekici siyasal felsefe olmasa bile bilgi kuramı ve bilim felsefesi için kesinlikle harika ilâç olduğu kanaatiyle yazıldı. Sebebi ortada.” sözleri ile başlıyor. Feyerabend’in “sebebi ortada” dediği Lenin’in bir kitabında yazdıkları. Lenin’in bu yazdıklarından bazı parçaları geçen konuşmamızda ele almıştık. Sizin de Feyerabend gibi Lenin’in bu yazdıklarından çok etkilenmiş olduğunuzu görüyoruz.

Gediz Akdeniz (G.A.) : Feyerabend *Yönteme Karşı* kitabını yazma “sebebi” olarak gösterdiği Lenin’in söylevi için “Lenin bilim adamları ve yöntembilimcilerden çok partilere ve devrimci öncülere hitap ediyor ama çıkartılacak ders aynı.” diyor ve ekliyor:

“Burada çok açık bir şekilde ufak bir iki değişikliğin siyasi bir dersi nasıl bir yöntembilim dersine dönüştürülebileceğini görüyoruz. Bu hiç de şaşırtıcı değil. Yöntembilim de siyaset de bir tarihsel aşamadan diğerine geçmenin araçlarıdır. Yine gene Lenin gibi geleneksel sınırlardan ürkmeyen ve düşüncesi özel bir mesleğin ideolojisine bağlı olmayan bir kişinin bilim felsefecileri de dahil herkese yararlı öğütler verebileceğini de görüyoruz.”

Bugün Lenin’in verdiği bu siyasi dersin Feyerabend’in gördüğünden de daha zengin ve derin olduğunu görebiliyoruz. Lenin bu derste kaos kuramı, karmaşıklık ve öngörememenin toplum olaylarındaki yeri ve pratikleri üzerine ileride çalışacaklara da öğütler vermiş. Bu büyük bir sezgi, bir öngörme.

Ö.H. : Lenin tabii bunları yazarken kaostan bahsetmiyor. O yıllar kaos kuramı yok ortalıkta.

G.A. : Evet. Karmaşıklık ve öngörme üzerine yapılan çalışmalar da yok tabii. Simülasyon kuramları da yok.

Ö.H. : Bugün bu konularda çalışan bilim adamlarına verdiği öğütleri biz de anlamak isteriz.

Açıklamalı [Y1]: Tarihi bir itiraz: Rus Devrimi’ni Bolşevik Bolşevik Devrimine çeviren tam anlamıyla modernist bir siyasetçi ve ideology olan Lenin’in anarşistleri, menşevikleri öldürttüğünü, ötekileştirdiğini, sürgüne gönderdiğini Sovyet tarihi ne yazık ki yazmadı. Bu yönüyle şahsen Lenin’den kaos, karmaşıklık asla çıkmaz çıkmaz kanaatimce. Fabrika işgallerindeki bazı otonom ve kendinden hareketlere dair Rosa Luxemburg ile ayrı düsmüslükleri de var

G.A. : 1993 yılında O. Saidoğlu tarafından Türkçe'ye de (Sol Komünizm, Bir Çocukluk Hastalığı, Çağdaş Paz. Y.) çevrilmiş olan kitapta Lenin'in konumuzla ilgili verdiği dersi inceleyelim. Lenin'in Tarihle ilgili siyasi bir girişi var:

“Genelde tarih, özelde devrim tarihi en iyi partinin, en ileri sınıfların en bilinçli öncülerinin bile hayal edebileceğinden her zaman içerikçe daha zengin, daha çeşitli, daha çok yönlü, daha canlı ve daha marifetlidir.”

Burada tarihin açık ve girilebilir olduğu söyleniyor. Lenin tarihin çoğu parametreye duyarlı olduğunu, yani karmaşık bir yapısı olduğunu dikkat çekiyor.

Rastlantılarla, konjonktürlerle ve tuhaf bir şekilde yan yana gelmiş olaylarla dolu olan tarih bize “insani değişimin karmaşıklığını ve herhangi bir insani eylem ya da kararın nihai sonuçlarının önceden kestirilemeyen bir karakterde olduklarını gösterir” diyor Lenin.

Daha önce söylemiştim. Atom atomaltı bir parçacıktan, biyolojik bir molekül atomdan, bir hücre bir biyolojik molekülden, bir canlı bir hücreden, insan bir canlıdan daha karışıktır. Sıramalı olan bu karmaşıklık sıralanmasını belirleyen doğanın kendisidir. Bilgideki karmaşıklıkta sıçramalar yaparak bu sıralamaya göre sıralanır. Kimya fizikten, moleküler biyoloji kimyadan, biyoloji moleküler biyolojiden daha karmaşıktır diye gider. Bu sıralamada da en karışık olan insan davranışını anlamadır. Lenin bunu o günlerde vurguluyor.

Ö.H. : Daha önce anlattığınız Newtonsal paradigma ile fiziksel bir sistem için denklem yazmak gibi demek istiyorsunuz. Ve bu yazılan denklem düzensiz bir denklem. Yani Lenin tarihi bir paradigmalar ailesi olarak ele alıyor ve bu paradigmalarla insani davranışın denklemini yazıyor gibi.

G.A. : Evet. Tarih insanın karmaşık, insani değişimin de düzensiz olduğunu söylüyor. Sonra da bu karmaşıklığın kaos kuramı (tabii Lenin burada kaos kelimesini bile kullanmıyor, düşünsel olan bu yaklaşımını biz bugüne taşıyoruz) ile anlaşılması var. Lenin “Tarih herhangi bir insani eylem ya da kararın nihai sonuçlarını önceden kestirilemeyen bir karakterde olduklarını gösterir” diyerek insani değişimin evriminde öngörememe olduğu sonucuna varıyor. Yani insani değişimin öngörme sınırının üstünde bir karmaşıklık olduğu, öngörülmez olduğu sonucuna varıyor, bu kaotik evrimi şöyle değerlendirmiş:

“Bundan (tarihsel sürecin karakterinden) iki önemli pratik sonuç çıkar. İlki görevini yapmak için devrimci sınıf (yani toplumun bilim gibi bir bölümünü ya da tamamını değiştirmek isteyenlerin sınıfı) toplumsal faaliyetin istisnasız tüm biçimlerine ve cephelerine hakim olmalıdır. (sadece belli bir yöntemi değil, hayal edebileceği her türlü yöntemi ve onların tüm değişik biçimlerini anlamalı ve uygulamalıdır)...ikincisi birinden diğerine en hızlı ve en beklenmedik biçimde şekilde geçmeye hazır olmalıdır. ”

Ö.H. : Bu pratik sonuçları bugüne taşırsak!

G.A. : Kapitalist küreselleşme ve moderniteye karşı kaotik bir evrime sahip bir düzensiz hareket içinde, değişkenlik içinde olmamız gerekir sonucunu çıkartabiliriz. Bunun için her karşı kültür, her otonom topluluk ve hareket önemlidir. Bunların arasında büyük küçük, az çok olmanın anlamı yoktur. En önemlisi modernitenin dışladığı toplumsal kaotik farkındalık gerçeğinin düzensiz duyarlı simülasyonuna destek vermek gerekir.

Ö.H. : Bir şekilde bu yaklaşım da tarihsel determinizm. Değil mi? Böylece sisteme karşı çıkmada küresel karşı çıkış sonuç vermez sonucuna varıyorsunuz.

G.A. : Bu sonuca ben varmıyorum. Lenin'in söylediklerini kaos kuramı paradigması ile gözden geçiriyorum ve karmaşıklık ve öngörme üzerine bugün yapılmakta olan çalışmalar ile değerlendiriyorum yalnız. Simülasyon evreninde yaşadığımız gerçeğini kabul ediyorum. Evet bir ucu tarihsel determinizm diğer ucu ise kaotik. Çok renkliliğin, çok kültürlüğün yanında olmalıyız, modern olma adına itilmiş kakılmış kaotik farkındalıklara sahip çıkmalıyız otonom gruplara destek vermeliyiz, gezegenimize, her türlü canlıya sahip çıkmalıyız, en zoru sistemin dışında olmalıyız. Böylece insanlığı tutsak almış sistem en azından düzensiz duyarlı insani davranışın geleceğini ve ortaya çıkacak zuhurları öngöremeyecektir. Çünkü ideolojinin ilişkili olduğu yıkma ve kurma eylemlerindeki “köhnemiş olanı yıkan yeniyi de kurar, kurucular ancak yıkar” şeklindeki Marksist ayrımcılığı da DDİDD (kaotik farkındalık) kuramında anlamsızdır. DDİDD kuramında özgürleşme (yıkma) ve devrim (kurma) birbirlerinin karşıtı dinamikler değildir.

GEDİZ AKDENİZ'LE SÖYLEYİŞLER – XVIII

Özgür Hayat (Ö.H.) : Paul Feyerabend'e karşı yapılan eleştiriler de var. Özellikle yaşamının sonlarına doğru, “göreci ve bilim karşıtı tutumundan uzak durmaya başlamıştır” diyenler ile karşılaşılıyor. Örneğin “hiçbir zaman irrasyonel olduğunu, açıkça anarşist olduğunu söylememiştir,” diyenlerin yanında onu postmodernizmin öncülerinden biri olarak görenler de var. “Siyasi tutumu ile ün kazanmıştır” diyerek onun felsefeciliğini ciddiye almayan felsefeciler, bilim insanları var. Özellikle hâlâ bazı fizikçiler onun yazdıklarıyla uğraşıyorlar.

Gediz Akdeniz (G.A.) : Doğru. Feyerabend'i eleştirenler arasında fizikçiler çoğunluktadır. Galileo'den bu yana fizikçiler bilim dünyasındaki iktidarlarına karşı çıkanlara her zaman yaptıklarını ona da yapmışlardır. “Sen fizik bilmiyorsun” diye onu aşağılayarak yıldırmaya çalışmışlardır. Yarası olan gocunur diyelim. Ancak, fizikçiler de dahil kimse onun bilim tarihçiliğine toz konduramıyor. Sistemin bilim insanlarının, felsefecilerin onu postmodernizmin öncülerinden biri olarak gösterip saldırımları ise kolaylarına gelmektedir.

Ö.H. : Dört yüz yıllık modernite iktidarına karşı çıkmak, hem de felsefe ile karşı durmak kolay olmamalı.

G.A. : Feyerabend “Epistemik Göreceliğin” bir taraftarı olduğunu her zaman söylemiştir. Biliyoruz ki modern bilimlerin gelişmesinde “amprik” sonuçların rolü büyük olmuştur, önemli doğa yasaları görgül yaklaşımların sonucu olarak bulunmuştur. Görgül olarak yapmaları olanaksız olanları da bunlara benzetmeye çalışmışlardır. Bilim insanları, doğal dünyanın bazı yönleriyle ilgili ellerinden geldiğince nesnel, gerçekçilik, gelenekselcilik ve pozitivizm gibi doktrinlerle, bir görüş geliştirmeye çalışırken epistemik görecelik felsefesi bunu bir önermenin doğruluğunun ya da yanlışlığının kişilere ya da toplumsal kesimlere göre değişeceğini ileri sürerek reddeder. Göreci düşünürler onlara boşa zaman harcadıklarını, amprik temellere dayana bilimsel söylemlerin toplumsal bir kurgudan ibaret olduklarını, böylece bu tip simülasyon girişimlerinin ilke olarak bir aldatmaca olduğunu söylerler.

Ö.H. : Demek ki epistemik göreci düşünürlerle bilim insanları arasında temeldeki çatışma bu.

G.A. : Sonra bu felsefi çatışmalar ile daha da derinleşir. Kökten kuşkucular ortaya çıkar: “Elbette benim dışımda bir dünya vardır ama benim bu dünyaya ilişkin güvenilir bilgi edinmem

olanaksızdır.” derler. “Yalnızca duyularına olan erişimin birinci eldendir. Ama onların gerçeği yansıtır yansıtmadıkları nereden bilinebilir ki” diye sorular sorurlar. Bunlar konumuzun dışı oluyor artık.

Ö.H. : Evet, söyleşimizin konusunun dışına fazla çıkmayalım. Ama; son zamanlardaki bu çatışmaların ve Kuantum mekaniği, Gödel kuramı, kaos kuramı, fraktal geometri, büyük patlama, kendi kendine düzenleme, karmaşıklık, öngörme üzerine yapılan çalışmalarda gelişmelerin dünya görüşümüzü değiştirdiğini söylüyor. Buna bazıları Postmodern bilim deniyor. Bunların derin felsefi ve epistemolojik kaymalara neden olduğu da iddia ediliyor. 1970’lerin ortasından itibaren yeni bir döneme girildiğini, bu yapısalcılık-sonrası dönemde bütün “bilimselcilik” eğilimlerin bir yana bırakıldığı ve belirleyici felsefenin gözle görülür bir biçimde irrasyonelizme ve nihilizme kaydığını söylüyor. Baudrillard, Deleuze ve Guattari bu konuda başı çekenler. Sonra başta tarih olmak üzere her şeyin sonunun geldiği söyleniyor. Fukuyama “insanoğlunun ideolojik evriminin son noktasına vardığını” iddia ediyor. Derrida’nın, Lyotard’ın benzer söylemleri var: “Artık büyük anlatılara başvurmuyoruz. Artık ne Tin’in diyalektiğine, ne de insanoğlunun kurtuluşuna sığınabiliriz” diyor Lyotard.

G.A. : Bu tartışmalardan Batı Uygarlığı’nın tamamlandığını, modernite iktidarlarının sonunun geldiğini anlıyoruz. Ama burada sisteme karşı olanların veya sistem dışında duranların çok dikkatli olması gerekiyor. Bazı şeyleri birbirine karıştırmamalıyız. Sırtını modernitenin iktidarına dayamış olan küresel kapitalist hegemonyacıların bilim insanlarının ve felsefecilerinin oyununa da gelinmemeli. Bakın Jean François Lyotard *Postmodern Durum* adlı kitabında bilerek veya bilmeyerek bu oyuna gelmiştir. Kuantum kuramını “postmodern bilimin” özü olarak algılamıştır. Hâlbuki daha önce konuşmuştuk; Kuantum fiziği modernitenin ucudur. Newtonyan paradigmaları ret etmez. Modernitenin yetmiş sene daha hayatta kalmasını sağlamıştır demiştik. Tabii bu durumda da Alan Sokal ve arkadaşı gibi Kuantum fiziği bizden sorulur diye ortaya “büyük fizikçiler” çıkar. Önerine çıkan bu fırsatı modernite iktidarının lehine kullanırlar. “Kuantum mekaniğinin temel denklemleri kesinlikle doğrusaldır” diyerek Lyotard’ın temeldeki yanlışını yüzüne vururlar. Modernitenin kurnaz fizikçileri olarak Lyotard’a “fizik dersi” vererek saldırırlar.

Ö.H. : Alan Sokal ve Jean Bricmont İletişim Yayınları’ndan çıkan *Son Moda Saçmalar-Postmodern Aydınların Bilimi Kötüye Kullanmaları* (Çevirenler; M. Baydur ve O. Onaran) kitaplarında mı veriyorlar bu dersi!

G.A. : Evet. Alan Sokal ve arkadaşı. Bir yandan “Öte yandan kitabımızın o kötü ‘Kültür Savaşları’na, hele sağdan gelen bir saldırı olarak düşünülmesini istemiyoruz.” diye yazıyorlar, sonra da onlara kalmışmış gibi “kitabımız siyasi köktencilığe değil, yalnızca entelektüel akıl karışıklığına karşıdır. Amacımız solu eleştirmek değil, solda moda olmuş bir bölüme karşı solu korumaya yardımcı olmaktır” diye yazdıkları bu kitapta yapıyorlar bunu. Bu kitapta, üstlerine nerden vazife olmuş ise, modernite iktidarının militanlığına soyunmuşlar, Kuantum fiziği, genel görelilik, büyük patlama modeli, atomaltı parçacıkların standart modeli gibi, fraktal geometri, matematikte topoloji gibi konuları “iyi bilmeden” bunları kendi konularında kullanarak yeni çıkışlar arayan sosyal bilimcilere, kültür kuramcılara, felsefecilere “sizi gidi postmodernler” diye saldırıp kafaları karıştırmak istemişler. Ama kaos kuramına sıra gelince, “Ayrıca aklı başında bilim adamları her şeyin hesaplanamayacağını ya da öngörülmeyeceğini zaten bilirler” diyerek temkinlidirler. Kitapta bu temkinde daha da ileri giderler; ‘Newton’un doğrusal düşüncesi’ kesinlikle doğrusal olmayan denklemler kullanmaktadır; bu nedenle kaos kuramındaki bir çok örnek Newton mekaniğinden gelir. Dolayısıyla parlak bir araştırma konusu olarak kaos kuramı çalışmaları aslında Newton mekaniğinin bir rönesansıdır.”

Bunu söylemek zorundadırlar. Çünkü bugün bilim dünyasında ün yapmış bazı bilim adamlarının kaos kuramı, karmaşıklık problemleri, öngörme üzerine son yıllarda çalışmalar yapmaya başlamışlardır. Örneğin parçacık fiziği dünyasındaki kuark modeli ortaya atan nobel ödülü almış olan fizikçi Gellman bu konularda, özellikle karmaşıklık kavramı üzerine yazmaya başlamıştır. Bunla da kalmamış, bu çalışmaları yapanları bir araya getiren Santa Fe Enstitüsünü kurmuştur. Korkum modernitenin bu alanlara da sızarak onları etkisiz hale getirmeleri. Böylece modernite iktidarlarının sonunu geciktirmiş olacaklar. Batı Uygarlığı'nın evrensel olduğu aldatmacası biraz daha sürecek. Bu da küresel kapitalist sistemin daha güçlenmesi, hegemonya küresel yüzeylerinin daha da şişmesi demektir.

Ö.H. : Bunları durdurtmak için siz de bir kuram öneriyorsunuz: Kuramınızı kaos kuramı. Karmaşıklık ve öngörememe üzerine kuruyorsunuz; Kuramınızda simülasyon evreninde yaşamaya başladığımızı kabul ediyorsunuz.

“Doğrusal olmayan hareketler içinde olan otonom grupların, doğrusal olmayan düşünceyi savunan sosyal ekolojik grupların çoğalması ve sistemin dışında olan aykırı yaşam tarzlarının geliştirilmesi ve modern değil diye, modernleşmeyi engelliyor diye kenara itilmiş, yok sayılmış sosyal yapıların korunması. Simülasyon evreninde bunların oluşturacağı duyarlı düzensiz simülasyonlarla kaotik bir süreç girebilir ve bu süreç de kelebek etkisi gibi toplumdaki bu kaotik farkındalıklar modernite modernite iktidarının, kendilerini evrensel ilân etmiş Batı Uygarlığı'nın ön göremediği durumların ve yapıların ortaya çıkmasına neden olabilir²³. İnsanın bu kaotik evrimi her yere sızmış olan modernite iktidarlarının insani davranışın geleceğini öngörmesini engelleyecektir. Bu da sistemin kendini güçlendirmek için oluşturduğu kurgularının ve düzensiz duyarlı insan davranışlarını kontrol altına almak ve yok etmek için üstü örtülü küresel simülasyon mekanizmalarının sonu olacak, insanın yeniden özgürleşmesinin başlangıcı olacak. Bu yüzden kuramınızla siyaset arasında kendiliğinden oluşan “simbiyotik” bir ilişki var.

Ayrıca kuramınız, bazı düşünürlerin önerdiği gibi “sonculuk” fenomenini, tarih, hümanizm, ideoloji, modernite (bu sonu sizde söylüyorsunuz) gibi sona erme adaylarını kurtarma yönünde bir belirleyici olma amacını taşıyor, aksine insani davranışının evriminde bir pratik olarak, “insanın yeniden doğumunu” engellemek isteyenlere karşı bir model ortaya koyuyor.

GEDİZ AKDENİZ'LE SÖYLEYİŞLER – XIX

Özgür Hayat (Ö.H.) : Geçen konuşmamızda kaldığımız yerden devam edelim. Düzensiz duyarlı hareketlenmelerle ve düşüncelerle her yere sızmış olan sistemin dışında durulması ile insani davranışın değişiminde ortaya çıkabilecek kaotik evriminin insanı yeniden özgürleştireceğini söylediniz. Çünkü diye eklediniz. “Simülasyon evreninde daha da karmaşıklaşan toplum yapısı içinde insani davranışın değişiminin duyarlılığı daha da artmıştır.”

Gediz Akdeniz (G.A.) : Evet. Sinema, televizyon, internet ve özellikle sosyal medya gibi kitle iletişim araçlarının toplumu açık bir yapıya getirmesiyle ortaya çıkan simülasyon evreni her yere

²³ NOT: Bu konuşma sonrası çalışmalarda bu ortaya çıkışlara *Zuhur* adı verilmiştir. Bkz. Tayfun Gönül, *Düzensiz Kaosa Gediz Akdeniz ile Söyleşiler*, Kaos Yayınları (2008).

hızlı bir şekilde sızmaya başlamıştır. Bunu kabul etmeliyiz. Bu evrende insani değişimin düzensizliği artmıştır. İnsanı kendisine ve çevresine duyarlılaştıran kaotik farkındalıklar önem kazanmaya başlamıştır. Bunlarla oluşacak insanın kaotik evrimini düzenlemek ve kontrol etmek için sistem gerçekliği modernitenin ürettiği eğitim ve bilim gibi olan sanal küreselleşme mekanizmalarını (simülatörler) çalıştırmaktadır²⁴. Bu simülatörlerle modernite gerçekleri kaybedilmekte insani değişim sanallaştırılmakta, insan evrimi görünüm haline getirilmektedir. Örneğin; insani değişiminin geldiği bu düzensiz yapıda Lenin'in söylediği tarihi; "insani değişimin karmaşıklığını ve herhangi bir insani eylem ya da kararın nihai sonuçlarının önceden kestirilemeyen bir karakterde olduklarını" gösteren tarihi bilmemize gerek kalmıyor. Yani bugünün bugünün yarına söyleyeceği artık gerçeğin kendisi değildir, kurgular bugünün gerçeğinin önüne geçmiş yarınlar için görünüm hiper-gerçek olmuştur.

Ö.H. : Bu söyledikleriniz Jean Baudrillard'ın simülasyon kuramının tarih için bir pratiği değil mi?

G.A. : Evet. Hatırlayalım. Baudrillard;

"Tarihin ilerleme ve demokrasi doğrusu yalnızca Aydınlanma'nın doğrusal uzayında geçerlidir..." diye başlar ve "Her şey, kendisi de bir garip-atraktör (çekici) olan sıfır noktasına yönelmiştir." diyerek tarihin sonunu kaos kuramı ile çözümler.

Ama bir sosyolog ve felsefeci olarak Baudrillard düşüncelerini bize bu cümlelerle anlatmaya çabalarken farkında olmadan modernite iktidarının silahşörlerinden bazı teorik fizikçilere kendine saldırma fırsatı da verir. Örneğin, fizikçi Alan Sokal ve arkadaşının *Postmodern Aydınların Bilimi Kötüye Kullanmaları* kitabına;

"Özetle Baudrillard'ın yapıtları, anlamları tümüyle göz ardı edilmiş ve her şeyin ötesinde kesinlikle ilgisiz bağlamlarda kullanılmış bilimsel terimlerle tıka basa doludur. Bunları birer eğretilen olarak görsek de, görmesek de sosyoloji ya da tarih konusunda ıvrı zıvrı gözlemlerle bir derinlik görünümü vermekten gayri ne işe yaradıklarını anlamak zordur. Bilimsel terimler, aynı yarım yamalaklıkla kullanılan bilimsel olmayan terimlerle harmanlanıyor." diye yazabilecekleri kadar konu olur. Ama Alan Sokal ve onun gibi aynı düşüncede olan bilim insanları örneğin bir yandan, Büyük Ortadoğu Projesi uygulamalarında saldırganlığının başını alıp gittiği bu günlerde, modernite ideolojisini zora sokabilecek metaforların sosyal sistemlere taşınmasına "post-modern saçmalıklar" diye avaz avaz bağırıp yeni arayışların önünü keserler; diğer taraftan Batı Uygarlığı'nın hakim paradigmalarının en son alameti farikası olan "Einstein evren merkezli teorisinin" bir metaforu olan sistemin düzenli büyümesi ve sonsuza kadar sürdürmesinin en mükemmel yapısı küreselleşmedir diyen Batı Uygarlığı kapitalist iktidarının dayatmasını, bilimin, modernitenin kötüye kullanması olarak görmezler.

Ö.H. : Sonuçta, tarihin "sonunun" geldiğini kendilerine göre açıklayan postmodern olarak bilinen aydınlardan farklı düşünüyorsunuzuz. Ama insanın sonunu geldiği konusunda onlarla aynı kanıda değilsiniz.

G.A. : Batılı aydınların, Feyerabend'in tanımı ile birinci dünya aydınlarının, bir kısmı Batı Uygarlığının bir kültür olduğunu ve sonunun geldiği ilân ederken, dört yüz yıllık modernite iktidarı iktidarı şartlanmasından kurtulamayarak insanın da sonun geldi diyorlar. Çünkü Batı Uygarlığı içinde yetişmiş bir aydın, ne kadar modernite iktidarına karşı çıkarsa çıksın, ne kadar ret ederse

²⁴ K. Gediz Akdeniz, "Globalization in Science Education" International Conference on Science Education for 21. Century Proceedings, Eds. K.Papp and Z.Varga, Szeged-Hungary, p. 95-100 (1999).

etsin, modernitenin yıkılmasına katkıda bulunabilir ama yeni bir uygarlığın doğuşunda katkısı olamaz.

Ö.H. : Benzer saptama bilimsel devrimlerin oluşumu üzerine Popper ile Kuhn çatışmasında var.

G.A. : Onları bilimsel devrimlerin nasıl olabileceği tartışması. Bilimin oluşumu ve gelişimi üzerine çatışma zaten. Ancak bu çatışmanın cephesi modernitedir. Klasik mekaniği yıktık yerine Kuantum fiziği koyduk diyemezler, diyorlarsa bu çabaları modern bilim yöntemlerinin geleceğini kurtarmaktan başka bir şey değildir. Bilimde görecelik tartışılabilir ama kültürlerin oluşumunda epistemik görecelik rol oynar. Moderniteye karşı çıkmak için moderniteyi iyi bilmek gerekir ama bu modernite ile iktidar olan Batı Uygarlığı'nın yerine yeni bir uygarlığın oluşturmaya yetmez. Bugün bunu oluşturacak simülasyon evreninde insan ve insani davranışın düzensiz duyarlı hareketliliğidir. Bu Batıda tükenmiştir. İşte sistemin bunlara postmodern aydınlar deme dayatması bundandır ve bunların da kendilerine postmodern denilmesine karşı çıkmamaları da bundandır. Bu Fukuyama'nın "insanoğlunun ideolojik evriminin son noktasına vardığını" iddiasında çok belirgindir. "Artık büyük anlatılara başvurmuyoruz. Artık ne Tin'in diyalektiğine, ne de insanoğlunun kurtuluşuna sığınabiliriz" diyor Lyotard. İşte Batı Uygarlığı ile donanmış sistem yeniden oluşumu, özgülleşmeyi ve insanın kurtuluşunu engellemek için insana ve insani davranışın değişimine simülasyon mekanizmaları ile müdahalelerde ve dayatmalarda bulunuyor. Modernite gerçekliği küreselleşme teknolojisi ile yeni görünümler üretiyor. Buna karşı ancak simülasyon evreninde kaotik farkındalıkların duyarlı düzensizliğini arttırmakla durabiliriz. Böylece insani değişimin evrimi kendiliğinde kaotik bir sürece girebilir. Sistem bu kaotik süreci öngörmede zorlanır ve şaşırır, müdahale edemez. Ancak bu süreçte modernitenin tanımları dışında kalmış olan, ortaya çıkabilecek sıçrama(lar) –ya da zuhur'lar- insan evriminin sonunun gelmesini ortadan kaldıracaktır. Ayrıca kuram insan davranışlarının nedenini, nasılını ve neden ortaya çıktığını kavramada, bireysel olduğu kadar, toplumsal ve siyasi olayların ortaya çıkışlarını analiz etmede de bize yardımcı olur. İnsani sistemlerdeki (toplumsal ve kültürel) ve insanın çevresi olan ilişkisindeki (ekoloji) eylemleri, dönüşümleri ve değişimleri ve hatta evrimleri ön görmeye çalışır. Kuram düzensiz duyarlı davranışların beslenmesinin yollarını gösterdiği kadar, bunları zenginleştirmenin yolunu da söyler.

Ö.H. : Kuramınız gerçekten çok şey söylüyor. Kuramınız üzerinde konuşmaya gelecek sayıda da devam edelim.

GEDİZ AKDENİZ'LE SÖYLEYİŞLER – XX

Özgür Hayat (Ö.H.) : Geliştirmeye çalıştığınız kuram insani davranışın evrimi için "sonculuk" fenomencilerinden zıt düşündüğünüzü ortaya koyuyor.

Gediz Akdeniz (G.A.) : Bu temelde insanlık tarihinin ilerleme süreci üzerine olan farklı yaklaşımımızdan kaynaklanıyor. Biliyorsunuz, "sonculuk" fenomencilerinin başını çekenlerden bir de Fukuyama. Fukuyama tarihten ne anladığını şöyle söylüyor:

"Bütün zamanların bütün insanların deneyimlerini kapsayan essiz ve bağlantılı bir evrim surecidir."

Sonra ekliyor Fukuyama:

“Bu tarih anlayışı büyük Alman filozofu George Wilhelm Friedrich Hegel’in anlayışıyla yakından ilgilidir. Bu anlayış, onu Hegel’den devralan Karl Marx’la günümüz düşünce yaşamının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir ve ‘ilkel’ ya da ‘ilerici’, ‘geleneksel’ ya da modern gibi kavramları farklı toplum biçimlerine ilişkin olarak kullanmamızda ifadesini bulmaktadır. Gerek Hegel gerekse Marx insan toplumlarının, kölelik ve tarımsal kendine yeterlilik üzerine kurulu ilkel kabile toplumundan başlayarak ve teokrasinin, monarşinin ve feodal aristokrasinin çeşitli biçimlerden geçerek modern liberal demokrasiye ve teknik ilerleme tarafından belirlenen kapitalizme kadar bağlantılı bir gelişme gösterdiğini kabul etmişlerdi. Bu gelişme, düz bir çizgi izlememiş olsa da, ne bir rastlantıydı, ne de insan aklının dışında cereyan etti.”

Ö.H. : Bu yaklaşım geçen konuşmalarımızda üzerinde genişçe durduğumuz Lenin’in tarihle ilgili

“Rastlantılarla, konjonktürlerle ve tuhaf bir şekilde yan yana gelmiş olaylarla dolu olan tarih bize insani değişimin karmaşıklığını ve herhangi bir insani eylem ya da kararın nihai sonuçlarının önceden kestirilemeyen bir karakterde olduklarını gösterir.” söylevinin tam tersi.

G.A. : Yalnız Lenin’in tarih üzerine söylevleri değil. İnsani davranışın evrimi kaos kuramı ve karmaşıklık kavramı ile incelendiğinde Fukuyama’dan çok farklı sonuçlara gidilir. Fukuyama’nın “Tarihin Sonu mu?” başlıklı makalesini The National Interest dergisinde 1989 yazında yayımlandığını unutmayalım. 1989’dan bu yana kaos kuramı ve karmaşıklık bilimi üzerine yapılan kuramsal çalışmalarda ve bunların uygulamalarında çok mesafeler alındı. Bunların bir kısmı üzerinde konuşmuştuk.

Ö.H. : Yani siz diyorsunuz ki; sizin kuramınız gibi insani davranışın evrimi kaos ve karmaşıklık bilimi ile incelendiğinde Fukuyama’nın düşüncelerinin doğru olmadığı sonucuna ulaşılır.

G.A. : En karmaşık olarak bilinen insani davranışın evrimi üzerine Fukuyama’nın “modern doğa bilimleri bir tarihsel dönüşüme temel olabilecek düzenleyici olduğunu kanıtlamıştır ve tarihin belli bir yönde gelişmesini sağlamıştır” gibi “bilimsel” kabulleri kaotik yapılaşmaya ve karmaşıklığa tamamen kapalıdır. Ayrıca Fukuyama’ya göre; “Tarih insan toplumlarının doğrusal bir yapılaşma içinde olduğunu (bunu modern doğa bilimleri mekanizması sağlamıştır) söylemektedir ve bu yapılaşmada insan davranışının evrimini öngörebilir. İnsan topluluklarının gelişmesinde herhangi bir insani eylem ya da kararın nihai sonuçları önceden kestirilebilir.” Kaos kuramı ve karmaşıklık bilimi ile Lenin’in insani davranışlarıyla ilgili söylemleri bir modele oturtula bilinir. Ama Fukuyama’nın asla.

Ö.H. : Bu noktada ortaya çıkan ilginç bulduğum durumu söylemek istiyorum.

“Çünkü bugün doğa biliminin özsel parçaları olarak gördüğümüz kuramların gelişmesinde, bu “akıl kanunları”yla kıyaslandığında “sakarlık”, “kaos” ve “oportünizm” olarak görünen şeylerin önemli bir işlevi vardır. Bu “sapmalar”, bu “hatalar” ilerlemenin ön şartlarıdır. Onlar bilginin yaşadığımız karmaşık ve güç dünyada yaşamasına, bizim özgür ve mutlu eyleyiciler olarak kalmamıza izin verirler.” diyen Feyerabend Fukuyama’nın tam tersini söylüyor Fukuyama. Nasıl oluyor da Alan Sokal ve arkadaşı Fukuyama ile Feyerabend’i postmodern aydınlar diye aynı kefeye koyuyorlar!

G.A. : Bizde de bunları, belki teorik bilgileri eksik olduğundan belki de bilinçli olarak aynı kefeye koyanlar var. Burada sistemcilerin amacı kafaları karıştırmaktır. Buna sonradan geleceğiz.

Ö.H. : Peki. O halde Fukuyama ve takipçileri olan “soncular”; “insan toplumlarının

bundan sonra kararlı ve dengeye (liberal demokrasi) giden bir süreç içinde olacaklarını, bu süreçte herhangi bir insani davranışın ve kararın önceden kestirilebileceğini” söylüyorlar. Yani onlara göre; “insan toplulukları artık hiçbir zaman kaotik bir süreç içinde bulunamayacaklar.”

G.A. : Doğru. Ayrıca Fukuyama’nın söylediklerinde çelişkiler de var.

“İnsan toplumlarının gelişmesinin sonsuza kadar sürüp gideceğine ne Hegel, ne de Marx inanıyordu. Daha çok insanlık en derin özlemlerine uygun düşen bir toplum biçimine ulaştığında gelişmenin sona ereceğini kabul ediyorlardı. Yani her iki düşünür de ‘tarihin sonunu’ var sayıyordu. Hegel için bu liberal devlet, Marx içinse komünist toplumdur.”

Fukuyama bunları söyleyerek, geçen yüz yıl içinde insan topluluklarının gelişmesinde bir çatlamanın olduğunu kabul ediyor.

OH: Bu insanlık tarihini ilk çatlama mı?

G.A. : Onlar bunu itiraf ediyorlar. “Bir tarihsel dönüşüme temel olabilecek düzenleyici olan modern doğa bilimlerinin belli bir yönde gelişmesini sağladığı tarihin zamansal sürekli gidişinde” ortaya çıkan ilk çatlama onlar soyluyor. Yani toplumsal yapının doğrusal olmadığının önemli bir belirtisi bu çatlama. Evrimde çatlamanın olduğu an yapının bağlı olduğu parametrelere duyarlaştığı andır. Yani Fransız ve Amerikan devrimleri arkasından gelen sanayi devrimi. Buharlı makineler ve buharlı gemiler. Telgraf. İnsanlar arasındaki ilişkilerin ve haberleşmenin hızında sıçrama toplumlara yaşama ilgili daha duyarlı hale getirmiştir. Hele bu evrimde modern doğa bilimi tarihsel mekanizma olarak kabul edildiğinde bu çatlama tarihsel değişimin özü ve modern toplumların artan tek düzenliğini değil, yapıdaki düzensizliği oluşturan duyarlılığın arttığını açıklar. Hele bugünkü medya, sinema ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, yani yaşamaya başladığımız simülasyon evreninde bu duyarlılıkların önemi çok artmıştır. Simülasyon evreninde toplumda düzensizliği oluşturan küçük ve azınlık yapıların, modernleşmeye aykırı diye yok sayılan, yok edilmeye çalışılan duyarlı insani yapılaşmaların (kaotik farkındalık) önemi çok artmıştır.

Ve “sonucular” düzensizliği oluşturan insan duyarlılığını yok sayıp, bu duyarlılığı modern doğa bilimleri ile geliştirilmiş simülasyon mekanizmaları ile normalleştirip, bu tek düzelğin insani davranışın evriminin sonunu getirdiğini bu modern toplumsal örgütlenmenin “liberal demokrasi” olduğunu öngörüyorlar. Yani; modern arzunun ve modernitenin kabul gördüğü “Yeni Dünya Düzeni” dedikleri kapitalist küreselleşme iktidarı. Bakın Fukuyama 11 Eylül sonrası yaptığı bir konuşmada, “Tarih Yeniden mi Başladı?” diye soruyor, sonra yanıtını da veriyormuş gibi yapıyor. “Bu köktenci İslam ile batı (her halde Batı Uygarlığı demek istiyor) arasında sürececek bir medeniyetler savaşıdır. Modernite dünya politikasında bir denge olarak hükmünü sürdürecektir” diyor. Ve küresel güçler dünyamızı buna göre monte etmeye çalışıyor. Halbuki benim kurama göre bu çatışma simülasyon evreninde modernite gerçeklik ilkesine göre ortaya çıkan simülakrlarla kaotik farkındalık gerçeklik ilkesiyle ortaya çıkan görünmeyenler (zuhurlar) arasındaki çatışma. Bu çatışmanın dinlerle alakası yok. Çünkü tüm tek tanrılı dinlerin gerçeklikleri modern düşünce yöntemi gerçektir.

Ö.H. : Bunun için de kuramınız Yeni Dünya Düzeni’nin simülasyon mekanizmalarının düzenleyicisi olan tarihin çok yönlü gelişmesini engelleyen modernitenin reddedilmesi gerek diyorsunuz.

G.A. : Tarih açısından bakılırsa öyle.

Ö.H. : Küreselleşme için söyledikleriniz şimdi bende yerine oturuyor diye düşünüyorum. Siz demiştiniz ki; “küreselleşme Batı Uygarlığı iktidarının üzerine kurulduğu, Kepler ve Galileo ile başlayan ve Einstein ile tamamlanan modernitenin son aşamasıdır. Tamamlandığı yerdir.” Soncular da “modern doğa bilimlerinin tarihe yon vermesi ile Yeni Dünya |Düzenine gelindi ve insan toplulukları evrimini tamamladı” diyorlar. Siz de modernite, başka deyişle evrensel olduğunu iddia eden Batı Uygarlığı’nın tamamlandı diyorsunuz. Farklılığınız evrimde ortaya çıkıyor. Onlar insan topluluklarının evrimi tamamlandı diyerek Batı Uygarlığının evrensel olduğunda direniyorlar. Siz ortaya koyduğunuz kuram ile modernite ile geline bu tekdüzeliğin, tamamlanan Batı Uygarlığı’nın kaotik farkındalık gerçeklerinin (özellikle Ortadoğu’da yoğun olan) düzensiz duyarlı simülasyonları sonucu bir kelebek etkisi gibi ortaya çıkacak öngörülmeylemlerle (zuhur) sona erdirileceğini, dünyamızı esir almak isteyen Yeni Dünya Düzeni iktidarının tüm oyunlarının son bulacağını söylüyorsunuz. Bu yeni süreçte özgürleşen insanlığın evriminin devam edeceğini iddia ediyorsunuz.

G.A. : Bunun için de, zuhurların ortaya çıkmasında, küreselleşme mekanizmalarının (simülâtörler) sürdürülebilirlik adına, modernleşme bir parçası olmamış veya sistemin düzenli duyarlı bir simülasyon ürünü (simulakr) olmamış, otonom aktivist gruplarının, kendiliğinden örgütlenme yaşam tarzlarının artmasının veya modern doğa bilimleri ile yönlendirilen doğrusal düşünceye karşı çıkan sosyal ekolojik grupların ve bilim insanlarının (post-fizikçi) çoğalmasının öneminin çok büyük olduğunu, eklemeliyiz.

GEDİZ AKDENİZ’LE SÖYLEYİŞLER – XXI

ÖzgürHayat (Ö.H.) : Kuantum mekaniği, Gödel kuramı, kaos kuramı, fraktal geometri, büyük patlama, kendi kendine düzenleme, karmaşıklık, öngöreme üzerine yapılan çalışmalarda gelişmelerin dünya görüşümüzü değiştirdiğini söylüyor. Buna bazıları doğrusal olmayan bilim (non-linear science) veya Postmodern bilim diyor. Bunların derin felsefi ve epistemolojik kaymalara neden olduğu da iddia ediliyor. 1970’lerin ortasından itibaren yeni bir döneme girildiğini. bu yapısalçılık-sonrası dönemde bütün “bilimselcilik” eğilimlerin bir yana bırakıldığı ve belirleyici felsefenin gözle görülür bir biçimde irrasyonelizme ve nihilizme kaydığı söyleniyor. Baudrillard, Deleuze ve Guattari bu konuda başı çekenler. Sonra başta tarih olmak üzere her şeyin sonunun geldiği söyleniyor. Daha önce konuştuğumuz gibi Fukuyama daha da ileri gidiyor, “insanoğlunun ideolojik evriminin son noktasına vardığını” iddia ediyor. Derrida’nın, Lyotard’ın benzer söylemleri var: “Artık büyük anlatılara başvurmuyoruz. Artık ne Tin’in diyalektiğine, ne de insanoğlunun kurtuluşuna sığınabiliriz” diyor Lyotard.

Sonra sizin deyiminizle “kurnaz-akıllı” fizikçiler ortaya çıkıyor. Örneğin fizikçi Alan Sokal ve Jean Bricmont Batı Uygarlığı’nın babalığı değil de patronluğu ABD’in elinden gidiyor endişesine kapılarak yazdıkları/yazdırdıkları açıkça belli olan kitaplarında *Son Moda Saçmalar-Postmodern Aydınların Bilimi Kötüye Kullanmaları* “kitabımız siyasi köktencilığe değil, yalnızca entelektüel akıl karışıklığına karşıdır. Amacımız solu eleştirmek değil, solda moda olmuş bir bölüme karşı solu korumaya yardımcı olmaktır” diye yazıyorlar.

Daha önce de söyledim. Bu arkadaşlar Batı Uygarlığı iktidarının 400 yüz yıldır kolonist çıkarları için sürdürdüğü bilimi kullanma geleneğini yeni mi fark etmişler? Aslında kaos kuramı ile, karmaşıklık bilimi ile uğraşanlar (Post-Fizikçiler) bu geleneği yıkmak isteyenlerdir. Onların üzeri bilimle örtülmüş olan küresel kurgularda hiper-gerçek bir rolleri yoktur. Çünkü onlar (post-fizikçiler) Batı iktidarı hizmetinde olan bilim hakim paradigmlar üstüne kurulan küresel simülasyon mekanizmalarının “çürük” ve “sapkın” ürünleridir ve dünyayı yeniden görme arayışları hakim paradigmların çözemediği sorunlarından bağımsızdırlar ve bu arayışları modernite ideolojisinin sorunlarına göre normalleştirilemez.

Ö.H. : Burayı bize biraz açsanız.

G.A. : Tabii... Özellikle “soncuların” arasındaki kamplaşma. Soğuk Savaş sonrası siyasi bilimcilerin de araya girmesi ile su yüzeyine çıkmaya başlayan bu kamplaşmanın ortak bir stratejilerinin de mevcut olduğunu unutmayalım. Bu ortak hareket köktenci İslam’ı moderniteye bir alternatifmiş gibi göstermeye çalışmak, böylece kendilerinin de farkında olduğu kitlenmiş olan Batı Uygarlığı’na yeni analitik dinamikler kazandırmaktır. Bir şekilde ABD ve AB arasında düzenli gidip gelen salınmalarla hem düşün dünyasında hem eylemde yeni dinamikler üreterek moderniteyi yenileştirmek ve özellikle simülasyon evreninde ortaya çıkan beklemedikleri kaotik dinamikleri normalize edecek yeni yöntemler geliştirerek modernite iktidarını sürdürmek. Örneğin bir tarafta Fransız felsefeci Jean Baudrillard diğer tarafta Amerikalı siyaset bilimcisi Francis Fukuyama; bir tarafta ekollülerle diğer tarafta yüzyüzciler. Bu gitgellerin odaklarını ve bu dinamiklerin nasıl normalize edilebileceğini ortaya koyan da bir Fransız felsefeci, Ian Hacking. Aralarındaki bu çekişmenin temelinde yatan ise yöntem farklılığı ve tüm dünya toplulukları tarafından kabul görececek yeni formdaki Batı Uygarlığı’nın öncüsü kim olacak kavgası. Fukuyama 11 Eylül İkiz Kuleler olayı sonrası Avustralya’da verdiği “Tarih Yeniden mi Başladı?” başlıklı konferansta aralarındaki bu çatışmanın nedenini açıkça söylemiştir zaten.

Ö.H. : Sizce köktenci İslam moderniteye bir alternatif değil mi? Zaten savaş açılmış durumda. Fukuyama o konuşmasında; “Bu köktenci İslam ile Batı arasında sürececek bir medeniyetler savaşıdır.” Diyerek 11 Eylül Dünya iş merkezine yapılan saldırı ile bu medeniyetler savaşının başladığını söylüyor.

G.A. : Bununla kalmıyor, Fukuyama savaşın sonucunu da söylüyor; “Modernite dünya politikasında bir denge olarak hükmünü sürdürecektir.” diyor. Savaş diye gösterdikleri Baudrillard simülasyon kuramındaki hiper-gerçek bir durum. Yani köktenci İslam’a karşı gerçeğin yerini almış olan bu sanal savaşı simülakrlarla kazanacaklarından eminler. Kendilerinin kurguladıkları bu savaşı kaybedebilirler mi? Bu sanal savaşla ortaya çıkacak hiper-gerçeklerin Batı Uygarlığı iktidarının yeniden nefes almasını sağlayacağını düşünüyorlar, daha da güçleneceklerini hesaplıyorlar. Böylece Batı Uygarlığı hükümdarlığının geleceği için kabul gördüğü Yeni Dünya Düzeni dedikleri küresel kapitalist sistemin dünyada her yeri saracağından eminler.

Ö.H. : Onlara göre Afganistan da, Ortadoğu da savaş başladığına göre nefes almalarını sağlayacak bu dinamikler ortaya çıkmaya başlamış olmalı.

G.A. : Tabii. Batı’da her şey sorgulanmaya başladı. Akılcılığın girdiği her yeri gözden geçiriyorlar. geçiriyorlar. Modernite için yeni dönüşümler, yeni arayışlar peşindeler. Londra’da savaş karşıtı gösteride 1 milyon kişi Hyde Park’a yürüdü. İngiltere tarihinin en görkemli yürüyüşü diyorlar. Bir festival gibi her kesim vardı. Bu toplumsal dinamiktir. Bu yürüyüşten bir hafta sonra yüzlerce üniversiteli Londra’da LSE’nin tiyatro salonunda büyük bir ilgi ile Ian Hacking’i dinledi. Hacking

onlara ortaya çıkan yeni dinamiklerin normalizasyonu üzerine geliştirdiği teorisini anlattı. Gene o hafta içinde Londra’da düzenlenen bir müzik ödül töreninde ödül alanlar savaşa hayır diye bağıldılar, ama nimetlerinden faydalandıkları uygarlıklarının insanları nasıl aç ve susuz bıraktığı hakkında bir söylemleri yok. İşte Batının simülasyon mekanizmalarını kullanarak kurguladıkları bu sanal medeniyetler savaşının nedeni ortaya çıkan yeni dinamikler çıkartarak bu gerçeklerin üstünü örtmek içindir.

Ö.H. : Çok ilginç bir yaklaşım. Yani siz modernite iktidarına karşı radikal İslam çıkışının hiçbir zaman gerçek bir alternatif, antitez olamayacağını söylüyorsunuz.

G.A. : Bunu İslam diye ayırmak doğru değil. Buna tek tanrılı dinsel karşı çıkış diyelim. Nietzsche’nin modernite ile donatılmış sisteme ve iktidara karşı çıkışın din (burada Nietzsche’nin söylediği Hristiyanlık) ile olmasının sona erdiğini söyleyeli yüz yılı geçti nerdeyse. Hristiyanlık bir zamanlar modernite paradigmaları dayatmalarına en azından etik açıdan karşı çıkıyordu, ondan da vazgeçti ve uzlaştı. Papa İtalyan parlamentosundaki konuşmasında “Avrupa’nın damarlarında Hristiyanlık kanı dolaşır” diyerek bu sanal savaşta yerini alıyor. Sonra da “barışçı” mesajlar yolluyor! Bakın kendilerine postmodern denilen ve dedirten Batılı aydınların ortak söylemlerinde şu da var. “Toplumların evriminde modern doğa bilimleri tarihsel mekanizma olarak rol oynamıştır ve tarihin tek yönde gelişmesine neden olmuştur.” İşte bu söyledikleri tek yönlülüğü oluşturan mekanizmanın kırılması gerekir. Bu da modernite paradigmalarını ret etmek, sonra da bunların yerine kaos kuramını temel alan yeni paradigmalar koymakla olur. Din de tarihi kendine göre tek bir yönde götürmek istediğinden modernite iktidarına karşı çıkmak için tarihin çok yönlü kırılmasında tek tanrılı dinsel söylemlerin yeri olamaz. Nietzsche dinlerin bu kırılmanın dışında kaldığını çok tartışmıştır.

Ö.H. : Tekrar sizin kurama geldik. “İnsani davranışın evrimini, gerçeği kaotik farkındalık olan düzensiz duyarlı simülasyonlarla ortaya çıkacak öngörülmeylemlerle (zuhur) kaotik bir sürece girmesini sağlamak ve tek yönlü ilerleyen tarihin bu kaotik süreçte çatlaması ile insanın sisteme karşı kendiliğinden yeniden özgürleşmesini mümkün kılmak.” Gelecek konuşmamızda kuramınız üzerinde sorularımız olacak.

GEDİZ AKDENİZ’LE SÖYLEYİŞLER – XXII

Özgür Hayat (Ö.H.) : Geçen konuşmamız da kaldığımız yerden devam etsek.

Gediz Akdeniz (G.A.) : Evet. Hangi kamptan olursa olsun kendilerine “soncular” denilen aydınların ortak söylemlerinde şu da var; “Toplumların evriminde modern doğa bilimleri tarihsel mekanizma olarak rol oynamıştır ve tarihin tek yönde gelişmesine neden olmuştur.” demiştik. Bu teşhislerinin doğruluğuna ben karşı çıkmıyorum, ancak ben bu teşhislerine, küreselleşme yanlılarının insani gelişmenin sonu olarak ilân ettikleri yeni dünya düzeni hakimiyetine karşı bu tek tek yönlülüğü oluşturan simülatif mekanizmaların kırılması gerektiğini de ekliyorum. Bu da özellikle simülasyon dünyasındaki simülatör mekanizmalarına yön veren modernite paradigmalarını reddetmek, sonra da bunların yerine kaos temelli yeni paradigmalar koymakla olur. Bunların diğer bir kısmı da (Kıta Avrupa yanlısı) Batı Uygarlığı’nın bir kültür olduğunu ve sonunun geldiği ilân ederken, dört yüz yıllık modernite iktidarı şartlanmasından kurtulamayarak insanın da sonun geldi diyorlar. Çünkü Batı Uygarlığı içinde yetişmiş bir aydın, ne kadar modernite iktidarına karşı çıkarsa çıksın, ne kadar reddederse etsin, ne kadar modernitenin yıkılmasına katkıda bulunabilirse bulunsun, ama insanı yeniden özgürleştirecek yeni bir uygarlığın doğuşunda katkısı olamaz. Moderniteye karşı çıkmak için moderniteyi iyi bilmek gerekir ama bu

modernite ile iktidar olan Batı Uygarlığı'nın yerine yeni bir uygarlığın oluşturmaya yetmez. Kuramıma göre insanın bugün geldiği durumu aşacak olan insan ve insani davranışın simülasyon evreninde kaotik farkındalık gerçekliğinden ortaya çıkanların (zuhurlar) kaotik hareketliliğidir. Bu da Batıda tükenmiştir.

“Dinler de tarihi kendine göre tek bir yönde götürmek istediğinden oluşan bu mekanizmaları kullanmak ve onlara sahip olmak isteyecektir. O nedenle din modernite ile uzlaşmak durumundadır. İktidara karşı çıkmak için tarihin çok yönlü kırılmasında dinsel söylemlerin yeri olamaz. Nietzsche dinlerin bu kırılmanın dışında kaldığını çok önceleri tartışmıştır.”

Ö.H. : Konuşmamızın geçen sayıda yayımlanan bu kısımlarını tekrar özetlemeniz iyi oldu. Alternatif kuramın gerekliliğinin anlaşılmasında faydası olacaktır. Bir de kısaca şunu değinmek istiyorum. Doğadaki karmaşıklıklar arasında uçurumlar var demiştik. Halbuki uzun yıllar yöntembilimciler farklı doğa sistemleri arasında ortak yapılar aradılar durdular.

G.A. : Bakın fizik dünyası için mükemmel çalışan Kuantum fiziği kimyada beklenildiği gibi mükemmel çalışmamaktadır. Çünkü kimyasal olaylar fiziksel olaylara göre daha karmaşıktır. Fizik ile kimyanın arasında bir yerde olan iyonik yapılaşmaları anlamak için, moleküler kimya gibi konularda bilgisayarlarda Kuantum simülasyon modelleri geliştirmeye çalışıyorlar. Daha önce konuşmuştuk. Canlının hücreden, hücrenin molekülden, molekülün atomdan, atomun temel bir parçacıktan daha karmaşık olduğunu anlatmıştık. Ve bu karmaşıklık geçişlerinde derin uçurumlar olduğunu söylemiştik. Feyerabend'in “Yönteme Hayır” kitabında ortaya koyduğu “bilimleri oluşturan olayların, usullerin ve sonuçların hiçbir ortak yapısı yoktur” tezi doğadaki karmaşıklık sıçramalarında daha da anlam kazanmaktadır. Feyerabend bu durumu, “tüm bilimsel etkinlikler için bir takım standartlar ve yapısal unsurlar icat eden ve bunları “Akıl” ya da “Akılcılık’a” başvurarak yetkili kılan bir bilim teorisi, işin içinde bulunmayanları derinden etkileyebilir.” diyerek netleştirmeye çalışmıştır. Bu sıçramaların varlığı, çok önceleri örneğin fiziksel sistemlerle biyoloji arasındaki bilgilenmedeki farklılıkta kendini doğrudan göstermiştir zaten. Fizikte Kopernik devrimi ve biyolojide Darwin devrimi olarak bilinen geniş kapsamlı anlayış değişikliklerinin (paradigmalar) diğer araştırma alanlarına etkileri farklı olmuştur. Bunların diğer alanlarda da yetkili bilim kuramları (paradigma) olup olmadıklarına dair tepkiler farklı olmuştur. Bu sonuç bize, aralarında karmaşıklık farklılıkları olan yapıları anlamada metaforlar yaparak gelişmelerin de mümkün olamayacağını söylemektedir. Fiziğin kendi içinde metaforlar mümkündür. Örneğin atom modeli üzerine ilk teklifler atomu güneş sistemine benzeterek yapılmıştır. İletişim özelliklerini anlamak için ses ışığın iletişimini anlamada çok iyi sonuçlar veren dalga yapısına benzetilmiştir. Doğadaki karmaşıklık olaylarıyla bunları anlamamız bize, farklı karmaşıklık özellikleri olan insani davranışları, sosyal olayları aynı kuramlarla anlamamanın, onlardan aynı yöntemlerle sonuç almanın ve aralarında metaforlar yapmanın doğru olamayacağını söylemektedir.

Ö.H. : Geline bu yaklaşım bir şekilde sosyal olayları çözmede bilinen rasyonalist yöntemlerin yeniden gözden geçirilmesi gerekli demek.

G.A. : Evet. Karmaşıklığın olduğu durumlarda.

Ö.H. : Bilimde farklı alanlarda metafor tartışmaları postmodern bir yaklaşım mı?

G.A. : Metaforun bilimsel fikirlerin gelişmelerine canlılık vermesi açısından önemine inanılmıştır. Bilim tarihi birçok örnekleri ile doludur. Metaforun bilimdeki rolünü ve önemini ortaya koymak

bilim felsefecilerinin ilgi odaklarından biri olmuştur. Metaforun bilim dilindeki kuramsal ve yöntemsel işlevini anlamaya çalışmışlardır. Sonuçta metafor bilim felsefecileri tarafından bilimde temel yapıları ifade etmek için öğretici, eğitici, bilgi verici bir paradigma olarak ele alınmıştır. Bilimde metaforun bize modellerin bilimsel kuramlarla olan ilişkilerinin nasıl çalıştığı hakkında bilgi verdiğini düşünürler ve kuramsal terminolojinin bilim dillerine nasıl girdiğini anlamakta önemli olduğunu söylerler.

Fakat bilim felsefesindeki her bir geleneğin farklı metafor paradigmaları vardır. Yapısalcı, formalist (mantıksal) gelenekte metafor bir bilimsel kuramı sonsuz küçükler matematiği ile sembolik olarak indirgenebilen bir sisteme bağlı olarak göstermektir. Böylece deneyler ve gözlemsel semboller kuramın kelimesi kelimesine dilini oluştururlar. Bu dil bütüne gitmeyi yorumlar. Bunlar preparat gibidirler, ekonomik olurlar, ama epistemolojik değerleri yoktur. Son yıllarda yapısalcı olmayan, göreceliği öne çıkartan bilim felsefecileri metafor için yukarıda anlatmaya çalıştıklarıma eleştiriler getirmeye başlamışlardır. Bunlar Metaforun farklı farklı paradigmaya bağlı özellikleri olabileceğini söylemektedirler.

Ö.H. : Söyleyişimiz için ayrılan yer doldu. Devamını gelecek sayıda yayımlamaya çalışacağız.

GEDİZ AKDENİZ'LE SÖYLEYİŞLER – XXIII-XXVI

Özgür Hayat (Ö.H.) : Fiziksel olaylardan daha karmaşık dediğiniz kimyasal olaylardan bahsetsek biraz.

Gediz Akdeniz (G.A.) : Fiziksel ve kimyasal olayları açıklamak için insanoğlu gördüklerine dayanan, “akıl” ya da “akılcılık” a başvurarak, bilgi teorilerini etkin kılmıştır. Fakat fizik ve kimya için yetkili kılınan bu teoriler, kimyasal ve fiziksel olayların birbirine karıştığı yerlerde, örneğin moleküler kimyada, iyon fiziğinde aciz kaldığı görülmüştür. Bu neden ile bu yerlerdeki yetki bilim teorilerinde olamamıştır. Yetki artık hızlı ve güçlü bilgisayarlarda yapılan simülasyon deneylerinin elindedir şimdi. Moderniteyi oluşturan yöntembilimde, fizikten kimyaya geçişte ortaya çıkan bu kırılmadan şunu anlıyoruz. Fiziksel ve kimyasal olaylara karşı insanoğlu yetkili kıldığı teoriler aynı öngörme duyarlılığına sahip değildir ve/veya fiziksel olaylarla kimyasal olayların karmaşıklık özellikleri insanoğlunun duyumsamasında bir birlerinden farklı olarak ortaya çıkar ve bu karmaşıklık özellikleri arasında (sonsuz bir duvar veya sonsuz bir kuyu) bir sıçrama vardır. Bu durumda karmaşıklığı bir paradigma olarak ele alma durumundayız. Bu paradigmanın Feyerabend’in *Yönteme Hayır* kitabında ortaya koyduğu “bilimleri oluşturan olayların, usullerin ve sonuçların hiçbir ortak yapısı yoktur” tezini de doğruladığını söyleyebiliriz. Bu sonuçlar bize aralarında karmaşıklık farklılıkları olan yapıları anlamada, karmaşıklık hiyerarşisinde art arda gelmiş olsalar bile, metafor yapmanın mümkün olamayacağını da söylemektedir.

Ö.H. : Buna benzer bir durum fiziğin kendi içinde de var galiba? Önceki konuşmalarımızın birinde kısaca değinmiştiniz.

G.A. : Şimdi bunu biraz farklı konuşalım. Doğadaki dört etkileşmenin üçünde (elektromagnetik, zayıf ve kuvvetli) birlikte yetkili olan kuvantalaştırma ve koordinat dönüşümleri büyük patlamanın sonrasındaki çok çok kısa bir zaman sürecinde bir birlerine ters düşmektedirler ve çekim kuvveti kuvantize edilememektedir. Bu da doğadaki dört etkileşmenin yetkili kozmolojik standart modele (Big Bang kuramı) göre o anda bir arada olmalarına karşın bunları tek bir etkileşme altında birleştirmemizi engellemektedir. İnsanoğlunun doğru gördüğüne inandığı görgül temellere

dayanarak “akılcılığa” başvurarak geliştirdiği bu yetkili fizik teorileri büyük patlama sonrası milyarda, milyarda bir saniye gibi çok kısa Planck zaman süresi içinde bile olsa bir birlerini tanımaktadırlar.

Ö.H. : Burada araya girmek istiyorum. Standart Kozmolojik Model, Planck zamanı gibi şeyler dediniz. Okuyucularımız arasında bunlara uzak olanlar olabilir. Tabii bunları çok geniş konuşamayız. Ama bunlarla ilgili Türkçe bir yayın varsa bunu burada okuyucularımıza önerelim derim.

G.A. : TÜBİTAK yayınlarından çıkmış olan S. Weinberg’in *İlk Üç Dakika* kitabını öneririm. Kitabı, bu konulara çok hakim olan Zekeriya Aydın’ın çevirmiş olduğunu burada vurgulamam gerekiyor.

Ö.H. : Demek size göre bu yüzden doğadaki bu dört kuvveti tek bir formülde yazamayacak fizikçiler!

G.A. : Bu kendiliğinden kırılma Planck zamanı öncesi ve sonrası evrende farklı yapıda ve özellikle karmaşıklıklar olduğunu bize söyler. Veya insanoğlu geliştirdiği yetkili bilim teorileri ile kendi ortaya koyduğu o an öncesi ve sonrası için farklı duyarlılığa sahip. Karmaşıklık bir paradigma olarak ortaya çıkıp bu kırılma için bunları söylerken, bu kırılma Kuantum fiziği ile nedensellik çerçevesinde “gördüğümüz evren mevcut olmasa da mümkün evrenlerden biri olabilir veya mevcut evrenlerden birini gözlemliyoruz” diye yorumlanır. Newtonsal paradigmaları reddetmeyen yeni paradigmalara oluşmuş Kuantum fiziğinin bu yorumu modernitenini içinde kalır.

Ö.H. : Yani Kuantum fiziği söylemleri veya metaforları postmodern değildir diyorsunuz. Fakat karmaşıklık ise her olayda değişiklik gösteren bir paradigma olarak bilimde postmodern bir karşı çıkıştır diyorsunuz.

G.A. : O yüzden Ortodoks fizikçiler karmaşıklığı ciddiye almazlar. Yukarıda tanımlamaya çalıştığımız karmaşıklık paradigmasının Kuantum fiziği gibi Newtonsal paradigmalara bağlılığı yok tabii: karmaşıklığın bir paradigma olarak ele alınması moderniteye aykırıdır, bu paradigmanın altı boştur ve bilimden bağımsızdır. Bakın atoma içerden Kuantum fiziği ile bakarsınız. Dışardan ise klasik mekanik ile bakarsınız. Her ikisi de kaosa kapalıdır. Yani mekaniktir. Bu kaosa kapalı bakış arasında öyle bir yer vardır ki her ikisi de orada aciz kalır. Bazılarına göre buraya kaos hakimdir. Yani öngörülmezlik hakimdir. Bakın burada aklıma geldi. Klasik mekanikten (makro dünya için) Kuantum mekaniğine (atom dünyası için) aradaki kaosu yok sayarak bu sıçramaya Kuhn paradigma diyor işte. Fizikte işinize gelmeyen yok sayarsınız tabii. Yani burada bana göre Kuhn’un paradigma tanımı sakat. Kaos duyarlı olduğu başlangıç koşullarına göre evrimleşir. Başlangıç ucu kapalıdır. Yani Kuantum fiziği ile atom dünyası hakkında konuşacaklarımız hep eksik kalacaktır. İşte belirsizlik ilkesi burada imdadımıza yetişir. Modernite taraftarı bilim insanları (özellikle Kuantum fiziği ile uğraşanlar) kaosu kendi sınırları içine çekebileceği inancındadır. Kaos kuramı ile karmaşıklığı anlamaya çalışmaktadırlar. O yüzden kaos kuramını kullanırken hükümdarlığından kurtulmak istediğiniz modernite iktidarını farkında olmadan güçlendirebilirsiniz. Karmaşıklığın kaosu aksine başlangıcı diye bir nokta yoktur. Sınırlarını kendi tayin eder. Ortaya çıkanı ise ancak o an geldiğinde öngörebilirsiniz.

Ö.H. : Bir paradigma olarak karmaşıklık için vardığınız bu sonuçların genel bir yorumunu yaparsanız?

G.A. : Bir karmaşık sistemden onun arkasından gelen diğer bir karmaşık sisteme geçerken, bu geçiş hakkında bildiklerimiz gerçek olamaz, ancak gerçeğin yerine geçmiş olan sanal hiper-gerçekler olabilir. Sonra şunu çok önemli görüyorum. Karmaşıklık her yerde var. Karmaşıklıkta bu sıçramaların varlığı yetkili bilgi kuramlarında da kendini göstermektedir. Bu yorum psikoloji, ekonomi, siyaset, toplumsal olaylar , teknoloji , iletişim için de geçerlidir. Karmaşıklığın olduğu yapay olaylar için de geçerlidir. Doğadaki karmaşıklık olayları ile bunları anlamamız bize, farklı karmaşıklık özellikleri olan insani davranışları, toplum yapılarını, sosyal olayları aynı kuramlarla anlamamızın, onlardan aynı yöntemlerle sonuç almanın ve aralarında metoforlar yapmanın doğru olmayacağını söylemektedir. İşte bu noktada karmaşıklık bir paradigmadır. Karmaşıklığın bir paradigma olarak kullanıldığı bu yaklaşım için, bu “postmodern bilime” girer, buna yeni fizik denilmesi de yanlış olmayabilir.

Ö.H. : O zaman fizik kimya gibi iyi bildiğimizi söyleyebileceğimiz modern doğa bilimlerinde karmaşıklığın bir paradigma olarak özelliklerini saptayıp, karmaşıklığın ortaya çıktığı diğer olaylarda da bunu kullanarak teoriler geliştirebiliriz diyorsunuz. Bu yaklaşım da bir doğrusal olmayan bilim (Non-linear Science) postmodern bilim söylemi oluyor. Peki sosyal sistemlerde bunlar neredeler?

G.A. : Karmaşıklık ise ne bir metodolojidir ne de aletler, aygıtlar cümlesidir. Karmaşıklık yeni bir dil sunmaktadır. Karmaşıklık bilimi ile evrenin bir canlı gibi karmaşık olduğunu inkâr etmenin sonu gelmiştir. Bunu doğrusalcı akılla geliştirdikleri uygarlıklarının modern bilimleri de söylemektedir. Bu korkuyla modernite iktidarlara ile gizlice uzlaşmış olan din iktidarlara şimdi hangi gölün kenarında hangi kutsal kitapları yakacaktır? Uygarlıklarını korumak, değişimi engellemek için Fırat ve Dicle’den daha ne kadar kan akıtacaklardır? Daha ne kadar çocuğu babasız, annesiz bırakacaklardır. “Da Vinci’nin Şifresi” kutsal kase kurgusu ile insan oğlunun akli daha ne kadar çelinebilecektir?

Bu yeni dile göre ister fiziksel olsun, ister biyolojiksel olsun, ister insani olsun, ister sosyal olsun bir karmaşık olayın kökü parabolistiktir, karmaşık olaylar ancak problemsel olarak determinist bir yasaya indirgenebilirler. Bu dilin amacı karmaşıklıklardan düzenlere nasıl geçildiğini ve düzenler öncesi mevcut olan karmaşıklığın nasıl özellikleri olduğunu anlamaktır. Bu dille yeni arayışlar fiziksel bilimler, hayat bilimleri, ekonomi yanı sıra, sosyal bilimlere, sanat anlayışına, idarecilik (işletme) ve örgütlenme bilimlerine kadar bulaşmış durumdadır.

Sosyal sistemler karmaşıktır. Elemanları kültürel bir varlık olan insanın davranış dinamikleri ile oluşmuş çeşitli boyutta ve özellikte topluluklardır, kurumlardır, organizasyonlardır, örgütlerdir, gruplardır, platformlardır ve insan sistemleridir. Kültürel bir varlık olarak bireylerdir. Her karmaşık sistem gibi sosyal sistemler de bölünemez ve parçalarına ayrılmaz, elemanları normalize edilemez, sıralanamaz, elemanları arasında oran orantı, büyük küçük, önemli önemsiz gibi ayrımlar yoktur. Ama bu sistemlerde epistemolojik ve metaforik kritikler ve sorgulamalar mevcuttur. Sosyal sistemler lineer olmayan sistemlerdir, yaklaşıklıkla bile olsa mekanikçi anlayıştaki lineer olmayan modeller gibi lineer bir forma sokulamazlar.

Bu sistemlerde karmaşıklık için gerekli olan elemanlar arasında bağlantılı, ilişkili ve etkileşmeli olmanın anlamı, sistemdeki her hangi bir bireyin, bir grubun, bir örgütün veya herhangi bir alt insan sisteminin en az iki elemanın kendiliğinden aralarında her hangi bir kararı vererek, bilgi alışverişinde bulunmaları ve aralarında örgütlenmeleridir. Ortaya çıkabilecek bu dolanmışlıklar diğer siyasi, ekonomik, toplumsal, kültürel ve iletişimsel coğrafyada ilişkili olduğu insanları, grupları, örgütleri etkiler ve bu etkilemeler tek biçim ve eşit şekilde dağılmamıştır ve zamanla da değişir. Bu şekilde ortaya çıkacak karmaşıklıktan sosyal sistemin kendisini de etkilenerek

yenilenecek, değişime uğrayacak ve evrimleşecektir. Yani sosyal sistemler doğal hayattan daha da karmaşık sistemdirler.

Ekosistemler de karmaşıklık özelliklerine sahip sistemlerdir. Ekosistemlerde gördüğümüz karmaşıklık içindeki düzen ve uyumluluk canlı türlerin çeşitliliğine ve kendi aralarındaki organizasyonuna dayanır. Bir ekosistem kendine başına değildir ve çevresi ile vardır. Ekosistemi oluşturan elemanlar bütünseldir, birbirleri ile etkileşirler, birbirleri ile bilgi alışverişinde bulunurlar. Ekosistemdeki iki eleman, örneğin av ile avcı özelliğine sahip iki hayvan arasındaki etkileşimden ekosistemdeki bırakalım bitki türlerini bir yana diğer hayvan türlerinin etkilenmesi bile farklı farklı olur. Bu özelliklerinden dolayı ekosistemler bulundukları çevreye, veya çevrenin bir kısmına veya değişmekte olan çevreye uyulanabilen ve değişebilen sistemlerdir. Ama öyle ekosistemler olabilir ki kendi içinde uyumlu olmalarına karşın çevreye uyamazlar. Veya ekosisteme yapılacak bir dış müdahale veya elemanlarından birinin sistemin düzene gidişine uygun olmayan kendiliğinden düzensiz bir hareket içine girmesi bu düzene gidişi bozabilir, bu şekilde ortaya çıkacak kaos sonrası sistem yeni bir düzen arayışına girer. Yani ekosistemler karmaşık gelişen, kendiliğinden değişen, evrimleşen sistemlerdir. Bu özelliklerinden dolayı bu sistemlerin simülasyon net-workları insani sistemlere uygulanmaya çalışılmaktadır.

Ö.H. : Yani karmaşıklık modern bilim dünyası için sapkın bir paradigmadır.

G.A. : Her ne kadar düzenler öncesi karmaşıklıklardaki bu sırları arayanlara uzun yıllar bilimin sapkınları denmiş ise de, akademilerinin kapılarını kapatmışlarsa da, bu sırlarla dünyaya yeni yolda baktığımızda aklın modernite iktidarı kalelerini bir bir kaybedecek, ve insan yeniden özgürleşecektir. Biz kuramımızda karmaşık sosyal sistemlerin iç dinamiğini anlamada kendiliğinden ortaya çıkan düzensiz duyarlı insani davranışlar dinamiklerini önemsiyoruz. Bunların simülasyonlarının oluşturabileceği iktidar(lar) karşıtı kendiliğinden örgütlenmeleri incelemek için bir kuram öneriyoruz.

Sosyal sistemlerde kaotik farkındalık gerçekler ağının düzensiz duyarlı insani davranışları dinamiğini ördüğünü düşünerek, kuramımızda doğada mevcut olan kaotik farkındalık çukurlarında kendiliğinden simülasyon özelliklerini analogi ve metafor yaparak sosyal sistemlerde bir paradigma (karmaşıklık paradigması) olarak ele alıyoruz.

Her şeyden önce kuramımızı sosyal sistemler üzerine düşünürken analitikçi ve Kartezyen düşünce iktidarlarının (modernite) prangalarından özgürleşmiş olmanın nedenselliğini ortaya koymada bizlere yardımcı olabileceğini düşünüyoruz. Bu kuramla sosyal sistemlerin gelişmesinin, değişmesinin ve evrimleşmesinin üzerine modeller geliştirmenin önünü açmayı amaçlıyoruz. Ayrıca bu kuramla özgürleşme yolları arayışları Batı Uygarlığı'nın iktidarı için geliştirdiği küresel simülasyon dayatmalarını boşa çıkartmada ve ötekiler için geliştirdikleri yerel simülasyon mekanizmalarını aşmada yeni felsefeler ortaya koymanın, yeni kültür ve sanat dönüşümleri ve metaforları başlatmanın başlangıcına katkıda bulunabileceğine inanıyoruz.

Günümüzde insani davranışların dinamiği çok artmış ve sosyal sistemlerin gelişmesinde, değişiminde ve evrimleşmesinde özellikle düzensiz insani davranışlar çok önem kazanmaya başlamıştır. İnsani davranışlar dinamiği ile oluşmuş sistemler hakkında öngörülerde bulunmanın ilerleme ve modernite paradigmaları ile geliştirilmiş ve standartlaştırılmış bilgi teorilerinin yetkisinde olmadığının bilincine varmış bulunuyoruz.

Sosyal sistemlerin karmaşık yapısından kendiliğinden ortaya çıkan simülasyonlarla veya sistemin iktidarlardan geliştirilmiş eğitim, medya gibi küresel simülasyon mekanizmaları ile üremiş

üremiş (sistem için bozuk yapımlar) olan duyarlı düzensiz davranışlara sahip insanların bu sistemlerin karmaşık gelişmesine, değişmesine, evrimleşmesine neden olduğunu ortaya koyabilecek koyabilecek ve nasıl olduğunu yanıtlayabilecek bir kuram arama çabasında olmanın bile önemi ortadadır. Temellerini atma arayış içinde olduğumuz bu kuramın dili yukarıda anlatmaya çalıştığımız nedenler ile yeni bir dil olarak geliştirilmeye başlanan karmaşıklık dili olacaktır. Bu kuram en azından insan davranışları dinamiği ile oluşmuş bu sistemler üzerine konuşurken, düşünürken, modeller ortaya koyarken veya bu sistemler için üretilmiş yapıtları analiz ederken analitikçi ve kartezyenci düşünce iktidarlarının (modernite) prangalarından özgürleşmiş olmanın nedenselliğini ortaya koymada bizlere yardımcı olabilir.

G.A. : Karmaşıklığın bu şekilde bir paradigma olarak kullanılmasının, özellikle dünyamızın bugün geldiği yeni durumunda insani davranışın evrimini, toplumların düzensiz dinamiklerini, özellikle Batı dışındaki düzensiz toplum yapılaşmalarını anlamak, batının modernleşmemiş dediği, ve bu konuda teoriler geliştirmek için çok önemli olduğunu düşünüyorum. Bu teoriler modernite tarafından bu konularda geliştirilmiş ve Batı Uygarlığı dışındaki oluşumlara dayatılmış tezleri yürütebilir. Fukuyama'nın tarihin sonunu ilân eden teorisine veya Huntigton'ın 11 Eylül medeniyetlerin çatışması teorisine antitez olarak örneğin.

Ö.H. : Batı dışındaki düzensiz toplum yapılaşmaları ne demek?

G.A. : Batılılar buna uygarlıklarının ötekisi diyorlar: Uzlaşmacı olmayanlar, kalkınmacı olmayanlar, demokratik olmayanlar, modernleşmeci olmayanlar diyorlar. Yani vahşiler; çatışmacı, anti-modern, otoriter falan. Kendilerine göre “Öteki” kimliklerini kurguluyorlar. Sonrada yok ediyorlar. Kızıldillerileri yok ettikleri gibi. Şimdi de Mezopotamya halklarını yok ediyorlar. Yeni Dünya Düzeni için önceden öngörülebilecek bir güvenlik sistemi (Büyük Ortadoğu Projesi) oluşturulmasına karar verilmiş ve uygulamaya geçilmiştir. Çünkü duyarlı düzensiz dinamik haldeki toplum ve kültür hareketlenmeleri bunlar için en büyük tehlikedir. Sanal kurgularla yaşadıklarından ve iktidarlarını bu mekanizmalarla götördüklerinden, düzensiz duyarlı dinamiklerle (kaotik farkındalık) kendiliğinden oluşan gerçek kurgulardan birinin ürünü onların bu acımasız uygarlığına son verebilir. O yüzden Ötekileri yok etmeden önce modernite programları ile düzenli hale getiriyorlar. O yüzden onların düzenli, özellikle düzenli duyarlı, program dayatmalarından uzak durmak gerekir. Saddam'ın ilk önce düzensiz duyarlı dinamikleri olan Mezopotamya halklarına ve aydınlarına onları düzeltmek için neler yaptığını, yıllar sonra da düzenli muhafızlarının ve onların medya önünde düzenli basın bildirileri okuyan düzenli komutanlarının ne durumlara düştüğünü gördünüz. Bunu iyi anlamak ve değerlendirmek lazımdır. Ben düzensiz duyarlı insan davranışları üzerine bir kuram geliştirmeye çalışıyorum. Bu teorinin siyasi pratiklerini siyaset bilimcileri yapmalı. Ama bu temel teorileri anlamadan da, öyle atıp tutmamak, gazetedeki köşelerinden yazıp çizmemek, hele hele komplo teorileri ile ülkenin insanları ile oynamamak gerekir. Bizim kendi konumuza dönelim.

Ö.H. : Kimlere mesaj gönderdiğinizi anlıyoruz. Küresel iktidarlara modernitenin dışında duran ve simülasyon evreninde öngörülmeyenlere neden olacak yeni paradigmalara dayanan teorilerle ancak karşı çıkılabilir diyorsunuz. Bu teorilerle geliştirilecek aktivist pratiklilerle kapitalist küreselleşmeye karşı durulur diyorsunuz.

G.A. : Bu “tehlikeli bölge” Ortadoğu için, Jean Baudrillard'ın simülasyon kuramına dayanarak demesi ile kendileri için “evrensel strateji adı altında inanılmaz bir önlem ve caydırma stratejisi

güdülmelidir.” Baudrillard “Olay’a İlişkin ve Sanal” başlıklı 30 Nisan 2004 tarihli İstanbul konuşmasında bu konuda şöyle devam eder;²⁵

“Steven Spielberg’in *Minority Report* filminde böyle bir öykü sunulmaktadır. Filmde yakın bir gelecekte işlenebilecek suçları önceden tespit edebilen ön sezilere sahip beyinler aracılığıyla suçluyu, suçu işlemeyen yakalayıp etkisiz hale getiren komandolar vardır. Irak Savaşı’nın senaryosu da bundan farklı değildir. Henüz gerçekleşmemiş bir eylem, yani Saddam’ın kitle imha silahlarını kullanma iddiası bahane edilerek suç, daha kuluçka aşamasındayken saf dışı edilmeye çalışılmaktadır. Pek tabii burada sorun, suçun gerçekten işlenip işlenmeyeceğini tespit etmektir. Ancak bunu hiçbir zaman öğrenemeyeceğiz. Önemli olan suçun gerçek anlamda cezalandırılmış olmasıdır.”

Düzensiz duyarlı insani davranışlar dinamiği (DDİDD) kuramının Baudrillard’ın ekonomik ve sosyal gerçekler üstüne kurduğu simülasyon kuramı çerçevesinde Irak Savaşı için yukarıdaki değerlendirmesini kapsayarak aştığını söyleyebiliriz. Bu geldiğimiz sonuç hakkında Baudrillard’ın düşüncelerini öğrenmek için İstanbul konuşmasında kendisine aşağıdaki soruyu sormuştuk.²⁶

“Sayın Profesör. Sizin simülasyon kuramınızla fizikçilerin yaptığı simülasyon kuramı arasında bir benzerlik var. Ben buna bir de karmaşıklık eklemek istiyorum. Burada simülasyon kendi kendine oluşuyor ve öngörülmez olaylar oluşuyor. Şimdi Irak Savaşı’na karmaşıklık paradigmasıyla yaklaşırsak ben bu savaşı, iktidarların yani Batı Uygarlığı’nın orada karmaşıklık sonucu ortaya çıkacak ve onlara alternatif olabilecek bir yeni uygarlığı şimdiden önlemesi teşebbüsü olarak görüyorum. Çünkü oradaki oluşum altyapısı olan, geniş bir kültürü olan, tarih öncesine dayanan ama modernitenin tesiri altına girmemiş bir yapı. Ben Irak müdahalesini, orada (Mezopotamya) oluşabilecek böyle alternatif bir düzeni önceden önleme girişimi olarak (kurama göre) yorumluyorum. Bu yoruma ne dersiniz?”

Baudrillard’ın aşağıdaki değerlendirmesinden sorumuza doyurucu bir yanıt aldığımızı söyleyemeyiz. Bu zaman darlığından sorumuzu tam anlatamamamızdan kaynaklanmış da olabilir. Ancak bu metnin okuyucular için değerlendirmemizi anlaşılır bir duruma getirmiştir diye düşünüyoruz.

“Bilimsel anlamda simülasyondan söz ettiniz. Benim yaptığım çözümleme bilimsel paradigmalara dayanmıyor. Yine de sosyal, ekonomik birçok şeye dayanıyor. Ama bilimsel metafor burada çok önemli. En ileri bilimler dahi bu simülasyon kavramına ulaştılar. Bu konuda çalışmalar yapıyor bildiğim kadarıyla. Bilimin ta sınırlarında bir yerlerde ise insan paradigmasının karmaşıklığı, politik, ekonomik, medyatik ilişkiler, bilimsel paradigmaya tekabül etmiyor tabii ki. Biz de sürekli olarak bu karar verilemeyen ile karşılaşyoruz. Simülasyon modeller üretiyor tabii. Irak’taki savaş için bu böyle, başka şeyler için de geçerli. Artık nesnel göndereni yok gerçekliğe. Bir çeşit hiper-gerçeklik oluşturuluyor. Sorunun diğer bölümü çok karmaşık. Simülasyon bir sahtecilik bir yalan anlamında değil. Peki ne, bu sentez etkisine direnebilir? Evet, belki her kültür bu soruyu kendi kendine sorabilir. Bizim Batılı kültürümüzde bir hegemonya olmasa bile bir model hakimiyeti var. Belki başka kültürlerde bu olayların vuku bulmasında bir modelin önceliği mevcut değil, bu da o kültürün canlı bir özelliği. Tabii herkes buna direnip direnemeyeceğini kendisi bilecek. Ama tabii ki simülasyon sanal olarak bugün kültürlerin tümüne uygulanabilir. Çünkü bu kültürlerin hepsi sömürgecilikle veya sömürgecilik olmaksızın bir bilgisayar sistemine bağlandı ve hiç kimse

²⁵Jean Baudrillard ile Söyleşi, Davetsiz Misafir Dergisi (3 Ocak 2007) <https://davetsizmisafir.org/2007/01/03/jean-baudrillard-saygiyla-aniyoruz/#more-3582>
²⁶<https://davetsizmisafir.org/2007/01/03/jean-baudrillard-saygiyla-aniyoruz/#more-3582>

²⁶ Davetsiz Misafir Dergisi’nin Bahar 2004 sayısında yayımlanan özgün çeviri metninden alıntı yapıyoruz.

enformasyon ve iletişim konusundaki birtakım teknik sorunlar dışında bundan kaçamıyor. Acaba kültürler içinde bireyler bir egemenlik, bir özerklik sürdürebilirler mi? Böyle olabileceğini umut ediyoruz ama şunu söylemek gerekir ki bunu ölçebilmek çok zor. Bugün birtakım otantik kültürler için, yerli kültürleri için bile göstergeler oldukça çelişkili olmaktadır; çünkü bu simülasyon kümesine onlar da katılıyorlar. Benim gerçekten şahsi bir cevabım yok bu konuda.”

Baudrillard’ın İstanbul konuşmasından da dinlediğimiz gibi simülasyon kuramı Irak Savaşı’nı değerlendirmede yersiz değildir, ancak sorumuza verdiği yanıttan anladığımız insan paradigması karmaşıklığında kendiliğinden simülasyonların oluşabileceğini kendi de kabul etmekte ve bu durumda ancak gerçekler üzerine kurulabileceği simülasyon kuramının yetersizliğini vurgulamaktadır. Bu durumlarda, örneğin Irak olayında olduğu gibi, simülasyon kuramının bu yetersizliğini DDİDD kuramımızın kaotik farkındalık gerçeği ile azaltılabileceğini düşünüyoruz. Şöyle ki;

Ortadoğu, özellikle Mezopotamya bölgesi “modernleşmemiş halkları”ile Batı Uygarlığı’nın evrenselliğine son verebilecek yeni bir uygarlığın kendiliğinden ortaya çıkması için gerekli tarih öncesi birikime ve modernitenin reddettiği istenen karmaşıklık özelliklerine(kaotik farkındalık gerçekleri) sahip bir bölgedir. Canlı bir varlık gibidir. İçinde Hermetik sırları saklayan bir Bruno evrenidir. Kökleri büyümlü Gılgamış Destanı’ndan gelen bu kaotik gerçekler, bu Baudrillard’ın kuramının aksine simülasyon evreninde düzensiz duyarlı simülasyonlar oluşturmaktadır. Bu simülasyonların öngörülmeyen kendiliğinden örgütlenmelere, toplumda ve insana kültürel evrime neden olabilecekler ortaya çıkartabilir (zuhur). İşte Ortadoğu’da ortaya çıkabilecek bu değişimleri (zuhur) öngöremeyen Yeni Dünya Düzeni’nin mühendisleri medeniyetler çatışması projelerini hazırlamışlardır. Steven Spielberg’in *Minority Report* filminin öyküsü bu senaryolarının basit bir simülasyon modellemesidir. Bu model bir zamanlar (2000 yıl kadar önce) hahamların iktidarına son verecek değişimi engellemek için belli yaştaki çocukların kesilmesi gerçeği üzerine kurulmuştur.

Ama DDİDD kuramıyla geliştirilebilecek pratiklerle moderniteyle doğrusal yönelen sisteminin dışında özellikle bu bölgede ortaya çıkabilecek zuhurlar sayesinde yaşam için çözümler üretebiliriz. Tarihin sonu diyen Batı Uygarlığı iktidarını bozguna uğratabiliriz. Özgürleşebiliriz. Evrimleşebiliriz. Yani yeniden insan olabiliriz.

Ö.H. : Siz de teorinizi bu sistem dışı düzensiz duyarlı dinamik yapılaşmalar, yani düzensiz duyarlı insan davranışları üzerine kuruyorsunuz değil mi? Tekrar sormak istiyorum. Sizin kuramınıza göre sistemin dışında olmak, sistemin dışındaki düzensiz duyarlı dinamikler(kaotik farkındalık gerçekleri) ne demek? İsterseniz bunu gelecek söyleyişimize bırakalım.

GEDİZ AKDENİZ’LE SÖYLEYİŞLER – XXVII

Özgür Hayat (Ö.H.) : Daha önce konuştuklarımızın dışında bugün kuramınızla ilgili ne ekleyebilirsiniz?

Gediz Akdeniz (G.A.) : Müsaadenizle yeri gelmişken şunu eklemek istiyorum. , neo-liberal politik politik yazıları yanında Kuantum fizikinden tutun fraktal geometriye kadar ilginç yazılar yazan bir gazeteciye “derinlik” duygusu yaratan, fırtınası hâlâ süren *Matrix Reloaded* hakkında bir şeyler söyleyebiliriz. Bunun için bize göre “Sinemanın görsel anlamına yepyeni katkılar getirmiş olan ve görsel bir şölen içinde hoşça vakit geçireceğiniz” filmin konusuna ve “sağa sola başarıyla serpiştirilmiş felsefesine” girmeye bile gerek yok. Filmde geçen Matrix kurgusu yukarıda kısaca

Açıklamalı [Y2]: ???

söylediklerimizin tersi yönde bir kurgulamadır. Yani modernite (öncesi Hristiyanlık) gerçek ilerlemeci simülasyon mekanizmaları üzerine monte ettikleri “kusurluluğu keşfedilmiş” iktidarlarının hiper-gerçek son insanını yaşatabilmek için, Ötekiler için değil bu kez “özgürlük savaşçıları” dedikleri “Kendileri” için yapmış oldukları bir kurgudur. Benim üzerinde çalıştığım modernite gerçekliğini ret eden kuramlar gibi arayışlarla, Batı Uygarlığının Ötekileri için yaptıkları yaptıkları kurguların yanında “Kendileri” için yaptıkları uygarlıklarını sorguluyormuş gibi kurguları da anlamsızlaştırmalıyız. Böylece onların Matrix kurgularla oluşturmaya çalıştıkları gelecek sistemleri dışında bir şekilde kalabilecek ve bir türlü analitik olarak normalleştiremedikleri düzensiz duyarlı dinamikleri ve metaforları değerlendirebiliriz. Gerçekleri kaotik farkındalık olan insani davranışın duyarlı düzensiz hareketlenmeleriyle Ötekileri yok etmelerini engelleme yanında Kendilerini kurtaracak rasyonalizmi sorguluyormuş gibi simülasyon evreninde düzenli duyarlı simülasyonların ürünü olan sanal kahramanlar çıkartmalarının önüne geçmeliyiz.

Açıklamalı [Y3]: ???

Sistemin her yerini saracak Matrixleri ile bizleri kodlamasına, özgürlüğümüzü güven altına almasına karşı simülasyon evreninde düzensiz duyarlı insani davranışların dinamiklerinin (zuhurlar) ortaya çıkmasını sağlamak gerekir. Bu zuhurlar ancak dünyamızı yağmalamak isteyen iktidarların öngörmesi ve Ötekiler ve Kendileri için kurgular yapması engellenebilir. Yoksa Matrixlerle kaybedilmeye çalışılan Fukuyama’nın tanımladığı tek yönlü Yeni Dünya Düzenine ilerleyen tarihi, kaotik bir sürece sokamazsınız, Huntington’un tanımladığı insanlığın evrimini engelleyen medeniyetler savaşı kurgusunu bozamazsınız. O zaman kitlenmiş modern benliklerini yenileyecek ve uygarlıklarını tekrardan güçlendirecek düzenli salınmalar yapan dinamikler geliştirmek için Kendilerine göre Ötekiler oluşturmaya, zuhurları önceden yok etmek için sanal savaşlar çıkartmaya devam edeceklerdir.

Ö.H. : İnsanlığı bugünkü süreçten kurtaracak yolu gösterdiğinizizi iddia ettiğiniz teorinizi biraz daha anlıyorum. Kuramınızı karmaşıklık paradigması ile belirlenen kaotik farkındalık gerçekliğinin düzensiz duyarlı simülasyonlarından ortaya çıkacak öngörülmeyen zuhurlar üzerine koyuyorsunuz. Yarın devam edelim.

GEDİZ AKDENİZ’LE SÖYLEYİŞLER – XXVIII

Özgür Hayat (Ö.H.) : Düzensiz duyarlı insani davranışların özgürleşmede, insanlığın evriminde önemli olduğunu, ayrıca bunların Batı Uygarlığı’nın yeni dünya düzeni iktidarına gidebilmek için geliştirdiği gerçeklerle gerçeküstü arasında gidip gelen simülasyon dinamiklerini bozacağını söylüyorsunuz. Kuramınızla karmaşıklığı gerçekliği kaotik farkındalık olan düzensiz duyarlı insani hareketlerin dinamiğini (zuhurlar) anlamada bir paradigma olarak koymaya çalışıyorsunuz. Batı’nın simülasyon evrenindeki modernite gerçekli programlarını da kendileri ve ötekileri için geliştirdiği sanal kurgular olarak ikiye ayırıyorsunuz. Bu gidip gelmeler döngü olarak Nietzsche felsefesinde de vardı. 41 yaşındayken veremden ölen Kafka’nın kendi yaşamında vardı. Bu varlıkla hiçlik arasında gidip gelen nihilist felsefede var. Ölümle ölümsüzlük arasında gidip gelen Sartre da vardı.

Gediz Akdeniz (G.A.) : Bunlar hep modernite gerçekli gidip gelmelerdir, modern doğa bilimlerinin bilimlerinin tarihi yönlendirmesine karşı çıkmaya cesaret edememiş varolma arayışlarıdır. Örneğin Nietzsche bu gidip gelmeler döngüsünde bilinmesi gerekmeyen bir şeylerin değiştiğini söyler. Bu gizem (entropi) tekrarlanmaya engel değildir. Yaşam ancak bu döngülerle sonsuza kadar sürebilir ama tekrarlanmanın iktidarı kaçınılmazdır. Ne kadar cambaz (Zerdüşt) olsanız da sizi bir gün kendisine köle yapar. Prag’ın tepelerindeki çamlıktan Şato’ya inen Kafka’nın insanlığın nasıl insanlıktan çıkacağı üzerine öngörmeleri bir böceğe dönüşümde saklıydı. Sartre’nın ise dilindeydi

ölüm ile ölümsüzlük arasındaki gidip gelmeler. Onun için, bu düşünceler her ne kadar anarşist görünümlü olsalar da hiper-gerçek iktidarlara karşı bir değişimi, yani insanlığı Batı Uygarlığı hegemonyasından kurtaracak bir devrimi ortaya koyamamışlardır. Çünkü bu gidip gelmelerin dinamiği modernite tarafından kendiliğinden normalize edilirler. Foucault bu düşüncelerin ucudur ama açık ucu olması mümkün değildir. Bilginin arkeolojisini yaparak okulluklukla yüz yüzecek arasında gidip gelmeyi önermiştir. Karmaşıklık bir paradigma olarak klasik anarşi ideolojisinin de destek aldığı 15. yüzyıl Avrupa'sında teorik paradigmalara ve söylemlerle başlayan indirgemeci düşünce ile taban tabana zıttır. Örneğin "yeşil anarşist" teori aksine özgürleşmeye teknolojileri yıkma yolu ile gitmek ve sürdürülebilirliği savunmak başlangıç koşullarına duyarsız hareketler olduğundan, ancak Batı Uygarlığı iktidarına alternatif bir arayışı olur.

Son yüz yılda Batı Uygarlığı içinde kırılmaları, kopmaları, değişmeyi ve dönüşümü de barındıran bu gidip gelmeler dinamikleri üzerinde yaşamaya, ayakta kalmaya çalışmıştır. Şimdi de bunları elindeki iletişim teknolojisi kullanarak simülasyon programları ve kurgular ile küresel yapıda yapmaya çalışmaktadırlar. Modern olanlarla vahşi olanlar arasında Ötekiler için kurguladıkları sanal medeniyetler savaşı (Avatar). Kendileri için ise sanal ötesi hiper-gerçek *Matrix* filmleri. Bu gidip gelmeler *Matrix*'de olduğu gibi çok periyotlu da olabilirler. 11 Eylül ikiz kuleler olayında olduğu gibi kaotik görünümlü de olabilir. Bu bizi şaşırtmalı. Bunlar gerçekte normalize edilmişlerdir ve kontrol altındadırlar.

Ö.H. : Yani düzensiz duyarlı dinamiklerde bu gidip gelmeler yoktur. Bu yüzden normalize edilemezler.

G.A. : Evet. Aynı zamanda aralarında toplanamazlar.

Ö.H. : Siz Londra'da yapılan savaş karşıtı yürüyüşü Londra entelijansiyasına, yani Batı Uygarlığı'na nefes veren bir gidip gelme, yani Batı'daki diğer protest hareketler gibi normalize bir hareket olarak görüyorsunuz.

G.A. : Küreselleşmeye karşı basit yapı fakat insanlığın duyarlı olabileceği normalize edilemez bir düzensiz duyarlı hareket bir kelebek etkisi gibi yüz binlerce insanın Londra'da yürütmesinden daha önemli olabilir.

Ö.H. : İnsanlığın duyarlı olabileceği bu düzensiz hareketler bireysel hareketlerde olabilirler, otonom komün hareketlerde olabilirler diyorsunuz. Foça'da kaybolan Foça Karası üzümlünü yeniden yaşama döndürme çabalarında olan Foça Karası grubuna çok önem veriyorsunuz, bu çabaları bir nostalji olarak görmüyor musunuz?

G.A. : Bu tip çabalara "Fukuyama'ya İnat Yeni Mitolojiler" diyorum. Foça Karası Homeros'un Odyssea destanındaki altın postun bir arayışıdır. Burada altın post yeniden özgürleşmedir. İnsanlığın evrimidir. Bu Foça Karası yolculuğunun bizleri nerelere çıkartıp çıkartamayacağını kimse öngöremez. Tabii buradaki Fukuyama bir semboldür. Fukuyama iktidarda olabilir, sistemde olabilir, sokağınızı haraca bağlayan bir çetede olabilir. Mitoloji ise Foça Karası yanından sokağınızda kendince yaşayan bir sokak köpeği de olabilir.

Ö.H. : O zaman geçenlerde Beyoğlu'nda açtığımız takas pazarımızda küresel kapitalist sisteme, Fukuyama'ya inat bir yeni mitoloji.

G.A. : Evet.

Ö.H. : Gelecek sayımızda devam edelim.

GEDİZ AKDENİZ'LE SÖYLEYİŞLER – XXIX

Özgür Hayat (Ö.H.) : Şunu anlamadan geçmek istemiyorum. Nietzsche'nin moderniteye karşı çıkışı ile kuramınız arasındaki farkı tam anlamadım.

Gediz Akdeniz (G.A.) : Nietzsche'nin anladığı insani davranışın dinamiğinde bir döngü vardır. Nietzsche bu döngüdeki değişimde özgürleşmenin, yani yeniden doğmanın üst insan tanımıyla anlamını arar. Doğanın iktidarında da bu tekrarlanma vardır. Nevroz da Mezopotamya'da ayakları yere vurarak, ele ele ateşin etrafında dönmek bundandır. Persepolis'teki Zerdüş'tün ayinleri düzenli tekrarlanmaya tapınmadır. Bu hiçbir zaman modern doğa bilimleri ile tarihin oluşu yönünü çevirmez. Modernitenin gelişim eğrisi üzerindedir.

Ö.H. : DDIDD Kuramınıza göre!

G.A. : Kuramla, Nietzsche Torino'da kendini tanrı ilân ettiği gün Piazza Carlo'da atın boynuna sarılıp ağlaması; Nietzsche üst insan kavramının evrensel olmadığını o günde hissetmiş olmasıdır diye açıklanabilir. “Buna itiraz edeceklerin, “Nietzsche bir atın kırbaçlandığını o gün ilk kez mi görüyordu?” sorusuna “evet” yanıtı vermeleri gerekir. Düzensiz duyarlı davranışlar gösteren bir insanda (bu örnekte Nietzsche) bir atın bile o insanın değişiminde ve dönüşümünde sıradan bir insan bir yana, bir üst insan kadar önemli olabileceğini söyler. Zaten Nietzsche'nin de o gün çevresi ile olan ilişkisi karmaşıklaşmış ve atın boynuna sarılarak dönüşmüştür. Bu dönüşüm onun sistemden kurtuluşunu sağlamıştır. Artık sistem için Nietzsche akıl hastanelik bir surece girmiştir. Nietzsche döngüde aradığı hiçliğe doğru yola çıkmıştır.

Ö.H. : Yani Nietzsche'nin bu felsefesi, Fukuyama'nın tezine karşı bir antitez olamaz.

G.A. : Evet.

Ö.H. : Peki Nietzsche'nin takipçisi olduğu söylenen Foucault?

G.A. : Foucault'da da salını vardır. Bir uç modernite, diğer uç ise yüz yüzciliktir. Modernite için bu yüz yüzcilik ötekidir. Kopmayı, kırılmayı, değişmeyi ve dönüşümü barındırır. O yüzden post-modern'dir. Ama sonunda bu da bir salınımdır. Bu nedenle sistem karşı alternatif olamazlar, aksine sistemi kendiliğinden yenileştirirler. O nedenle bu salınımlardan Batı Uygarlığı iktidarı endişe duymaz. Batı Uygarlığının son insanın dışında arayışları yoktur. Ama kuramımız (kaotik farkındalık), Foucault'un Fransız akıl hastaneleri ve hapishaneleri üzerine kurduğu söylemleri gibi, Baudrillard'ın simülasyon kuramı gibi Batı Uygarlığı'nda tarihsel bir bağlama dayanmaz.

Batıda düzensiz duyarlı davranışların hemen hemen nesli tükendiğinden, bu dinamiklerle beslenen DDIDD teorisinin Derrida'nın postyapısal söylemleri gibi Avrupa merkezli olup olamama gibi endişe edeceği bir sorunu da yoktur. Ancak DDIDD teorisinin Derrida'nın postyapısal söylemlerini anlamsızlaştırmak gibi bir arayış içinde olması bile kendini reddetmesi olur.

Ö.H. : Sizin düzensiz duyarlı insani davranış teorinizde (kaotik farkındalık simülasyon veya zuhur kuramınızda) böyle bir salınıma da yer yok. Karmaşıklık ve onun dışı öngörülmezlik!

G.A. : Örneğin, doğum bir karmaşıklık ise, ölüm insanın kaotik yaşamında tek öngörülendir. O yüzden duyarlı bile olsa düzenli olan bir yaşamın anlamı yoktur.

Ö.H. : Sartre'ın felsefesinden çok farklı bu söyledikleriniz.

G.A. : Onun felsefesinde ölümle ölümsüzlük arasında bir gidip gelme vardır! Yani öngörme vardır. Çünkü varolmayı ölümsüzlük ve yeniden doğma başkasının ölümü ile değil kendi ölümü üzerine kurulmuştur. Halbuki karmaşıklıkta ise ölüm öngörülemez. Yani bir türlü gerçek olamaz. Bu ölümsüzlüktür. O yüzden kendi evreni içinde düzensiz bir yaşam ölümsüzdür ve sistem dışıdır. Özgürleşmedir. Yeniden insan olmadır.

Ö.H. : Karmaşayı paradigma olarak ele alarak, sistem dışı olmayı bu şekilde anlamlaştırmış oluyorsunuz. Bu şekilde bir insan davranışının sistem dışı, bir toplum hareketinin modernite dışı ve bir kültürün Batı Uygarlığı dışı olup olmadığını anlamış oluyorsunuz. Burada yeniden insan olmanın yerine, örneğin balıklmış gibi olmayı da koyabilirsiniz. Yani metaforlar mümkün modelinizde. Söylemiştiniz. Halikarnas balıkçısının balıkçı olması gibi. Ancak, bu şekilde tanımladığınız sistem dışı hareketlerle “akıl” ya da “akılcılık” a başvurarak yetkili kılınmış bilim teorileri üzerine kurulmuş olan yeni dünya düzeni boşa çıkartılabilir diyorsunuz. Ancak bu şekilde, (kaotik farkındalık kuramının tanımladığı zuhurlarla) modernitenin iktidarından kurtulabilinir, kendini evrensel ilan etmiş olan ve bunu ötekilere dayatan Batı Uygarlığı'nın dışında yeni uygarlıklar üretilebilir diyorsunuz.

GEDİZ AKDENİZ'LE SÖYLEYİŞLER – XXX

“Çekicileri Olmayan Karmaşıklık Kaostan Bağımsızdır”

Özgür Hayat (Ö.H.) : Karmaşıklık paradigmasının modernitenin oluşumunu sağlamış olan gerek modern doğa bilimleri gerekse ilerleme paradigmalardan bağımsız olduğunu söylüyorsunuz. Bu gerçekten radikal bir yaklaşım. Karl Popper'ın görüşü dışında kalıyor bir kere. Sizin karmaşıklığa olan inancınızda mevcut bilgilerdeki aykırılıkları ya da yanlışlıkları elemek gibi endişeli bir durum yok.

Gediz Akdeniz (G.A.) : Doğru. Buna gerek yok. Ayrıca karmaşıklık paradigması üzerine kurduğumuz kuramı diğer bir kurama göre yeğlemek de gerekmiyor. Bu kuramla modernite paradigmalarından daha çok olguyu açıklıyoruz diye bir zorunluluğumuz da yok. Karmaşıklık paradigması ile olayı parçalara ayırmadan bir bütün olarak anlamaya çalışıyoruz.

Ö.H. : Thomas Kuhn'a gelirsek. Onun bilimsel devrimlere neden olacak, eski bir geleneğin bir yenisi ile değişmesi olarak tanımladığı yeni paradigma yaklaşımında da böyle radikal bir kopma yok.

G.A. : Bağımsızlık perspektifinden evet. Kuantum fiziğinin temelleri Newtonsal paradigmalardan asla bağımsız değildir. Ama Kuhn'a göre Kuantum fiziği bilimsel bir devrimdir.

Ö.H. : Tanımladığınız bu bağımsız karmaşıklık paradigması ile kurduğunuz simülasyon kuramının (kaotik farkındalık) bugünkü içinde yaşadığımız simülasyon evreninde insani davranışları ve toplum hareketlenmelerini daha iyi anlayabiliriz diyorsunuz. Bize kısaca tekrarlar mısınız?

G.A. : Modernleşme dışında diye yok sayılmış düzensiz duyarlı insani davranışları geçeklerinin ve bunlarla oluşan veya oluşacak normalleştirilemeyen platform hareketlerinin dinamiğinin bir sisteme karşı özgürleşmedeki, özellikle Batı Uygarlığı iktidarının son insanını reddetmedeki yerini karmaşıklık paradigması ile kurulmuş olan simülasyon kuramımızla anlayabiliriz. Duyarlı düzensiz insani davranışlar dinamiği ile ortaya çıkabilecek sistem dışı bireysel, toplumsal ve kültürel hareketlenmelerin (zuhur) her boyuttaki ve konumdaki iktidarlara karşı özgürleşmede, kendiliğinden yenilenmede etkilerinin varlığını karmaşıklık paradigması ile görebiliriz Karmaşıklık paradigması ile bunların bir kelebek etkisi gibi simülasyon evreninde normalize edilmiş küreselleşme karşıtı kitlesel bir hareketten bile toplumun ve insanlığın evriminde daha önemli ve öngörülmeleyen sonuçlar verebileceklerini söyleyebiliriz. Daha önemlisi karmaşıklık paradigması ile kurduğumuz simülasyon kuramı modernite iktidarlarının kendileri ve ötekiler için kurguladığı gerçeklerle gerçeküstüler arasında düzenli gidip gelme yapan simülasyon mekanizmalarının ancak bu dinamiklerle (zuhurlar) anlamsızlaştırabileceğimizi bize söyler. Kurama göre bunlarla (zuhurlarla) modernitenin iktidarından kurtulabilinir, kendini evrensel ilân etmiş olan ve bunu ötekilere dayatan Batı Uygarlığı'nın dışında yeni uygarlıklar kurulabilinir. Ancak, bu şekilde tanımladığınız sistem dışı hareketler (zuhurlar) “akıl” ya da “akılcılık” a başvurarak yetkili kılınmış modern bilim teorileri üzerine kurulmuş olan Fukuyama'nın yeni dünya düzeni kuramını boşa çıkartılabilir.

Ö.H. : Anladığım kadar ile kuramınız ile tanımladığınız sistem dışı hareketler (zuhurlar) kaotik oluşumlardan farklı. Bu farklılığa bir açıklık getirseniz.

G.A. : Bakın burada şöyle veya böyle Newtonsal paradigmalara göre geliştirilmiş sonsuz küçükler matematiği kullanılarak düzenli veya düzensiz bir denklemleri yazılmış, veya olasılıklarla düzenlenmiş, veya Schrödinger denklemleri ile Kuantum ortaya konmuş ideal fiziksel bir sistemden bahsetmiyoruz. Doğada en karmaşık olan ve gittikçe karmaşıklaşan duyarlı insani davranışlardan ve onların bir araya gelmesinden oluşan toplum hareketlerinden bahsediyoruz. Tabii bir de istesek de istemesek de içinde yaşamaya başladığımız simülasyon evreni de var. Bunun ne Newtonsal bir yapısı ne de Kuantum yapısı var. Bunlarla, örneğin Türkiye’de Alev Alatlı gibi Kuantum fiziği, parçalı düşünme ile bu duyarlı insani davranışları ve bunların oluşturdıkları toplum hareketlenmelerini anlamaya çalışırsanız, hâlâ modernitenin peşindesiniz demektir, ölmekte olan moderniteyi ayakta tutmaya çalışıyorsunuz demektir, Batı Uygarlığı'nın hâlâ bir kölesisiniz demektir. Veya yeni tarikat oluşumlarında görüldüğü gibi temelleri modernite ile atılmış metafizik yapıyorsunuz demektir. Hatırlarsanız söyleşimizin daha önceki sayılarda yayımlanan kısımlarında bunu genişçe ele almıştık.

Ö.H. : Bu, “yeni tarikat oluşumlarında görüldüğü gibi temelleri modernite ile atılmış metafizik yapıyorsunuz”, cümlesini pek hatırlamadım. Unutmasak da fırsat olunca bu cümle üzerinde tekrar konuşsak.

G.A. : Konuşuruz. Şimdi kaldığımız yere dönelim. Karmaşıklık paradigması ile düzensiz duyarlı insani davranışları gerçeğini (kaotik farkındalık) modernitenin yani sistemin dışında tanımıyoruz. Tabii insan en sonunda ölecek, fiziksel olarak yok olacak dersiniz. Bunu her zaman öngörüyoruz dersiniz. Bu sürecin kapitalist iktidarlara küreselleştirilen bu dünyada ne önemi olur ki dersiniz söylenecek bir şey yok.

Ö.H. : Düzensiz insani davranışlar dinamiği kendiliğinden (zuhurlarla) bir karmaşık harekete neden oldu diyelim.

G.A. : Sistem bu hareketin kendi iktidarına karşı yeni bir oluşuma dönüşmesini engellemek için müdahale etmeye çalışacak. Veya onların ortaya çıkışını önceden yok etmeye çalışacak. Ortadoğu'ya atılan bombalar bundan. Tabii burada sistem çok farklı olabilir. Sistem bir insan iktidarından başlayan küresel kapitalist iktidara kadar giden geniş bir spektrum. Gerçekliği kaotik farkındalık olan düzensiz duyarlı insan dinamikleri (simülasyonlar) bu bölgeyi kapsadığının ve bunların ürünlerin (zuhurlar) bölgenin öngörülemeyen geleceğini belirleyeceğinin farkındalar. Bu zuhurlar sonrası öngörülemeyen yeni uygarlık ve kültürel evrimin (Batı Uygarlığı'nın evrenselliğine son verecek olan devrim) ortaya çıkabileceğini biliyorlar. Ancak evrenin aklını taklit ederek ancak düzensizlik içinde tekrarlanan düzendeki geleceği okumada hünerli olan siyaset bilimcileri bunu öngöremedikleri için çaresizdirler. Bunun içinde bu Yeni Dünya Düzeni mühendisleri (pregokları) panik atak içinde tarihin sonunu ilân etmişler ve efendilerine “Medeniyetler Çatışması” programını önermişlerdir. Küresel kapitalist hegemonyasının bu pregokların bu önerilerine (kehanetlerine) inanmaktan başka çaresi yoktur.

Baudrillard'ın Steven Spielberg'in *Minority Report* bilimkurgu filmi üzerinden simülasyon kuramına dayanarak “Henüz gerçekleşmemiş bir eylem, yani Saddam'ın kitle imha silahlarını kullanma iddiası bahane edilerek suç, daha kuluçka aşamasındayken saf dışı edilmeye çalışılmaktadır.” şeklinde ifade ettiği gibi dar bir müdahale de değildir. Bu zuhurların ortaya çıkmadan yok edilmesidir²⁷.

Ö.H. : Bu saptamalarınız Ortadoğu'da olanlarda DDİDD kuramının geçerlilik kazandığını gösteriyor. Tamam oraları bombalayacaklar. Zuhurları engellemek için oradaki mevcut kaotik farkındalıkları dağıtacaklar. Milyonlarca insanı öldürecekler. Bunları kolay hallediyorlar. Makro düzeyde modernite iktidarlara, küreselleşme boyutunda Batı Uygarlığı, kapitalist iktidarlara bu engellemeyi nasıl yapabilir? Başka projeleri yok mu?

G.A. : Olmaz olur mu? Öyle çok ve farklılık gösteren projeleri var ki? “Medeniyetler Çatışması” programı çerçevesinde adamları komplo teorileri üretiyorlar. Bunları televizyonlarında, haberlerinde ve kitaplarında duyuruyorlar. Bunlarla, televizyonlarda provokasyonlarla korkutuyorlar. Ama bunlar ve dijital geleceklerinin hiper-gerçeği olacak Matrixlerle inananlarına cesaret vermeleri, sanal Moore'un gerçek ABD Başkanı üzerinden inananlarını kandırmak için kanıtlanmış gibi sürdükleri belgeseller, uzaydan gelenler aldatmacası, bir gezegenin (Planet-X) dünyamıza çarpacağı hikâyesi, okyanus altındaki nükleer patlama palavraları onları kurtaramayacaktır. Çünkü bu bölgede modernite adı altında geliştirilen bilim ve teknolojinin denetleyici ve kolonyalist küresel mekanizmalarına, aydınlanmacı ve ilerlemeci sanal paradigmalara kurgulanmış küresel simülasyon mekanizmalarına rağmen gerçekliği kaotik farkındalık olan düzensiz duyarlı simülasyonları engellemeleri ve kontrol mümkün değildir. Bombalama dışındaki bu dinamiklerin ortaya çıkmadan yok edebilme teknolojileri yetersiz kalıyor. Partiler, lobiler, dernekler ve çeşitli formatta ve renkte sivil toplum örgütleri gibi sürdürülebilir organizasyonlarla bunları düzenli duruma getirmelerinde ve normalleştirmelerin de gün geçtikçe kaybediyorlar. Daha önce söyledim DDİDD kuramına göre bizim yapmamız gereken modernite ideolojisi simülasyonlarının küresel mekanizmalarının çarkına çomak sokarak bölgenin Batı Uygarlığı'na karşı olan duyarlılığını korumak ve düzensiz duyarlı dinamiklerinin sağlamaktır.

Şimdi buna biraz daha temkinli yaklaşırsak. Tabii onların kendileri de çok iyi donanımlılar veya çok iyi okumuş, bizden çok matematik, fizik bilen, iyi üniversitelerde yetiştirilmiş binlerce akıl

²⁷ Gediz Akdeniz, Davetsiz Misafir Dergisi Sonbahar Sayısı (2004).

hocaları da var. Paraları var. Teknolojileri var. Medyaları, sinemaları var. Üniversiteleri var. Ayrıca güçleri var. Nükleer silahlar ellerinde. Bunların ne düşüneceklerini kestirmek o kadar zor değil, sır da değil; Düzensiz duyarlı simülasyonlar için bir denklem yazamayacaklarına göre, bunları normalleştirmek için. Bunların kendi işlerine gelecek kararlı bir duruma gitmesi için simülasyon modelleri yapacaklar. Hegemonyalarını zora sokacaklar için ellerindeki teknolojileri kullanarak, medyayı kullanarak, silahlarını kullanarak simülasyon mekanizmaları ile farklı çekici noktalar oluşturmaya çalışacaklar. İşte ötekiler için medeniyet savaşları, kültür savaşları. Kendileri için Disneylandlar bunun içindir. Fukuyama bunlara güvenerek Yeni Dünya Düzeni kuramını yapıyor. Tarihin sonundan bahsediyor. Sanki bizler birer keriziz.

Ö.H. : Sinirlenmeyin. O yüzden sistem dışı, modern dışı duyarlı düzensiz duyarlı insani davranışlar korunmalı ve hatta artırılmalı, bunlar arasında sıralama yapmamalı, o önemli bu önemsiz diye ayırmamalı, bunlarla oluşan kaotik özellik gösteren platformların yanında olmalı diyorsunuz. Yani bunların kafalarını daha da karıştırmak lazım diyorsunuz. Bunun için kuramınızı bir yol gösterici olarak görüyorsunuz. Düzenli hareketlerden, düzenli salınım yapan hareketlerden, normalleştirilebilen kaotik gidip gelmelerden, bunların ilerleme ve modernite paradigmalarından uzak durmak gerekir diyorsunuz.

G.A. : Nasıl sinirlenmeyeyim. Batı Uygarlığı'nın tamamlandığını ve yerine yeni bir kültürün geçeceğini kanıtlamak için teoriler ortaya koymalıyız. Bir "postmodern eleştiri" olma ötesinde sosyal ve ekolojik sistemlerin gelişmesi, değişmesi ve evrimleşmesi üzerine mevcut modelleri tartışabilir, yeni modellerin önünü açmalıyız. İnsani doğası ile tekrar bütünleştirecek olan, onu kendinle yabancılaşmaktan kurtaracak olan projeler geliştirmeliyiz. Yoksa düzensizliğin sırlarını duymaya kulaklarını kapatmış olan şair Atilla İlhan bize ümmet, bilgili Murat Belge köylü der diye ürkersek, bu arayışlardan vaz mı geçeceğiz? Sistem bize sırtında anarşist yazan siyah gömlekler giydirip, ulusal "Postmodern" komplolarla bizi üniversitelerden attırır korkusu ile kışımızın üstünde mi oturacağız? Batı iktidarının bizim gibi ülkelerdeki müritleri, bakalım şimdi bize ne gibi projeler sunacaklar diye bekleyecek miyiz? Bu projelerle ürettikleri yeni simülasyon programlarını okullarda öğrenecek, öğretecek miyiz? Bunların sanal kurgularını oturup TV'lerde, sinemalarda seyredecek miyiz?

Ö.H. : Gediz Akdeniz'le olan söyleşimizin devamını gelecek sayıda yayımlayacağız.

GEDİZ AKDENİZ'LE SÖYLEŞİLER – XXXI

Özgür Hayat (Ö.H.) : Düzensiz duyarlı insani davranışlar gerçekliği üzerine kurduğunuz kuramınız bize küresel kapitalizmin silahlı güçlerinin bugün Batı Uygarlığı iktidar/bilgi sınırlarının dışında kalabilmiş kültürlerin yaşamını sürdürebildiği Ortadoğu'da, Mezopotamya'da bulunmasının, oraları bombalamasının, oralarda iç savaşlar çıkartmasının temel nedeninin, burada ortaya çıkması büyük olasılıklı insanlığı Batı Uygarlığı dışında evrimleştirecek öngörülmeçlerin (zuhurların) önceden yok edilmesidir diyor.

G.A. : Kuram için söylediklerimiz, küçük ölçekte ve yerelde de geçerli. Bir örnek vermek istersek, örneğin televizyonlarla, sosyal medya ile Türkiye'de toplumun önemli bir kısmına ulaşan, düzensiz duyarlı davranışlarda bulunan ve düzensiz duyarlı düşüncelere sahip olan Yıldız Tilbe'ye bir kelebek etkisi gibi duyulan ilgi bundandır. Bu gerçeklik onunla ilgilenen insanlarda kendiliğinden simülasyonlara neden olmaktadır. Kurama göre bu (zuhur) kendiliğinden farklı bileşenlerde, bireyde, ailelerde, orantısız dönüşümlere neden olmaktadır, bu ortaya çıkış (zuhur) sistem tarafından üretilmiş veya kontrol altına alınmış ve sistemin her insan için geçerli kılmak için

için dayattığı düzenli ve sürdürülebilir değişimlerin dışındadır ve *sisteme* göre modernite için kusurlu, defolu ürünlerdir. Bunların etkilerinin ilerleme paradigmalarından bağımsız ve her insana göre değişik olacağından modernleşmeyi engelleyen yeni bir anarşidir. Yıldız Tilbe de zaten onlar için aykırı biridir. Carmen gibi cezalandırılmalıdır.²⁸

Kuramımızla kaotik farkındalık gerçekliğinden kaynaklanan düzensiz duyarlı insani davranışlarının simülasyon evreninde neden olabileceği bireysel, toplumsal veya kültür ve sanat hareketlenmelerinin (zuhurlar) dinamiğini anlamaya çalışıyoruz. Bu öngörülmeyle ortaya çıkışlarda (zuhurlar) iki durum olabilir. Birincisi; kaotik farkındalık gerçeği bireyde, bir insan topluluğunda, mülteci gibi hareketlenmelerde, sanatta, müzikte, modada, bir ülkede, dünyanın bir bölgesinde veya tüm dünyada ortaya çıkan bir karmaşık yapı simülasyon evreninde birden fazla çekicinin (simülasyon evreninde kara delikler) etrafında gidip gelen düzensiz duyarlı hareketlere neden olabilirler. Ve bunun sonucunda öngörülmeyle ortaya çıkabilir, zuhur. Örneğin Beşiktaş “ÇArşı” hareketi bir zuhurdur. Zuhur bireyi, toplumu orantısız değiştirir. İnsanlığın evrimine neden olabilir.

Ö.H. : Peki, simülakr ne oluyor?

G.A. : Baudrillard’ın simülasyon kuramında gerçeklik modernitedir. Yani kaotik farkındalığı reddedendir. Baudrillard’a göre bu gerçeklik sadece modernleşmiş toplumlara aittir. Ona göre bu gerçeklikler simülasyon evreninde simüle olmaktadır. Sonunda ortaya çıkanın “simülakr” bir görünüm olduğunu söyler. Bazıları Türkçe’de “simülakr için “taklit” terimini kullanmaktadır. Bu bana göre yanlıştır. Baudrillard kuramında “Simülakr” simülasyon sonunda kendiliğinden sanal bir ürün (görünüm) olarak ortaya çıkar ve tekrarlandıkça gerçeğin yerini alır (gerçeküstü). Örneğin Türkiye’de yapılan bilim bir “taklit”tir. Türkiye modernleşmiş bir ülke olmadığından bir simülasyon ürünü olamaz. Ancak ortaya “bilimmiş gibi bilimdir” çıkar. Simülakr sistem için bir sürpriz değildir. Onun için modernleşmiş iktidarlar bunları etkisiz hale getirmede veya kendi çıkarı için kullanmada zorlanmazlar. Çünkü bu özelliğe sahip karmaşıklık kaostan bağımsızdır. İşte kaotik farkındalık kuramı zuhurları bunlardan ayırmamızda bize yardımcı olur.

Sonlarını engellemek için iktidarlar, örneğin küreselleşme boyutunda söylemek istersek; ellerindeki teknolojileri kullanarak, medyayı kullanarak, silahlarını kullanarak simülasyon mekanizmaları ile sanal çekici noktalar oluşturmaya çalışacaklardır. Duyarlı düzensiz insani davranışlarla ortaya kendiliğinden çıkabilecek zuhurlara karşı önceden bir önlem olarak sanal çekiciler ortaya koyacaklardır. İşte Batı Uygarlığı dışında kalan ötekiler için “kültürel boyutta” sanal medeniyet savaşları, kültür savaşları. Kendileri için gerçeküstü Disneylandlar, “görsel boyutta” *Matrix* filmleri bunun içindir. Harvardlılar zuhurlara karşı Yeni Dünya Düzeni kuramını yapıyor. Huntington *Medeniyetler Çatışması* tezini yazıyor, Fukuyama tarihin sonundan bahsediyor. Fukuyama modern doğa bilimlerinin yönlendirdiği insanlık tarihinin küresel en geniş uygarlık açılımına yeni dünya düzeni dengesinde erişeceğini söylerken, modernite donanımlı Batı Uygarlığı küresel kapitalist iktidarının ortaya çıkabilecek bu tip karmaşıkların, “11 Eylül ikiz kuleler kompleksuyla” bir ara paniklemiş olsa da, üstünden gelebileceğine güveni tam olmalı.

Ö.H. : Yani! 11 Eylül ikiz kuleler olayı için bir zuhur değildir, mi demek istiyorsunuz?

²⁸ Çingeneler hakkında geniş bilgi ve kaynaklar için bakınız: Mustafa Aksu, *Türkiye’de Çingene Olmak*, Kesit Yayınevi (2006); Ali Mezarıcıoğlu, *Çingenelerin Kitabı*, Cinius Yayınları (2010); “Çingeneler Zamani Üzerinden Post-Modern Batılı Bilginin Bir Kritiği”, *Sosyoloji Dergisi*. Nathalie Besler, “Batı Avrupa Edebiyatında Çingeneler”, *Bir Çingene Yolculuğu*, 92–101, Haz. Hasan Suver, Başak Kara ve Aslınur Kara, Fatih Belediyesi Yayını, İstanbul (2009).

G.A. : Evet. Modernite iktidarı için bir sürpriz değil.

GEDİZ AKDENİZ’LE SÖYLEYİŞLER – XXXII

“Ötekilere Savaşlar, Kendilerine Matrix!”

Özgür Hayat (Ö.H.) : “Küresel kapitalizmin silahlı güçlerinin bugün Batı Uygarlığı iktidar/bilgi sınırlarının dışında kalabilmiş kültürlerin, yani zuhurların çıkmasına neden olabilecek kaotik farkındalık gerçekliklerinin yoğun olduğu Ortadoğu’da, Mezopotamya’da bulunmasının temel nedeni budur.” dediniz. Geçenlerde okuduğum bir makaleyi sizin bu söylemlerinizi çerçevesinde tartışalım. Lübnanlı Haşim Salih makalesine şöyle başlıyor:

“Ben köktenci akım derken, sadece ortaçağın metafiziği ve dinin klasik yorumuna sıkı sıkıya tutunmuş bağnaz hareketlerden değil, aynı zamanda özel şekliyle Fransız, Alman, İtalyan, genel şekliyle Avrupa faşist sağı gibi ırkçı tezlere dayanan uç sağcı Arap akımını da kastediyorum. Modern akımla ise insan hakları düşüncesi üzerinde yoğunlaşmış başka bir geleceğin hayalinde yükselen bütün yeni güçleri kastetmekteyim. Bu düşünce çağdaş Avrupa devletlerinde somutlaşmış; aydınlanma dönemi sonrası şekillenen; nihayetinde modern, demokratik, hukuk, dini hoşgörü, inanç ve vicdan hürriyeti tanıyan, etnik-dini kimlik ayırımı yapmaksızın tüm evlatlarına eşit davranan devlet’e yol açan bir düşünce.”

Haşim Salih makalesine bir kabulle başlıyor. Bu girişini yorumlarsak; Haşim Salih Marx ve Hegel’in insanlık tarihi için çizdiği eğrinin Araplar ve Müslümanlar içinde geçerli olduğunu kabul ediyor ve bu eğrinin daha sonraki gelişiminde Araplar ve Müslümanlar için arkadan gelmesi gerekenin Fukuyama’nın kuramına bağlı olarak yeni dünya düzeni olduğunu söylüyor. Sonra makalesine şöyle devam ediyor:

“Konuların sadece bu şekilde sunumu endişeye yol açabilir. Peki niçin? Çünkü ortada içinde bulunduğumuz ile bulunmamız gereken arasını ayıran dipsiz bir çukur var ve çetin savaş Arap alanında bu iki akım arasında yaşanacak.

Peki Arap ve Müslümanlar sorunlarını çözmek, güven, barış ve huzura kavuşmak için iki asır bekleyebilir mi? Tabii ki hayır. Ancak sorunun kolay olduğunu veya çiçek vadisinde kısa bir gezintiye benzeyeceğini sanan yanılır.”

G.A. : Haşim Salih’in Araplar ve Müslümanlar hakkındaki bu gözlemini kaotik farkındalık kuramıyla gözden geçirebiliriz. Burada dipsiz çukur dediği modernitenin standart bilgi teorilerinin yetkili olamadığı alan olmalı. Yani kaotik farkındalığın olduğu bölge Ortadoğu. Ortadoğu’da gerçeklik olarak yetki ne kuramda ne de gözlemlerde. Kaotik farkındalıkta. Yetki artık bu çukurun simülasyon düzensiz duyarlı simülasyonlarında. Bu gerçeklik çukurunda modernitenin yetkisi yok. Bu kaotik farkındalık gerçeklik çukurundan ortaya çıkacak olanı (zuhur) daha önceden öngörmeniz olanaksız. Bırakalım Haşim Salih’i bunu Batı’nın tüm beyinleri ellerindeki en hızlı bilgisayarlarla bir araya gelse öngöremez.

Ö.H. : Batı Uygarlığı’nın silahlı kuvvetlerinin Ortadoğu’da neden olduğu anlaşılıyor değil mi? Buraları neden karıştırdıklarının nedeni kuramınıza göre belli, değil mi?

G.A. : Çünkü bu kaotik farkındalık çukurunun düzensiz duyarlı simülasyonları sonucunda ortaya kendiliğinden çıkacak olan Batı'nın öngöremedikleri (zuhur) Batı'nın buradaki halklara kendi hegemonyaları için uygulamak istediği ve Haşim Salih'in de beklentisi olan modernleşme projelerini altüst edebilir. Ortaya çıkan zuhurlarla beklemedikleri insanlığın kültürel evrimi olabilir. Bu da küresel kapitalist iktidarın Yeni Dünya Düzeni projesinin iflası olur. Haşim Salih burada kaos kuramı bilmeyebilir, kaotik farkındalığın öneminin farkında olmayabilir ama Fukuyama ve onun Harvardlı arkadaşları bunu çok iyi biliyorlar. O yüzden Mezopotamya gibi dünyanın kültürel olarak en duyarlı bölgesine bombalar yağıdırıyorlar. Önceden küresel sanal simülasyon mekanizmaları oluşturuyorlar. Ötekiler ve ötekiler için sanal Medeniyetler Savaşı. Kendileri için Pitagorasçı Matrix filmleri.

Ö.H. : Haklısınız. Haşim Salih'in makalesinde şu söylediklerinden de bu dipsiz çukuru ve Arap âleminde iki akım arasında çıkacak dediği çetin savaşı değerlendirirken karmaşıklık diye bir kavramı dikkate almadığı ortaya çıkıyor.

“Sorunların en büyüğü hâlâ önümüzde ve ben bu yüzden bazılarının Arap birliği ve Avrupa birliği karşılaştırılması yapıp ‘ilkinin nasıl başarısız, ikincisinin ise başarılı olduğu’ yollu şaşkınlık belirtileri sergileyenlere şaşıyorum doğrusu. Bir kere karşılaştırma temelden hatalı ve kesinlikle uygun değil. Zira Avrupa halkları ne istediğini ve istemediğini iyi bilen, olgun ve rasyonel halklar. Sonra her şeyden önce karanlık geçmişin ve ortaçağ aklının bütün tortularından kurtulmuş özgür halklar onlar. Dört asır boyunca sayısız fizik ötesi, bilimsel, felsefi ve son olarak siyasi devrimler özgürleştirdi onları. Avrupa halkları dini reformun ve fizik ötesi özgürleşmenin, yani ortaçağın karanlık dönemlerinde uzun süre Hristiyan insanın aklına hükmeden bütün ideolojik kabullerden kurtulmanın anlamını iyi bilmekte...”

Bugün Arap dünyasındaki tarihin hareketi Avrupa'daki tarihin hareketinin tersine parçalayıcı ve çözülmeci bir yönde akmakta. Bu yüzden Avrupa Birliği'nin başarılı Arap Birliği'nin ise başarısız olmasının sebebini garipsememeliyiz. Ortada bu başarısızlığın nesnel sebepleri bulunmakta. Hatta daha da ileriye giderek diyorum ki Arap dünyasında günümüzdeki özgürlükçü ve birleştirici hareket, aslında parçalayıcı hareket. Peki niçin? Çünkü gerçeğin kendisi uzun süren baskılar, ideolojik yalanlar ve kör sloganlar sonrası konuşmak ve patlamak istemekte. O halde bırakalım gerçek konuşsun, patlamayı doyana kadar patlasın. Sonrasında ne yapıp yapamayacağımızı görürüz. Fakat öncesinde şu anki tarihin hareketine karşı yürüyen milli, ‘ulusalcılık’ ve diğer tüm sloganlar adı altında çözümlenme hareketini engelleyenlere hayır demeliyiz.

Avrupa'nın siyasi mucizeyi andıran modernleşme projesinin çözülme ve birleştirme olarak iki hareket üzerine bina edildiğini bilmek lazım. Başlangıçta bilinçte kök salmış bütün klasik düşünce ve ideolojilerin çözülme işlemi yerine getirildi. O vakit Avrupa bilinci bugün Arap ve İslam dünyasında yaşandığı gibi korkunç bir parçalanmış, mezhepler ve dinler çatışması sürecine girmişti...”

G.A. : Haşim Salih Arap dünyasında oluşan çukurdaki karmaşıklıkla oluşacak simülasyonun Batı'daki gibi aynı ürünleri vereceğinden nasıl bu kadar emin olabiliyor? Bunu ancak Fukuyama'nın tezini kabul ederseniz söyleyebilirsiniz. Bir kere 200 yıl öncesi sinemalar yoktu. Medya yoktu. İletişim, ulaşım neredeydi? Teknoloji neredeydi? İktidarlara karşı veya iktidarların yanında olan sivil toplum örgütlenmeleri mi vardı? Yani Arap dünyası simülasyon evreninde bu kadar karmaşık değildi. Ayrıca buralarda düzensiz duyarlı insani davranışların derin kökleri de var. Geçenlerde “ihbarcı” çocuğunu öldürmesi istenen baba, çocuğu öldükten sonra “Tanrı bile Hz. İbrahim'in bunu yapmasına razı olmamıştı” demedi mi? Avrupa'da 200 yıl önce ortaya çıkan kırılmaların ürünü ile bugünün Mezopotamyasındaki simülasyonların ürünü aynı olur mu?

Ö.H. : Haşim Salih’in beklediği bu modernleşme projesi nasıl olur?

G.A. : Arap dünyasında üniversiteleri açtırırsın, eğitimini dayatırsın. Normalleştirme programlarını uygularsın. Ama Arap dünyasındaki çok bileşenliyi ve kültürlüğü yok edebilir misin? Filmlerini yapar. TV ve sosyal medyayı harekete geçirirsin. Bu mekanizmalarla sanal simülasyonlar oluşturursun ve hiper-gerçekler yaratırsın. Sonra bir günde gelir askerlerin ile, silahlarınla ve “modernleşme projesini” tamamlarsın. Haşim Salih, Araplar ve Müslümanlar için bu şekilde oluşacak bir modernleşme projesi mi bekliyor? Onların sahip oldukları simülasyon evreninde düzensiz duyarlı davranışlara neden olacak kaotik farkındalık gerçeklerini yok sayıyor. Adam kaos kuramının, simülasyon evreninin farkında değil.

Ö.H. : Önce Araplar ve Müslümanların bugün sahip olduğu doğru sandıkları bilinçlerinin çözülmesi gerektiğini söylüyor. Yazısının sonlarına doğru sizin karmaşıklık kuramınıza yaklaşıyor gibi.

GEDİZ AKDENİZ’LE SÖYLEYİŞLER – XXXIII

Özgür Hayat (Ö.H.) : Lübnanlı Haşim Salih’in Arap halkları ve Müslümanların sorunları üzerine olan makalesini kuramınızla eleştiriyordunuz. Düzensiz duyarlı insan davranışları dinamiği (kaotik farkındalık) ve bu dinamiklerle oluşabilecek toplumsal hareketlenmeler çerçevesindeki bu değerlendirmemiz yarım kalmıştı. Kuramınızla Haşim Salih’in görüşlerini Fukuyamacı bir yaklaşım olarak görüyordunuz, ama makalesinin sonlarına doğru şu söyledikleri sizin kuramınıza bir örnek olarak alınabilir diye düşünüyorum:

“Evet bugün gözlerimizi kamaştıran bu uygarlık (Batı) bunun faturasını çok ağır ödedi. Bedelini ödedikten sonra artık hiçbir şekilde geriye dönme arzusu taşımamaktadır. Kendileriyle hesaplarını gördükten, yanlış düşüncelerden çözüldükten sonra tamamen yeni temeller üzerine birleşme süreci başladı. İşte o vakit bugün kendisini yeryüzünün bütün halklarına mecbur bırakan modern insanlık felsefesi billurlaştı. Fakat bu felsefe ortaçağın bütün fizik ötesi düşüncelerinden karış karış çözülmeye çıkmadı. Bu yüzden modernleşme projesinin genel hareketliliği içinde çözümlenme, birleşme sürecinden önce gelir.”

G.A. : Batı aydınları bugün bu son 200 seneyi tartışıyor; Haşim Salih’in Araplar için özlemle beklediği “Modernleşme Projesi” ilerleme ve modernite paradigmalarının dışında kalan paradigmalara ile gözden geçiriliyor. 200 senelik Avrupa’nın aydınlanma projesi ve bunların uygulamaları sorgulanıyor. Yeni düşünceler ortaya atılıyor. Bu çabaların içinde olanlar Batılı bilgi iktidarının sınırları dışında olan “aydınlar” da değil; bunlar “Bugün gözlerimizi kamaştıran bu uygarlık (Batı)”nın aydınları. Bu yeni oluşumlardan Türkiye gibi Arap ve Müslüman dünyası da etkileniyor. Şimdi 200 sene önceki gibi değil ki. Hatırlayalım; Kuantum fiziği 1900’lerde ortaya çıkmıştır, 1930’da tamamlanmıştır. Türkiye’de Kuantum fiziğinin kullanıldığı araştırmalara 1950’li yılların ortalarında başlanmıştır. Nerde ise elli yıllık fark var. Ama bugün öyle değil. Her değişim her yerden görülüyor. Her düşünce her yerden okunabiliyor. Bizler, Arap ve Müslüman dünyasının aydınları da bunları görüyor, okuyor ve yazıyor. Bu değişimleri değerlendirebilecek Haşim Salih gibi düşünürler, sosyologlar, felsefeciler, kültür bilimcileri Arap ve Müslüman dünyasında da mevcut. Ama bu modernleşme demek değil. Yani Batı’nın bizden istediği bu değil. Aksine bu gelişmeyi Batı tehlikeli buluyor. İşte sorun burada. Benim kuramda buradan başlıyor. Bunlar da sinema gibi, TV gibi, medya gibi bizleri simüle edenler. Bunlar hâlâ bizde mevcut olan kaotik farkındalık gerçekimizi değiştirmez. Kuram diyor ki bu gerçekliğin düzensiz duyarlı

simülasyonlarından ortaya öngörölmeyle (zuhur) çıkar. Yani Batı Uygarlığı'nı evrensel olmadığı ortaya çıkar.

Ö.H. : Haşim Salih başka bir makalesinde Arap ve Müslüman dünyasının aydınları için şu zorluklar var diyor ama:

“Zira tarihi metodu uyguladığımız zaman geleneğin büyük gerçeklerinin ortaya çıkacağına yönelik ürkütücü bir korku var ortada. Yüzlerce yıldır yaşadığımız birçok derin tasavvurlarımızı kaybetmemizin korkusu var. Bu yüzden Avrupa'daki aydınlara izi sürüldü hatta Hristiyan geleneğinin sıcak hakikatlerine yaklaştıkları zaman bazen fiziki tasfiyeye maruz kaldılar. Bu yüzden Arap ve İslam dünyasında aydınlara takibe alınmakta. Kendilerini bu yasak bölgeye yaklaştırmaktan engellemek isteyen kolektif zorba gizli eller bulunmaktadır.”

G.A. : Doğru, sistemin zorbalara her yerde var. Ama çok hızlı da olsa Arap ve Müslüman dünyası 200 senelik “modernleşme projesini” oluşumunu tekrarlama durumunda değil; zaten bu da mümkün değil. 200 sene öncesine göre düzensiz insani davranışlar daha daha çok karmaşık. Simülasyon evreninde her şey daha hızlı. Haşim Salih böyle bir tekrarın artık olamayacağını bilmiyor mu? Bence, ödenecek bir bedel varsa, bu bedel ancak 200 yıllık Batılı bilgi iktidarı tahakkümünü sona erdirebilecek yeni oluşumlar karşılığında olmalı. Yoksa Arap ve Müslüman dünyasında, örneğin bugün Irak'ta ve Filistin'de ödenmekte olan ve ödenecek olan faturaların ne anlamı olur ki?

Ö.H. : O da buna benzer şeyler söylüyor;

“O halde bizler (Araplar ve Müslümanlar) sonunu değil başlangıcını gördüğümüz bir çözülme hareketi içine girmiş bulunuyoruz. Bu hareket gidebileceği yere kadar gidecek. İşte gerçek, bastırılmış duyguları ile patlamakta ve bütün açıklılıkla konuşmakta. Başlangıçta bu durum bizi şaşırtabilir, ancak olması her şey kaçınılmaz. Arap partilerin donuk dilinin tarih öncesi döneme ait gibi doğruluğunu kaybettiği ve hiç kimseyi ikna etmediği ortada. Fakat enkaz altında yeni bir dil belirecek; doğruluğun, açıklığın, şeffaflığın dili...”

G.A. : Tamam da, söylediği çözülmenin Batı iktidarının küresel simülasyon mekanizmalarının etkisi dışında olması lazım. Eğer siz modernleşme projesinin peşindeyseniz, bunu Batının simülasyon mekanizmaları dışında kalarak yapamazsınız. O zaman o topluluktan bir evrimleşme (devrim) çıkmaz. Bunların ötekiler için geliştirdiği içleri boşaltılmış eğitiminin, biliminin, felsefesinin, sanatının, edebiyatının dışında kalamazsınız. Aksine iktidarların izinde giden sürdürebilir değişimler olur. Zerdüştvare yeni Baharlar olur. Yani enkaz altından çıkacak olan bu yeni dilin temellerinin modernite gerçekli simülasyon mekanizmalarından bağımsız olması gerek. Bu dilin gerçekliği kaotik farkındalık olan duyarlı düzensiz insani dinamiklerin bir ürünü (zuhur) olması gerek. Yoksa bu dil Batı'nın simülasyon mekanizmalarının ürünleri ile ortaya çıkan bir dil olur. Böylece Arap ve Müslüman dünyasında çakma “modernleşme projesi” gerçekleşir, bu dili kullanan küresel kapitalizmin hizmetinde “mişler” ve “gibiler” ile maskelenmiş bir azınlık iktidarı üstünüze çöker. İnsanı özdeşleştiren sistemin oluşmasını engelleyemezsiniz.

Ö.H. : Burada Haşim Salih'in kullandığı çözülme kavramını karmaşıklık olarak düşünemey miyiz? Bakın Haşim Salih başka bir makalesinde bu çözülme açıklık getirmiş.

“Ortaçağ'ın baskıcı metafizik tasavvurundan modern çağların özgür laik tasavvuruna taşınma operasyonu iç kanama ve dalgalı sarsıntılar olmaksızın yerine getirilemez kesinlikle. Şu an yaşanan tam olarak bu. Bulanıklaşan gerçeğimize yaklaşıp yaklaşmaz kanama ve sarsıntı artmakta.

İlk çağlarda şekillenen büyük hakikatler bölgesine yaklaşıp yaklaşmaz kanama ve sarsıntı
İlk çağlarda şekillenen büyük hakikatler bölgesine yaklaşıp yaklaşmaz dalgalı sarsıntılarımız
artmakta.”

Haşim Salih’in çözülme olarak bu söylediği bu karmaşıklık, sizin söylediğiniz düzensiz duyarlı
insani davranışlar sonunda olmuyor mu?

G.A. : Evet, ama gerçekliği modernite alıyor; Haşim Salih bu çözülmenin, yani karmaşıklığın,
makalesinin başında “modern akım” olarak söylediği;

“Çağdaş Avrupa devletlerinde somutlaşmış; aydınlanma dönemi sonrası şekillenen; nihayetinde
modern, demokratik, hukuk, dini hoşgörü, inanç ve vicdan hürriyeti tanıyan, etnik-dini kimlik
ayırımı yapmaksızın tüm evlatlarına eşit davranan devlet’e yol açan bir düşünce.”

Çekicisinde sonlanmasını ve dengesini bulmasını bekliyor. Arap ve Müslüman dünyasındaki bu
“kanamalı ve dalgalı” karmaşıklığın Batı Uygarlığının dışında öngörülme yeni bir oluşum
vermesini beklemiyor. Yani “ilk hakikatler bölgesinde” Batı Uygarlığı’nın dışında yeni bir oluşum
aramıyor. Arap ve Müslüman dünyası için tarihin sonucular gibi düşünüyor sonunda.

Ö.H. : Batı Uygarlığı’nın dışında öngörülme yeni bir oluşum olabilir mi?

G.A. : Niye olmasın. Ortadoğu’da, Mezopotamya’da kökleri Batı Uygarlığı öncesi medeniyetlere
uzanan, Batı/bilgi iktidarı sınırı dışında yaşayan, normalize edilememiş kaotik farkındalıklar hâlâ
mevcut. Bunlar iç mekanizmalar tarafından bastırılmış olabilir, yeraltında da yaşıyor olabilir. Ama
simülasyon evreninde bunlar düzensiz duyarlı davranışlar birer kelebek etkisi gibi yer yüzüne
çıkabilir. Bakın Harran ovasına, bir zamanlar aya ve güneşe tapanların yaşadığı, biraz su yüzü
gördü yeşerdi. Biraz daha su görsün, yani düzensiz duyarlı simülasyonlar bakın oralarından ne
yapısal olmayan mitolojiler çıkacak. Ama Batı Uygarlığı iktidarının küresel simülasyon
mekanizmalarını devreye girerse buralara, bileşenler sıralanır, bunlarda zamanla normalize olur.
Beklenen değişim olmaz. Olursa da Haşim Salih’in özlem duyduğu birçok Batılı aydının bile artık
yeter dediği, Batılı bilgi iktidarının “modern akımı” gerçekleşir.

Ö.H. : Haşim Salih makalesini şu cümlelerle tamamlıyor.

“Önümüzdeki yıllar Arap dünyasındaki ürkütücü doğrular yıkılacak ve yerini felsefi ve bilimsel
akıl üzerine kurulu yeni doğruların alması için çözülecek. Düzeltme köklerden, daha derinlerden
başlayacak... Şayet hastalığın köklerine ulaşamazsak bu hastalığa veya kendimize şifa bulamayız.
Evet, Arap dünyasında tarihi savaş patlak verdi ve yakın zamanda da sona ermesi mümkün değil.”

G.A. : Arap ve Müslüman dünyasında bugün karmaşıklık var. Ama bu karmaşıklığı, bileşenlerine
ayırmadan bir bütün olarak bakıp değerlendirmek lazım. Çünkü bir karmaşıklıkta en iyi çözümü
bu bütünün kendisi üretir. Bunu simülasyon evreninde karmaşıklığın kendisine bırakmalısınız.
Haşim Salih Arap ve İslam dünyasındaki çözülmeden, kanlı ve dalgalı patlamalardan bahsediyor
ama bu oluşumu karmaşık bir bütün olarak almıyor. Çünkü kendi insanının kaotik farkındalık
gerçeğinin ve bunların düzensiz duyarlı insanı davranışlarının bu karmaşıklıkta öneminin
farkında değil. “Kanlı ve sarsıntılı” karmaşıklık içinde “modernleşme projesi” için tercih ettiği
bileşenler var. Haşim Salih’in bu bileşenli yaklaşımı düzeni bulmaktır, tek çözüm vardır. O da
yeni dünya düzeni iktidarın bir kölesi olacak olan Arap ve Müslüman dünyası için “modern akım”
olacaktır. Yani modern patentli Zerdüşt baharları. O yüzden kuramımızın Arap ve İslam dünyası
değerlendirmesi ondan farklı. Halbuki, karmaşıklıkta mevcut çekici merkezlerinin dağılması lazım

ki kaos kontrol altına alınmasın. Bunun için Batının ötekiler için düzenlediği simülasyonlar dışında olabilecek veya bu simülasyonları bozabilecek düzensiz duyarlı insani davranışların önünü açmak gerek. O zaman bu karmaşıklık kendisinin yaşayabilmesi için en iyi ürün verecek ve kendini kendini evrimleştirecektir. Bu Batı Uygarlığının yeni dünya düzeni iktidarının dışında bir özgürleşme olacaktır.

Ö.H. : Bir de bu günlerde adı çok geçen Tahranlı bir İslam felsefecisi var. Abdülkerim Suruş. Londra’da felsefe okumuş. Bilim tarihçisi ve felsefecisi Karl Popper’i İran’a tanıtan olarak biliniyor. İslam’ın yenileşmesinin modernite ve post-modernite karşısındaki durumu nasıl olmalı sorusunu tartışıyor çalışmalarında. Sonra “oryantalizmi” bir paradigma olarak ele alan Edward Said var. Bu paradigma ile Batı’nın eleştirisini yapıyor. Bu iki adın düşünceleri üzerine kuramsal eleştiriler çok arttı. Bunların argümanlarını tanımladığınız karmaşıklık paradigması ve düzensiz duyarlı insani davranışlar dinamiği modeli (Kaotik farkındalık simülasyon kuramı) ile konuşsak derim.

G.A. : Evet, kuramı daha iyi anlamamıza yardımcı olur.

Ö.H. : Birde unutmadan “Böylece Arap ve Müslüman dünyasında “modernleşme projesi” gerçekleşir, bu dili kullanan küresel kapitalizmin hizmetinde “mişler” ve “gibiler” ile maskelenmiş bir azınlık iktidarı üstünüze çöker.” cümlelerinizi biraz daha açalım.

Gediz Akdeniz’le yaptığımız söyleşiye gelecek sayımızda devam edeceğiz.

GEDİZ AKDENİZ’LE SÖYLEYİŞLER – XXXIV

Özgür Hayat (Ö.H.) : Son iki sayımızda yayımlanan, kuramınızla Lübnanlı Haşim Salih’in Arap halkları ve Müslümanların sorunları hakkındaki düşünceleri üzerine değerlendirmeleriniz çok ilgimizi çekti. Ayrıca bu örnekle kuramınızı (kaotik farkındalık) biraz daha iyi anlayabildik.

Kuramı daha iyi anlayabilmek için bu kez farklı bir şey konuşsak. Örneğin Edward Said “Şarkiyatçılık” kavramını bir paradigma olarak ele alıyor. Bu paradigma kurucu çalışması ile Batı Uygarlığı’nın Doğu hakkındaki sinsî düşüncelerini ortaya koymaya çalışıyor; şarkiyatçı bilgilerin emperyal ve sömürgeci iktidarlara veya özellikle yeni sömürgeci bir nitelik arz eden kurumlarla ve güçlerle bulanık ilişkiler içinde olduğunu söylüyor.

Düzensiz duyarlı insani davranışlar dinamiğinin simülasyonu (kaotik farkındalık) kuramınızla Batı Uygarlığı dışında olabilecek yeni oluşumlar hakkında bilgi verebileceğini söylüyorsunuz. Özellikle gerçeklikleri kaotik farkındalık olan duyarlı düzensiz simülasyonlar için gerekli kaotik farkındalıkların özellikle Türkiye’nin, Kuzey Afrika’nın ve İran’ın da, içinde olduğu Büyük Ortadoğu’nda, yani “şarkta” mevcut olduğunu söylüyorsunuz. Edward Said’in şarkiyatçılık çalışmasını modeliniz ile ele alırsanız.

Gediz Akdeniz (G.A.) : Kuramla Edward Said gibi, veya “şarkiyatçılar” gibi bir “şark” genellemesine gidemeyiz. Örneğin, düzensiz duyarlı insani dinamik yapılaşmaları için gerekli kaotik farkındalıklar benim gördüğüm kadarıyla Çin ve Hindistan halklarında mevcut değil. Oralarda duyarlı yapılaşmalar var ama bunlarda kültürel köklerden gelen bir dinamik yok. Onlar binlerce yıl önce Budizm’in ve Tao felsefesinin çizdiği “güvenli” yoldan hâlâ yürürler ve bu yoldan dışarı çıkmayı denemezler. Yani yasaklanmıştır. Bıkmadan usanmadan aynı şeyleri tekrarlarlar. Yani periyodik durum. Aynı şey Zerdüştlükte var. Ama bu Nietzsche’nin Zerdüş’tü

değildir. Çin'i ortadan bölen Sarı Dağlar'ı 40.000 taş merdivenle aşarlar ve bu merdivenlerin rotası binlerce yıl değişmemiştir.

Ö.H. : Ama düzeni veren bu periyodik hareketleri insan aklının fark etmesinin tarihi altın oran tarihi gibi kadar çok eski değil.

G.A. : Ama insan kendini bildiği günden beri seslerin birbirlerine karışmadığının farkında. Özelliklerini koruyorlar. Doğada titreşim yapan daha çok yaşıyor ve kendini koruyor. Kuzuların sesi ile çobanın çaldığı kavalın sesini birbirinden ayırabiliyoruz. Kuzular annelerin sesini diğer annelerin sesi ile karıştırmıyor. Aklın doğadan esinlenen düzeninde bugün bunu daha iyi biliyoruz. Örneğin ışık ve ses dalgaları temsil ediliyorlar. Örneğin büyük patlamadan kalan fotonlar bugüne kadar yaşadığını biliyoruz. Güneşten gelen ışığın kırmızısı ile trafik ışığının kırmızısı birbirine karışmıyor, çünkü fotonlar birbirine karışmıyor. Ama fotonlarla çalışan cep telefonlarıyla simüle oluyoruz.

Ancak; ne olmuştu da bir ateş topu olan dünya gece ve gündüz için kendi etrafında dönmeye başlamıştı. Sonra da Nevroz için güneş etrafında dolanmaya başlamıştı. Ne olmuştu da tek hücreliler örgütlenip organizmaları oluşturmuşlardı akıllı insan olması için. Ne olmuştu da dişi ve erkek olmuş, bunlar birbirlerinin içinde erimemiş, örgütlenip aile olmuşlardı.

Ortadoğu'nun köklerinde ise düzensizlik vardır. Üç kutsal kitap orada çıkmıştır. Gül haçlılar orada örgütlenmiştir. İki köy birbirine benzemez. Kaotik farkındalık gerçeklikleri vardır. Risk vardır ve cesaret vardır. Bunları konuşmuştuk. Bunlar Batı Uygarlığı'nın modernite hegemonyasına son verecek, yeni bir uygarlığa yol açacak değişimin tohumları olabilirler.

Ö.H. : Evet, “Batının silahlı kuvvetlerinin Mezopotamya’da olmasının temel nedeninin düzensiz duyarlı insani davranışlarla ortaya çıkabilecek öngöremedikleri yeni oluşumları (zuhur) önceden bastırmak içindir” demişsiniz.

G.A. : Evet kuram, Ortadoğu’da hâlâ yok edilememiş kaotik farkındalık gerçekliklerinin simülasyon evreninde oluşturabileceği zuhurlar için son şansımız diyor.

Ö.H. : Başa dönssek. İlk önce şunun yanıtını bulalım. Edward Said’in Batı’yı Şarkiyatçılık ile okumasıyla kuramınız arasındaki temel fark ne?

G.A. : Edward Said’in Şarkiyatçılık paradigması bir durum tespitidir. Bu statik durum simülasyon evreninde bir anlam taşımaz. Yani bir gerçeklik ilkesi olamaz. Yani tamamen modernisttir.

Ö.H. : Haklısınız. “Şarkiyatçılık Doğulular Batılılardan daha aşağıdır diye başlamaz; bir bilgi nesnesi, bir bilme, inceleme ve yönetme nesnesi olarak varsayılmakla başlar. Bu evrensellik kuran bir işaretlemidir. “Doğu” diye bir yeri işaretleme. Ve bu işaret ancak Batı tarafından ama aynı anda kendi konumunu evrensel kılan bir hareket olarak yapılır. Yani epistemolojik ve ontolojik bir ayırım.” diye tanımlanıyor. Bunu söyleyenler sonra da; “Şarkiyatçılık bir paradigma olduğunda paradoksal ‘bilgi’ sorunu olarak ortaya çıkıyor.” diye eklemek zorunda da kalıyorlar.

G.A. : Kaotik Farkındalık simülasyon kuramının bir Doğu işaretlemesi yoktur. Ayırım kaotik farkındalıktır. Modernleşmemiş olmaktır. Niyet, Batı Uygarlığı’nın tamamlandığını kanıtlamak, insanlığın kültürel evrimleşmesi için Batı Uygarlığı’nın dışına çıkabilmek, özgürleşme yollarını keşfetmektir. Şarkiyatçılıkta bilgi üretir, ama bu bilgiler Batı Uygarlığı’nın modernite iktidarı tarafında kendi çıkarlarına uygun olarak üretilmiş bilgilerdir. Dolayısıyla amacı, “bilgi ile iktidar

arasındaki yapısal ve kuramsal bağlara dikkat çekmektedir.” Yani “şarkiyatçılık” bir bilgi üretse dahi bu bilginin “karmaşık” insanı ve toplumsal olayları anlamada bir gerçekliği yoktur. Örneğin, şarkiyatçı bilgiler ve kapitalist küresel iktidarlar arasında kurulan sürekli ilişkinin Michel Foucault’un bilgi ve iktidar yaklaşımıyla uzaktan yakından bir ilgisi yoktur. Zira Foucault’un düşüncelerini yapısalılaştırmış olan ve kurtulması olanaksız Batı Uygarlığı öğretisinde “bilgiymiş” gibi bilgi üreten şarkiyatçılığın önemli bir payı vardır.

Ayrıca Şarkiyatçılık paradigmasının duyarlı olabileceği belli bir kaotik gerçeği yoktur. Simülasyon ortaya koyamaz. Yani, “şarkiyatçılık” bir paradigma olarak bugünün karmaşık insanının davranış dinamiği hakkında bilgi üretemez. Bugün Batının “şarkiyatçılıkla” emperyal yaklaşımının bu karmaşık dünyada anlamı kalmamıştır.

Bence bugün, şarkiyatçılıkla batının “Doğu, Ortadoğu veya Asya toplumları hakkında üretilen bilgiler, sürekli ve yapısal bir biçimde, Batılı emperyal kurumlar ve güçler ağı içine sokulur, bu ağ içinde üretilir, veya onun tarafından dolaşıma sokulur; böylelikle giderek bu emperyal kurumsal, siyaset, toplumsal ve ekonomik ağ içinde oluşabilir hale gelirler.” gibi simülasyonlar oluştuğunu söyleyenler Batının simülasyon mekanizmalarını örtmeye çalışıyorlar. Batı Uygarlığı iktidarının her yeri sarmış üniversitelerini, eğitim modellerini görmüyorlar mı? İnterneti ve medyayı, sinema dünyasını görmüyorlar mı? Batı’nın kendisi için ürettiği matriks filmlerini benim gibi seyretmemiş olamazlar. Ötekiler için geliştirilen sanal medeniyetler savaşlarında “Şarkiyatçılığı yenmek için şarkiyatçılığı eleştirmemiz gerekir” in ne anlamı var?

Özgür Hayat’ın Notu: Gediz Akdeniz uzun süre yurtdışında olacağından söyleyişlere geçici olarak ara veriyoruz.

Karmaşıklık ve Kaos Kuramı Üzerine 34 Sayıdır Yapılan Söyleşiler Sonrasında Gediz Akdeniz’in Ekleri:

EK-I:

İNTİFADANIN ARİFESİNDE BU DÜNYADAN AYRILAN EDWARD W. SAID ANISINA.

“Karmaşıklık paradigması ve kaos kuramı üzerine kurulan kuramımız, iktidarlarını sürdürebilmek için insanın kendine yabancılaştırdığı, sistem tarafından modernite ve ilerleme adına çeşitli

küresel ve yerel simülasyon mekanizmaları ile insanın tutsak alındığı, özgürleşmesinin ve insanın kültürel evriminin önünün kapatıldığı bugünkü dünyadan kurtuluşun ancak kaotik farkındalık gerçeğinin düzensiz duyarlı insani davranışlarının oluşturacağı sistemden bağımsız hareketlenmelerin (simülasyon evreninde) öngörülme yenilerinin ortaya çıkışlarıyla (zuhur) olabileceğini söyler. Artık, iktidarlara çözen yeni teoriler yapmamızın, yeni felsefeler ortaya koymamızın, yeni ideolojiler geliştirmemizin, kararlı teke gidiş arayışı olan Thomas More ütopyasının sonrasına gitmemizin, yeni kültür ve sanat dönüşümleri ve metaforları başlatmamızın görülmeyen ve ölçülemeyen kaynakları bunlardır.

Edward Said, bir paradigma kurucu kuram olan, Şarkiyatçılık çalışması ile Batı Uygarlığı'nın Doğu hakkındaki düşüncelerini ortaya koymuştur, şarkiyatçı bilgilerin emperyal ve sömürgeci iktidarlara veya özellikle yeni sömürgeci bir nitelik arz eden kurumlarla ve güçler ile bulanık ilişkiler içinde olduğunu söylemekten de çekinmemiştir.

Edward Said Doğu kökenli, Filistinli bir aydın olduğunu Michel Foucault'un bilgi ve iktidar yaklaşımından farklı düşünceleriyle, Thomas Kuhn'un aksine bilginin Batı dışında etkilerine önem vermesi ile kanıtlamıştır.

Bugünkü simülasyon evreninde, hiper-gerçeğe dönüşmüş bulunan Şarkiyatçılığın ürünlerinin bugünkü dünya ile alakası olmadığını, 11 Eylül İkiz Kuleler olayı için yazdığı son makalesinde,

“Sözgelimi ABD'nin vaktiyle Saddam Hüseyin ve Usame bin Ladin'i silahlandırıp teşvik ettiği gerçeği hesaba katılmıyor.”

diyerek kabullenmiştir.

Filistinli çocuklarla birlikte attığı taşlar, onun cesur bir bilim insanı olduğunu ve kitabında bir Harvardlı olmasına karşın Fukuyama'dan farklı bir yerde durduğunu göstermiştir.

“Fukuyama'nın tarihin sonunu ilân eden o muazzam safsatası veya Huntigton'ın Medeniyetlerin Çatışması Teorisi, kültür tarihinin keskin sınırlardan veya giriş, gelişme ve sonuç aşamalarından menkul olduğunu varsaydıkları için yanlıştır. Gerçekte kültürel-politik alan, sandıklarının çok daha ötesinde bir kimlik, kendini ifade etme ve gelecek projeksiyonu mücadelelerinin arenasıdır. Fukuyama ve Huntington, daimi hareket halindeki akışkan, çalkantılı kültürlerle, gerçekte hiçbir yerde var olmayan sabit sınırlar ve iç düzen kuralları dayatmaya çalışan köktencilerdir.” (Çev. Murat Uyrukulak)

Edward Said bu sözleri, düzensiz duyarlı insani davranışlar kuramımızın (kaotik farkındalık) önemini de vurgulamaktadır.

Son sözümüzü Edward Said'in şu sözleri ile noktalayalım:

“Entelektüel etrafta dolaşmak, ayakta durup otoriteye yanıt verebileceği bir konuma sahip olmak zorundadır. Bugünün dünyasında otoriteye sorgusuz sualsiz boyun eğmek, etkin ve ahlaklı bir entelektüel yaşamın karşısındaki en büyük tehditlerden biridir çünkü.”

EK 2:

Kaotik Farkındalık-Zuhur Örnekleri: Siborg, Post-Fizikçi ve Canlı Bomba

I. SİBORG:

Siborglar (İnsan-Makine kırması) bilimde bu yüzyılda daha da güçlenen çatışmayı anlamada çok güzel bir örnektir. Feminizm üzerine kurulan *Siborg Manifestosu*, Donna Haraway tarafından yazılan gerçekte erkeksi bilim insanlara karşı hazırlanmıştır. Donna Haraway manifestosunda²⁹ Transseksüellik ile siborg arasındaki bu benzerlik kuruyordu ve kimlikler üzerinden sürmekte olan politikaları geçersiz sayıyordu. Haraway, kapitalizm ile anti-militarizmin gayri meşru çocuğu (her gayri meşru çocuk gibi bu da kökenine vefasız olacaktı) olan siborg'u yeni yapıları kuracak bir imkân olarak görüyordu.

Sosyalist feministler; bundan böyle başkaları adına iyyinin ve doğrunun ne olduğundan bahsedilmesini hükümsüz kılan, her şeyi metinselleştirebilen postmodern eleştiriyi, olup bitene kayıtsız kalmayı ve dünyanın değiştirilemeyeceği fikrini meşrulaştırdığı için gerekçesiyle lanetlemişti. Oysa böyle bir sinikliği reddeden Haraway, postmodern eleştirinin sinikliğe hizmet ediyor diye bir yana atılamayacağını ve hiç şüphesiz yenedünyalar kurma potansiyeli de taşıdığını vurguluyordu.³⁰

Haraway'e göre, biyolojik ve doğal kategoriler aslında bir söylem ve olgu ile öykü arasında bir fark yoktu. Dolayısıyla türler arasındaki tüm sınıflandırmalar gibi insan ve köpek arasında sözde "doğal" hiyerarşi de tüm köken öyküleri gibi metinsel bir kurguydu. Köpekleri doğalın, insanları kültürün bir ögesi olarak ayırmak, insan-merkezci bir tutumun yansımasıydı. Oysa karşılıklı evrim sürecinde insanın insan köpeği ne kadar belirlediyse köpek de insanı o kadar belirlemişti. Burada bir karşılıklılık söz konusuydu. Kısaca insan bir köpeğe sahip ise köpek de bir insana sahip demektir. Köpeklerle karşı tutumumuzdan yola çıkarsak bunların aslında ırkçı, ataerkil, beyaz ve insan merkezli sömürgeci stratejiler yatıyor. Nasıl ki, köpeklerle acımak, onları masum görmek, bir aşağılama ve insan üstünlüğünü meşru kılma çabasıysa, beyaz adamın dünyanın dört bir yanında yaşayan öteki halklara 'uygarlık' götürmeyi kendine iş edinmesi de Batı'nın üstünlüğünü meşru kılma çabasıydı.³¹

Karşılıklı ilişkilerde taraflar eşdeğer güç ve imkanlara sahip olmayabilir. Mühim olan karşılıklı saygıda ve karşılıklı önem vermede eşdeğer olmaktır. Yoldaş türler manifestosu yalnız Batı merkeziliğin ötekileri sömürüsüne değil, insan-merkezcilik de hayvanları bitkileri sömürüsüne de meydan okumaktır.

Siborg dünyasında, kutupluluk ve hiyerarşik tahakküm de dahil olmak üzere parçalardan bütünler oluşturma ilişkileri tartışma konusudur. Siborg, Frankenstein'in ucubesinin umutlarından farklı bir şekilde babasının cenneti ihya ederek, yani karşı cinsten bir eş imal edip onu bitmiş bir bütün, bir şehir, bir kozmos tamamlanışı yoluyla onu kurtaracağı beklentisi içinde değildir. Siborg organik aile modelleri üzerinden cemaat hayalleri kurmaz. Siborg cennet bahçesini tanımayacaktır, çamurdan yapılmadığı gibi toprağa dönmeyi de düşünmeyecektir. Siborglarla ilgili temel sorun, devlet sosyalizminden başka, militarizmin ve ataerkil kapitalizmin gayri meşru çocukları olmalarıdır. Ama gayri meşru çocuklar genelde kökenlerine karşı fazlasıyla vefasız olurlar. Ne de olsa babaları lüzumsuzdur onlar için.

²⁹ Donna Haraway, *A Manifesto for Cyborgs*, *Socialist Review* 80, 65–107, (1985).

³⁰ <https://davetsizmisafir.org/2007/02/18/sinik-aklin-elestirisinden-siborg-manifestosuna-21-yuzyl-icin-siyaset-arayislari/#more-59>

³¹ Davetsiz Misafir İlkbahar Sayısı (2005). Murat Güney'in sinik ve kinik üzerine yazdıkları, için bkz. "21. yüzyıl için Siyaset Arayışları".

Siborg sibernetik bir organizmadır. Haraway'ın söyledikleri de yerinde. Tamam da, kurgunun olduğu kadar toplumsal bir gerçekliğin de bir yaratısı olan bu makine-organizma melezi karmaşık mıdır? Ne olmuştaki olmuştur mu? Kendiliğinden bir ortaya çıkış mıdır?

21. yüzyılın başlarına, mitik zamanımıza gelindiğinde hepimiz birer kimera (Yunan mitolojisinde aslan başlı, keçi vücutlu, yılan kuyruklu ejderha), kuramsallaştırılmış ve imal edilmiş makine-organizma melezi değil miyiz? Kısacası bugün hepimiz içinde yaşamaya başladığımız simülasyon evreninde siborguz. Siborg bu evrendeki bizim ontolojimiz (varlık bilğimiz) olarak her türlü tarihsel dönüşüm olanağını yapılandıran iki birleşik merkezin, yani hayal gücünün ve maddi gerçekliğin, yoğunlaştırılmış bir imgesi. Batılı bilim ve siyaset gelenekleri, ırkçı, patriyarkal kapitalizm geleneği, ilerleme geleneği içinde organizma ile makine arasındaki ilişki, sınır savaşı. Aynı zamanda cinsiyetsiz bir dünya hayal eden, ütöpik geleneğe bağlı kalarak postmodernist yaklaşımla, simülasyon evreninde sosyalist-feminist kültüre ve kurama bir katkıda bulunmaktadır.

Cinsiyet sonrası dünyanın bir yaratığıdır siborg. Ortak yaşamla, biseksüellikle organik bütünlüğe ve uzlaşmaya yönelik diğer ayartılarla hiç işi olmaz. Bir anlamda siborgun Batılı anlamda bir köken öyküsü yoktur.

Karmaşık sistemler, elemanların karşılıklı ilişkisinde kimin güçlü ve daha olanaklı veya akıllı olmasıyla ilgilenmez, bu ilişkinin yapabileceği orantısız etkiler ve öngörülmeleyen kaotik ürünlerle ilgilenir. Karmaşıklık paradigması üzerine kurulmuş olan DDİDD (kaotik farkındalık) kuramı da, simüle olan elemanlardaki ilişkinin sonunda ortaya çıkan öngörülmeleyen (zuhur) davranışlara olan, örneğin insan köpek ilişkisine olan, evrimsel etkisi ilgilendirir. Cinsiyet sonrası dünyanın bir yaratığıdır olan ve bir anlamda Batılı anlamda bir köken öyküsü olmayan Siborg, ancak kaotik farkındalık gerçekliğiyle simüle olacaktır. Kurama göre ortak yaşamla, biseksüellikle organik bütünlüğe uzlaşmaya yönelik diğer ayartılarla hiç işi olmaz. Ancak kuramımıza dayanarak siborgun geleceği için, tüm devrimlerin, ütopyaların ve özgürlüklerin yenip bitirildiği, kimlikler arasındaki farklılıkların kalktığı, kavramların kolaylıkla yıkılıp yeniden tanımlanabildiği bir döneme girmiş bulunuyoruz diyen Baudrillard'ın³², erkek-dişi, yaşlı-geç, iyi-kötü, canlı-cansız gibi sınıflandırılmayacak, hepimiz her şey metafor olarak transseksüel olacağız beklentisinin dışında olacağını söyleyebiliriz. Ama DDİDD kuramı bu yaklaşıma farklılıklar getirir. Aşağıdaki örneklerle bu farklılığı daha iyi ifade edebiliriz.

II. CANLI BOMBA:

Ancak; bu yeni yüzyılda insanın bedenine dayatılan tekno-biçimlendirmeyi insanın kendiyle ve doğa ile olan ilişkisinin yabancılaştırılması ve iktidarlar tarafından bedeninin kurnazca denetlenmesi olarak değerlendirmek de yeterli değildir. Böylesine duyarlaşan bedenin alacağı yapı insanın gerçeğine bağlı olacaktır. Yani bedenin aldığı eğitim, kültür, gelenekler onun gerçeklik ilkesi olacaktır. Bu gerçeklik ilkelerindeki farklılıklar bugün böylesine duyarlaşmış olan beden üzerine oluşacak simülasyonunun vereceği ürünler büyük farklılıklar gösterecektir. Örneğin Örneğin aynı teknolojiye beslenip iki siborg alalım. Modernite eğitiminden geçmiş bir kültüre ve geleneğe sahip olan beden küresel iktidar olma arzusunu insanlığı kurtarma, insanlığa adalet ve huzur dağıtma ile örtmektedir (Irak'taki ABD askerleri). Modernitenin oluşmasında tarihsel nedenler ile yer almamış bir kültüre ve gelenekten gelen beden ise aynı teknoloji ile siborglaştığında bu küresel hegemonyacılar karşı duran bir canlı bomba olacaktır (Irak'taki ABD ye karı

³² Baudrillard Jean; Simulacres et Simulation (1981) "Simülakrlar ve Simülasyon", Dokuz Eylül Yayınları (1998) ve De la Séduction (1981), "Kötülüğün Şeffaflığı", Ayrıntı Yayınları (1995).

direnışçiler). ABD askeri Baudrillard'ın simülasyon kuramının bir simülakrısıdır. Yani gerçekliğı modernite olan, düzenli duyarlı simülasyonlarla ortaya çıkan, sistemin (küresel hegemonya) üstünü örten bir hiper-gerçek. Düzensiz Duyarlı İnsani Davranışlar Dinamiğı (DDİDD) kuramına göre Irak direnişçisi canlı bomba ise gerçekliğı modernitenin yok saydığı olan (kaotik farkındalık gerçekliğı) düzensiz duyarlı simülasyonların bir sonucudur. Canlı bomba modernite tarafından tanımlı olmayan bir hiper-gerçektir (zuhur). Modernite tarafından kontrol altına alınma mekanizmaları gerçeklenmemiştir

III. POST FİZİKÇİ:

Transseksüellik ile siborg arasındaki bu benzerlik kimlik tanımını tehdit ediyor ve kimlikler üzerinden sürmekte olan politikaları geçersiz sayıyor. Haraway kapitalizm ile anti-militarizmin gayri meşru çocuğı olan siborg'u yeni yapıları kuracak bir imkan olarak görüyor. Pekî, moderniteden "fizikçi" kimliğı almış olanların, yani ata-moderniteçilerin torunlarının çocukları nasıl olacak? Bugün tüm kimlikler yapı-bozuma uğrarken fizikçi kimliğinin siborg metaforu dışında kalacağını ve yapısını bozamayacağını kimse söyleyemez. Kendini Batı Uygarlığı'nın hizmetinde bir sistem olarak gören bilim, fizikçiliğı öne çıkartmış, fizikçinin bedeni de buna göre simüle olmaktadır. Galileo'dan bu yana iktidarlarca yazılmış olan ve evrensel olduğu iddia edilen zihinleri bedensel değişmelere ne kadar karşı koyabilecektir ki? Atom bombaları yüzbinlerce insanı bir anda yok ederken zihinleri etkilenmemiş olabilir! Ancak gün geçtikçe bedenlerinde ve davranışlarında kapitalizm ile militarizmin genlerini taşıyan gayri meşru bir siborga dönüşmektedirler. Ayrıca aralarında kaos kuramı ve karmaşıklık paradigması ile sosyal sistemlerde yeni arayışlar ve söylemler içinde olmayı, teoriler geliştirmeyi "amacını aşan saçmalıklardır" diyen bir siborg olmaları da kaçınılmazdır.

Ayrıca bunlar, toplumda modernite karşıtı olabilecek değişimi, dönüşümü ve evrimi ortaya çıkartabilecek kaos eşiğini kontrol altında tutabilecek modeller arama endişesi içindedirler. Böylece özellikle modernleşmemiş ülkelerde (özellikle Ortadoğı ülkeleri) bilim insanları ve aydınlar küresel simülasyon mekanizmalarının güvenliğı için kendi gerçekleri üzerinden güçlenmektedirler ve şekillendirmektedir. Düzensiz duyarlı insani dinamikleri (kaotik farkındalık) hâlâ içinde barındıran dünyadaki ender ülkelerden biri de Türkiye'dir. Örneğin farklı ideoloji taraftarları olsalar da Atilla İlhan, Murat Belge ve Yalçın Küçük düzensiz dinamiklerin ayarıcıları olarak post-fizikçinin yeni arayışlarını altında farklı görünmezler. Televizyonlarda boy gösteren komplo teorileri üreticileri aslında DDİDD teorisi için modernite küresel simülasyon mekanizmalarının ürettiğı gerçeküstü Fukuyamacıklardır. Kurama göre bunlar Türkiye'de zamanın önünde düşünüyormuş gibi gözüktüp gerçekte küresel hegemonyaya pregokluk yapmaktadırlar.

Post-fizikçi yukarıda kısaca değindiğimiz küreselleşme mekanizmalarının hiçbir aşamasında rol almaz ve bir Fukuyamacık olma gibi bir endişesi de yoktur. Post-fizikçi bir Siborg olarak Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile bilim tarihçileri ve felsefecileri tarafından başladığı söylenen; ne "normal-bilim sonrası" sürecin, ne de uluslar arası araştırma merkezleri üstünden kurulan "büyük bilimler" küresel sürecinin bir ürünüdür.

Ortaya atılan bulmacaları çözen, "normal bilim" yapmayı sürdürerek sistemden kolayca geçinen bir bilim insanı da değildir. Post-fizikçi Feyerabend gibi, Batı Uygarlığı iktidarının kolonist çıkarları için bilgi teorilerini kullanma geleneğini bugün de küresel hegemonyasını güçlendirmek ve yaymak için çekinmeden sürdürdüğünü düşünür.

Post-fizikçi muhaliftir, anti-militaristtir. Kendini tereddütsüz bir şekilde kısmiğe, ironiye, samimiyete ve sapkınlığa adanmıştır. Yani, modernite ideolojisi hegemonyasını biçimlendirme çatışmasından ve yayma dayatmalarından başka bir şey olmayan, soğuk savaşın sona ermesi ile bizim gibi ülkelerde taklitleri de ortaya çıkan, “bilim savaşlarının” herhangi bir cephesinde yer alan bir bilim askeri değildir. Modernite ideolojisinden özgürleşmeyi sağlayacak her alanda yeni arayışlar içindedir.

Post-fizikçi Batı Uygarlığı iktidarının üniversite mekanizmaları ile bilimmiş gibi bilim yapmak için kurgulanmış ve onların belirlediği sorunları taklit eden hiper-gerçek bilim adamları gibi bir çelişki içinde olma diye bir problem ile karşı karşıya değildir. İlişkili olduğu çevrenin ekolojik ve toplumsal sorunları ile vardır, bu ilişkileri çözmede indirgemeci değil ve bütünün karmaşıklığı içindeki kaosa yaşadığını düşünür. İnsani davranışları duyarlaşmış ve düzensizleşmiştir. Özgür olmadan anladığı Batı Uygarlığı iktidarı düşüncelerinden kendimi koparmak, yaşadığım dünyayı ve insanı yeniden görebilmektir.

Post-fizikçiyi değişimi toplumun yapbozlarından bekleyen Batı’nın en radikal aydınları ve postmodernistleri ile, özgürleşmeye teknolojilerin yıkılması ile varılabileceğini düşünen Batı eksenli “yeşil anarşistsizler” ile karıştırmamak gerekir. Çünkü bunlar düşüncesi modernitenin Batı Uygarlığı’nın dayatması olan bir ideoloji durumuna geldiğini söylerlerken, bu ideolojiyi aşacak yeni arayışlar içine girerlerken, post-fizikçinin aksine Batı Uygarlığı evrenselliğinin bir ideoloji olarak görülmesinde sessiz kalmaktadırlar.

DDİDD (kaotik farkındalık) kuramına göre post-fizikçiler, özellikle Batı Uygarlığı iktidarının oluşmasına neden olan hakim yöntem ve indirgemeci düşünce metaforlarının kapsama alanları dışında olduklarından, paradigmalarının üretiminde ve uygulanmasında tarihsel nedenlerden dolayı doğrudan yer alamamış ülkelerde ortaya çıkabilir. Bunlar ülkelerindeki bilim insanlarından farklı olarak hakim paradigmalarından üretilen dayatmaları ülkelerine aktaramama korkusu içinde olmadan yetişmiş olacaktırlar, bunlar hakim paradigmaların ihtiyaç duyduğu düşünceleri kendi ülkelerinde üretememe gibi bir endişe içinde olmayacaklardır. Bu nedenle Batı Uygarlığı’nın küresel tehdidi altında olan ülkelerde yapılacak olan, modernite ideolojisinden özgürleşmeyi, insanın kültürel evriminin temellerini atabilecek, her alanda yeni arayışları başlatacak olanlar da kaotik farkındalık gerçeğinin düzensiz duyarlı simülasyonlarından ortaya çıkacak bir zuhur olan post-fizikçilerdir. Bunlar fizikçi kadar fizik bilen ama fizikçi gibi düşünmeyenlerdir.

EK: 3

Karmaşıklık ve Popüler Kültür: Fahrenheit 9/11’den Pop Star Bayhan’a³³

Michael Moore *Fahrenheit 9/11* filminde Batı Uygarlığı’nın Amerika Birleşik Devletleri merkezli küresel iktidarının geleceği üzerine olan endişelerini indirgemeci düşünce yöntemi ile büyükten küçüğe doğrusal sıralayıp, DDİDD kuramı ile açıklamaya çalıştığımız Irak işgalinin gerçek nedenini ABD Başkanı George W. Bush üzerinden “Irak Savaşı” ürünü veren bir simülasyonla kaybettirmeye çalışıyor. Bu simülasyonun kurulduğu temel mekanizmalara göre;

³³ 5 Nisan 2004 tarihinde Boğaziçi Üniversitesi’nde gerçekleştirilen “Karmaşıklık ve Popüler Kültür” başlıklı söyleşiden.

“Batı Uygarlığı’nın geleceği tehlikededir. Medeniyetler çatışması başlamıştır ve bu savaştaki düşmanımız bellidir. Ancak müdahale ‘medeniyetler çatışması’ projesi çerçevesinde başka Müslüman ülkelere yapılması gerekirken Irak’a yapılmıştır. Bu Bush’un kendi şirketleri için yaptığı bir seçimdir. O yüzden Başkan Bush ilk seçimde gitmelidir.”

Gelecekte tersine çevrilerek kullanılabilir bir propaganda olacak. Tehlikelere yol açabilecek. Tüm yaptıklarına rağmen gene seçimi Bush kazanırsa neler hissedeceğini soran gazetecilere Moore ;“En azından eskisi kadar rahat at koşturamayacağını ve kurgu savaşlar yaratamayacağını öğrendi.” der.

“Film Batı Uygarlığı iktidarının medyatik hastalıklarından arınmış değildir. Sahte postmodern bir yaklaşım sergilemesi altında gizlenen Batı’yı hegemonyacı yapan doğrusal ve analitik düşünceye bağlılıktır. Sahtedir: ABD Başkanı bile sistemin güçlenmesi için bir medyatik televizyoncunun yaptığı bir belgeselle yok sayılabilir. Ancak akıllı olduğundan şüphemiz olmayan Moore’un bu yok saymanın duyarsız, yapısallaşmış ve düzenli bir ABD sisteminde yapıldığından hiçbir değişime ve dönüşüme neden olmayacağını, yani kelebek olayının bu sitemde geçerli olmayacağını, bilmemesi imkansızdır. doğrusal ve analitiktir; küçüklerin yanında büyüklerin ihmali ile ABD merkezli Batı Uygarlığı’nın boşluklarının alınması ve sürdürülebilir bir şekilde daha da güçlenmesi ve bu uygarlığın evrenselliğinden ve gücünden kuşku duyanların *Fahrenheit 9/11*’den ellerinin yanmasıdır. “Belgeselin” son kareleri bu “akıllı ABD’li ve show adamı” Moore’u ele verir: Bush’la hem fikirdir ilk ve son kez: “Halk iki kere kandırılmaz.”

Batı Uygarlığı iktidarını sürdürmesi için özellikle *Kedi Kız*, *Batman* gibi fantastik ve *Matrix* gibi bilimkurgu filmlerinde çok sık kullandığı simülasyon teknikleri ile kendini kaybettirme ve taklit postmodern görünüm (siberpunk) ilk kez bir belgesel filmde çok ustaca kullanılmıştır. Öyle ki ABD halkının endişelerinin simülasyonu olan film ABD halkı tarafından övgülerle karşılanabilir. Moore Batı Uygarlığı merkezinin liderliğini kaptırmanın verdiği hüznle kıvranan Avrupalı aydınlardan övgüler almış, 2004 Cannes Film Festivali’nde alkışlar arasında “En İyi Film” seçilmiş olabilir, belki daha kim bilir ne ödüller alacaktır. Bizim gibi Batı Uygarlığı takipçisi ülkelerin filmi Cannes’lı olmadıkları için yirmi dakika ayakta alkışlama zevkinden mahrum kalan postmodern taklitleri aydınlara göre; Moore “ilk filmi ‘Roger ve Ben’ haklı bir tepkiden olduğu kadar, müthiş bir buluştan yola çıkar” ve bu filmde “Amerika’nın karşı karşıya kaldığı en ateşli konuları ele alıyor.” Bunlar Türkiye’de Moore’un taklitleri sanki medyada cirit atmıyorlarmış gibi “Moore gibi Amerikan tarihinde bir başkana ve hükümetine yapılmış olan en cesur eleştiri, en cesur yanıt, kuşkusuz en iyi araştırma cesur belgeselciler aranıyor.” hayranlık nameleri dökmeye devam ederek filmin simülasyonunun sürekliliğine katkıda bulunmayı sürdüreceklerdir.

Michael Moore ABD insanının doğrusal geleceğini ararken W. Bush ve kurmayı Fukuyama gibi Irak halkının geleceğini öngöremediğinden Irak halkının ancak şimdisi ile ilgilenmektedir. Çünkü bu bölgede taklit olmayan postmodern bir yapı vardır. Helikopterde av peşinde koşarken ölen askerin annesinin ağlaması ne kadar düzenli duyarlı ve gerçeküstü ise Irak’ta bebeğini bombalamada kaybeden anne o kadar düzensiz duyarlı ve gerçektir. Ve düzensiz duyarlı dinamiklerin çoğaldığı karmaşık sistemlerde davranışlar öngörülemez. Ve bu insani sistemler değişime, dönüşüme ve evrime açıktır.

Karmaşıklık paradigması ve DDİDD kuramı ile böyle gördük *Fahrenheit 9/11*’i: Gerçek Bush’un filmin başında sorduğu soru ile bitirelim yazımızı: “Moore hâlâ kendine gerçek bir iş bulamadın mı?”

Popstar

Duyarlı düzensiz insan davranışlar dinamiği kuramı (Kaotik Farkındalık Kuramı) ile simülasyon evreninde bir sosyal sistem simülasyonu ürünü olan popüler kültürü, Popstar yarışmasını ele alalım. Popstar yarışmasının kurgusu, yani “formatı” formatı diye söylenip durulan şey, temelde yarışmanın simülasyon mekanizmaları (popstarda müzik eğitimi, estetik, akademik gibi moderniten iktidarının kitle kültürü mekanizmaları) ile üretilmiş (simulakrlar) sosyal hiper-gerçeklerin üzerine kurgulanmasıdır. Simülasyonun kontrolü ise (formatın dışına çıkılmamak) yapımcıların isteği doğrultusunda seyirciler gibi, jüri gibi müdahale mekanizmalarına bırakılır. Böylece yarışmada seyirci katılımcısını (rating) artıracak düzenli duyarlı davranışlar simülasyonlar üretilir. Bu simülasyonlar, Bayhan’ın ortaya çıkması örneği gibi, modernite iktidarının hiç beklenmediği bir ürün vermemelidir. Ahlak kurallarını çiğnemiş, sistem tarafından yargılanmış, hapse atılmış, iktidarlardan yok sayılan doğrusal olmayan etkileşme özelliklerine sahip olmasına karşın milyonlarca insanın sevgisini kazanmış bozuk, ama düzenli duyarlı üründür. Modernite iktidarının kitle kültürü silahşörleri ve soytarısı olan jüri etkisiz kalmalı ve medya ile geliştirilmiş kitle kültürünün etik simülasyon mekanizmasının gerçeküstü bir ürünü olan Deniz Seki’nin çabaları bile sonuç vermemelidir. Bayhan ürününün ortaya çıkmasından, modernitenin aydınlanma stratejisinin ahlak, etik, eğitim, üniversite, konservatuar, akademi gibi mekanizmalarının ürünü olan ve modernite iktidarının nimetlerinden geçinenler büyük bir hayal kırıklığına uğramışlardır. Fakat Bayhan’ın ortaya çıkışı popüler kültür olarak toplumu farklı şekillerde ve orantısız etkilemiştir. Bayhan’ın kaybolmuş olmasının önemi yoktur artık. Toplumun kültürel bir evrim sağlamıştır. Ve program seyirci rekoru kırmıştır.

Söyleşiyle Bağlantılı Gediz Akdeniz Okumaları:

1. Prof. Gediz Akdeniz ile Söyleşi: "Bilimle Postmodern Hesaplaşmalar" Davetsiz Misafir Dergisi (2005) <https://davetsizmisafir.org/2005/01/09/prof-gediz-akdeniz-ile-soylesi-bilimle-postmodern-hesaplasmalar/>
2. <https://davetsizmisafir.org/2007/02/18/sinik-aklin-elestirisinden-siborg-manifestosuna-21-yuzyil-icin-siyaset-arayislari/#more-59>
3. Baudrillard’ın Simülasyon Kuramı’nın Karmaşıklık Eleştirisi; Düzensiz Duyarlı İnsan Davranışlar (Kaotik Farkındalık) Simülasyon Kuramı Işığında “Büyük Ortadoğu Projesi” <http://www.gedizakdeniz.com/tr/dosya/anadolodergi.pdf>
4. “Ak Kedi Kara Kedi”, www.cingeneyiz.org/yazarlar.htm (2007).
5. Çingenelerin Karmaşık Yazgısı, <http://www.gedizakdeniz.com/tr/dosya/Cingenelerkitap.pdf>
6. Düzensiz Duyarlı Yıldız Tilbe, <http://www.gedizakdeniz.com/tr/dosya/DuzensizDuyarliYildizTilbe.pdf>
7. “Post Fizikçi; (Atom Altı) Fizikçinin Yeni Halleri”, Nükleer Enerji Sempozyumu, Mersin Üniversitesi, 19-20 Ekim 2007, Mersin.
8. “Post-Fizikçi Manifestosu”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi, 3.Dizi, 15.sayı, 2007/2, 31-39.
9. “Siborg Bilimin Enerji Bağımlılığı Üzerine DDİD Kuramı Kritiği”, Üç Ekoloji Dergisi, Sayı 7 (2009).
10. “Simülasyon Dünyasında Felsefi Düşüncenin Karmaşık Yazgısı ve Nietzsche’nin Yaşam Felsefesi Üzerine Bir Deneme”, Cogito, Kaos ve Karmaşıklık: Düzenli Düzensizlik, Yapı Kredi Yayınları, Sayı 62 Bahar 2010.

11. “Siborgun Gelecek Halleri: Simülakr ve Zuhur“, Bedende Kıpırdanmalar, Edits., Gülnur Elçik ve Tuğba B. Özenç, Varlık Yayınları (2010).
12. “Simülasyon Dünyasında Çingeneler Zamanı Üzerinden Post-modern Batılı Bilginin Bir Kritiği”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi, 3,22. 2011/1, s. 503-517 (2011).